

ATSAKOMYBĖS UŽ KORUPCIJĄ
PRIVAČIAME SEKTORIUJE
TEISINIS REGULIAVIMAS

Vilnius
2018

ATSAKOMYBĖS UŽ KORUPCIJĄ PRIVAČIAME SEKTORIUJE TEISINIS REGULIAVIMAS

Dr. Kristina Ambrazevičiūtė
Dr. Eglė Kavoliūnaitė-Ragauskienė
Dr. Petras Ragauskas

2018 | Vilnius

Autoriai:

Dr. Kristina AMBRAZEVIČIŪTĖ,
Dr. Eglė KAVOLIŪNAITĖ-RAGAUSKIENĖ,
Dr. Petras RAGAUSKAS
Lietuvos teisės instituto mokslo darbuotojai

Recenzentai:

doc. dr. Rytis Krasauskas,
Mykolo Romerio universitetas
doc. dr. Tomas Girdenis,
Mykolo Romerio universitetas

ISBN 978-9986-704-56-0 (internetinis/online)

Redakcijos adresas:

Ankštoji g. 1A, LT-01109 Vilnius.
Tel./faks. (8 5) 249 75 91,
info@teise.org, www.teise.org

© Lietuvos teisės institutas, 2018

TURINYS

ĮVADAS.....	5
I. BAUDŽIAMOSIOS ATSAKOMYBĖS UŽ KORUPCIJĄ PRIVAČIA- ME SEKTORIUJE MINIMALIUS REIKALAVIMUS NUSTATANTYS TARPTAUTINĖS IR EUROPOS SĄJUNGOS TEISĖS AKTAI.....	7
1. Tarybos pamatinis sprendimas 2003/568/TVR dėl kovos su korupcija privačiame sektoriuje.....	9
2. Jungtinių Tautų konvencija prieš korupciją.....	19
3. Europos Tarybos baudžiamosios teisės konvencija dėl korupcijos	27
4. Europos Tarybos baudžiamosios teisės konvencijos dėl korupcijos Papildomas protokolas	29
5. Europos Tarybos konvencija dėl manipuliacijų sporto varžybomis.....	30
II. PRIVAČIAME SEKTORIUJE GALIMOS ŽALINGOS VEIKOS IR ATSAKOMYBĖ UŽ JAS	32
1. Korupcinės veikos, galinčios kilti įmonės viduje.....	33
2. Korupcinės veikos, kylančios tarp įmonės ir jos partnerių bei klientų	41
3. Santykiai su konkurentais ir kitais rinkos dalyviais	48
4. Pagrindinės korupcinės veikos privačiame sektoriuje ir atsakomybė už jas.....	54
III. ATSAKOMYBĖ UŽ KORUPCIJĄ DARBO SANTYKIUOSE.....	60
1. Įvadinės pastabos	60
2. Tarptautiniai ir Europos Sąjungos teisės aktai.....	61
3. Nacionaliniai teisės aktai	63
4. Bendroji darbuotojų atsakomybė	64
5. Darbo sutarties nutraukimas su juridinio asmens vadovu.....	76
6. Įmonių vidiniuose dokumentuose numatomi su korupcijos prevencija susiję įpareigojimai.....	78
7. Pranešėjų apsauga	83
IŠVADOS.....	85
REFERUOJAMŲ ŠALTINIŲ SĄRAŠAS.....	88
SUMMARY	97

ĮVADAS

Prieš pusantro dešimtmečio Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas savo jurisprudencijoje suformulavo vėliau ne sykį pakartotą teisinės valstybės principą interpretuojančią tezę: „Teisinėje valstybėje įstatymų leidėjas turi teisę ir kartu pareigą įstatymais uždrausti veikas, kuriomis daroma esminė žala asmenų, visuomenės ar valstybės interesams arba keliama grėsmė, kad tokia žala atsiras; įstatymuose apibrėžiama, kokios veikos pripažįstamos nusikalstamomis, ir nustatomos bausmės už jų padarymą; jais asmenys ir visuomenė saugomi nuo nusikalstamų kėsinių grasinant bausmėmis.“¹

Aiškindamas Konstitucijos 109 straipsnio 1 dalies nuostatas ir konstitucinį teisinės valstybės principą vėliau Konstitucinis Teismas, *inter alia*, pažymėjo ir tai, kad „pagal Konstituciją valstybė, kaip visos visuomenės organizacija, privalanti garantuoti viešąjį interesą, *inter alia* Konstitucijos saugomų ir ginamų vertybių, kiekvieno asmens ir visos visuomenės veiksmingą apsaugą nuo nusikalstamų kėsinių, turi priedermę imtis įvairių teisėtų priemonių, užkertančių kelią nusikaltimams, ribojančių ir mažinančių nusikalstamumą; ji tai turi daryti veiksmingai; jeigu valstybė nesūmėtų deramų veiksmų, kuriais būtų siekiama užkirsti kelią nusikaltimams, būtų griaunamas pasitikėjimas valstybės valdžia, įstatymais, didėtų nepagarba teisinei tvarkai, įvairiems socialiniams institutams“².

Seimo ratifikuota Jungtinių Tautų konvencija prieš korupciją, kitos tarptautinės sutartys, taip pat Lietuvos narystė Europos Sąjungoje ir Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijoje mūsų šaliai taip pat sukuria tam tikrų su atsakomybe už korupciją privačiame sektoriuje susijusių išorinių teisinių įpareigojimų, kurie šiuo požiūriu organiškai papildė minėtas Konstitucijos nuostatas.

Taigi, derama teisinė atsakomybė (taip pat ir už korupciją privačiame sektoriuje) tik sąlygiškai gali būti laikoma valstybės ir jos vardu baudžiamuosius įstatymus priimančio Seimo diskrecijos klausimu. Jei atitinkamos veikos yra gana žalingos ir (arba) jei jų kriminalizavimas susijęs su Lietuvos valstybės išipareigojimų vykdymu, jų įtraukimas į Lietuvos Respublikos baudžiamąjį kodeksą ir aktyvus persekiojimas už jas yra Lietuvos valstybės pareiga.

Vis dėlto korupcija privačiame sektoriuje nėra tokia vienareikšmiška problema, su kuria kovojant būtų galima pernelyg nesvarstyti išsikišimo proporcingumo ir remtis vien tik tokiomis veikomis padaromos žalos kriterijumi (kaip yra su korupcija viešajame sektoriuje). Jau nekalbant apie tai, kad ir pačios žalos vertinimas gali kelti daug

---

¹ Žr. Konstitucinio Teismo 2003 m. birželio 10 d. nutarimas „Dėl baudžiamosios atsakomybės už kontrabandą“.

² Žr. Konstitucinio Teismo 2017 m. birželio 26 d. nutarimas „Dėl baudžiamosios bylos nagrinėjimo apeliacine tvarka paaiškėjus iš esmės skirtingoms faktinėms aplinkybėms“.

sudėtingų klausimų. Viena tokio skirtingumo priežasčių – asmens ūkinės veiklos laisvė ir iniciatyva, kuria pagal Lietuvos Respublikos Konstitucijos 46 straipsnio 1 dalį yra grindžiamas Lietuvos ūkis. Šiuo požiūriu klausimai – kiek, kada ir ką derėtų reguliuoti valstybei ir juo labiau imperatyviomis normomis – situaciją gerokai supainioja (o labai skirtinga užsienio šalių praktika liudija, kad vieno atsakymo į šiuos klausimus bent jau kol kas nėra).

Deramos atsakomybės už korupciją privačiame sektoriuje problemą yra pastebėjusi ir 2016 m. darbą pradėjusi septynioliktoji Lietuvos Respublikos Vyriausybė, kuri savo programos įgyvendinimo priemonių plane (patvirtintame Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2017 m. kovo 13 d. nutarimu Nr. 167 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos įgyvendinimo plano patvirtinimo“) Teisingumo ministerijai yra pavedusi užtikrinti darbą „Atsakomybės už korupciją privačiame sektoriuje teisinio reguliavimo analizės atlikimas“. Pristatomu tyrimu minėta analizė ir buvo atliekama.

Reikia pasakyti, kad šiame darbe tiriami ne tik baudžiamosios atsakomybės už korupciją privačiame sektoriuje klausimai (nors baudžiamoji atsakomybė akivaizdžiai dominuoja, kaip išreiškianti savotišką atsakomybės už korupciją kvintesenciją). Tačiau tiriama ne viskas.

Antai civilinės atsakomybės dėl korupcija privačiame sektoriuje padarytos žalos atlyginimo taikymas, autorių manymu, iš esmės nėra problemiškas (ar bent jau gerokai mažiau problemiškas nei tiriamieji klausimai), nes grindžiamas bemaž absoliučia kiekvieno žalą patyrusio asmens teise individualiai arba kartu su kitais asmenimis inicijuoti atitinkamą civilinį procesą ir išsieškoti patirtą žalą bendraisiais pagrindais. Lietuvos Respublikos Konstitucijoje įtvirtinta teisė į teisminę gynybą yra iš esmės užtikrinta ir nėra pagrindo abejoti jos pakankamumu. Be to, kitaip nei baudžiamosios atsakomybės atveju, civilinė atsakomybė gali būti grindžiama tiesioginiu Lietuvos Respublikos nacionalinės teisinės sistemos dalimi esančių Seimo ratifikuotų tarptautinių sutarčių taikymu. Tad šiuo požiūriu jau vien Jungtinių Tautų konvencijos prieš korupciją 35 straipsnis būtų pakankamas teisinis pagrindas civilinei atsakomybei („*Kiekviena valstybė, šios Konvencijos Šalis, imasi būtinų priemonių pagal savo nacionalinės teisės principus užtikrinti, kad dėl korupcinės veiklos žalą patyrę asmenys arba subjektai, siekdami kompensacijos, turėtų teisę iškelti bylą asmenims, atsakingiems už patirtą žalą*“). Dar daugiau. Esamas valstybės garantuojamas teisinės pagalbos mechanizmas užtikrina, kad ši galimybė iš esmės prieinama netgi mažiausias pajamas turintiems asmenims.

Vis dėlto baudžiamoji atsakomybė nėra vienintelė su korupcija privačiame sektoriuje susijusi probleminė sritis. Atsižvelgiant į tai, kad baudžiamosios atsakomybės taikymo standartai yra itin aukšti (*inter alia*, galioja nekaltumo prezumpcija), viešajame sektoriuje nuo seno pripažįstama, kad valstybės tarnyba nuo netinkamus elgesio standartus demonstruojančių asmenų gali būti saugoma taikant drausminę

arba tarnybinę atsakomybę (visų pirma sietiną su tam tikrų etinių standartų pažeidimais). Natūralu, kad privačiame sektoriuje toks poreikis taip pat aktualus. Todėl atliekant šį tyrimą kaip problema keltas klausimas, ar esamas teisinis reguliavimas (darbo teisė) sudaro prielaidas privačiame sektoriuje apsaugoti nuo nederamus elgesio standartus demonstruojančių darbuotojų.

Tyrimo tikslu įvardintinas esamo baudžiamosios atsakomybės ir atsakomybės pagal darbo teisę už korupciją privačiame sektoriuje teisinio reguliavimo tinkamumo (pakankamumo) įvertinimas.

I. BAUDŽIAMOSIOS ATSAKOMYBĖS UŽ KORUPCIJĄ PRIVAČIAME SEKTORIJE MINIMALIUS REIKALAVIMUS NUSTATANTYS TARPTAUTINĖS IR EUROPOS SĄJUNGOS TEISĖS AKTAI

Nepaisant to, kad galima diskutuoti dėl to, ar esamiems teisiniams instrumentams pakanka detalumo, taip pat dėl to, ar į(si)pareigojimai yra pakankami, tarptautinis ir supranacionalinis teisinis reguliavimas korupcijos srityje šiuo metu vargu ar galėtų būti pavadintas skurdžiu. Vis dėlto išskiriant korupciją viešajame ir privačiame sektoriuose ir vertinant vien su privačiu sektoriumi susijusį reguliavimą, padėtis keičiasi: nemaža dalis atitinkamų teisinių instrumentų apskritai nebegali būti taikomi arba su privačiu sektoriumi dažnai sieja gerokai nuosaikesnius standartus.

Simptomiška, kad netgi „Transparency International“ Lietuvos skyriaus iniciatyva 2011 m. parengtoje Jungtinių Tautų konvencijos prieš korupciją įgyvendinimo paralelinėje ataskaitoje atsakomybei už korupciją privačiame sektoriuje skirti Konvencijos 21 ir 22 straipsniai buvo... paprasčiausiai „pamiršti“³. Žinoma, tai galima teisinti ta aplinkybe, jog minėti straipsniai nenustato griežto valstybių dalyvių įsipareigojimo kriminalizuoti, tad jų įgyvendinimo vertinimas ne toks vienareikšmiškas. Tačiau pripažinkime: tai, kad nebuvo skirta dėmesio bent įvertinimui, ar valstybė apskritai ką nors daro šiame sektoriuje – irgi nemažai pasako apie problemos vertinimą ir prioritetų pasirinkimą.

Esamą tarptautinį reguliavimą (ir jo perspektyvas) prieš keletą metų vertinę keli belgų mokslininkai taip pat pastebėjo, kad tarptautinė teisė korupcijai privačiame sektoriuje skiria gerokai mažiau dėmesio. Tačiau sykiu jie atkreipė dėmesį į reguliavimo (tegu ir ne maksimaliai apibrėžto ir griežto) svarbą antikorporacinės politikos

---

³ „Transparency International“ Lietuvos skyrius (TILS). Jungtinių Tautų konvencijos prieš korupciją įgyvendinimo peržiūros paralelinė ataskaita: Lietuva, 2011. Prieiga per internetą: <https://www.transparency.lt/wp-content/uploads/2015/10/jt_konvencija_pries_korupcija_paraleline_ataskaita_final-1.pdf>.

vystymosi perspektyvoms: „*Antikorupciniai instrumentai siunčia stiprų signalą visuomenei ir pralaužia pralaimėtojišką požiūrį, jog korupcija yra tiesiog status quo. Jei korupcijos privačiame sektoriuje formos išvengtų iššūkio, tai būtų susitaikymas su tuo, kad šie instrumentai nepasieks tikslo. Tolydžio kyla spaudimas skirti daugiau dėmesio korupcijai privačiame sektoriuje, ypač korporatyvinei korupcijai. Pastaroji finansų krizė ir po jos kilęs visuomenės įtarumas korporatyviniam goduliui gali tapti akstiniu išplėsti antikorupcinius instrumentus į privatų sektorį.*“⁴

Reikia pažymėti, kad korupcijos privačiame sektoriuje suvokimas ir vertinimas kaip aktualios problemos (taip pat ir aiškiai išreikšta valia su ja nesitaikstyti) ryškiausias yra būtent Europoje ir ypač Europos Sąjungoje bei Europos ekonominei erdvei priskiriamose valstybėse. Turint omenyje šį praktiniu ir geopolitinės orientacijos požiūriu Lietuvai visiškai pakankamą išorinį impulsą, be kita ko, susijusį su šiuo metu pasaulyje solidžiausiais instituciniais Europos Tarybos (įskaitant Valstybių grupės prieš korupciją arba GRECO) ir Europos Sąjungos mechanizmais, o ir šioje erdvėje aiškiai vyraujančią politinę bei etinę aplinką, nebėra taip svarbu, kad universalieji instrumentai atrodo skurdžiau. Antra vertus, labai tikėtina, kad Europos lyderystė šiuo klausimu tolydžio skatins aukštesnius standartus ir visoje tarptautinėje bendruomenėje. Tad ateityje galime pagrįstai tikėtis persilaužimo, kuris netgi jei iš karto ir negarantuos vienodų aukštų universalių tarptautinių standartų, bent jau sudarys realias prielaidas atsirasti tegu masiškai dar neratifikuotiems, bet jau realiai egzistuojantiems veiksmingesnius mechanizmus ir aiškesnius įsipareigojimus įgalinantiems tarptautiniams dokumentams. Tokiems, prie kurių, palankiai susiklosčius vidinėms aplinkybėms, atskiros valstybės galėtų paprasčiausiai prisijungti, o ne teisintis, esą jie mielai patvirtintų savo politines deklaracijas ir aiškiai įsipareigodami, tik kad nėra tam tinkamų instrumentų... O jei kam nors kyla klausimas, kodėl mums turėtų būti svarbu, kad kitos šalys veiksmingai kovotų su korupcija privačiame sektoriuje, atsakymas paprastas: todėl, kad šiuolaikiniame pasaulyje verslas ir ekonomika yra globalūs, vadinasi, ir mūsų verslas bei nacionalinė ekonomika priklauso nuo to, kaip klostosi reikalai užsienio šalyse.

Teisinių įpareigojimų, susijusių su baudžiamąja atsakomybe už korupciją privačiame sektoriuje, turi vos keli tarptautiniai ir supranacionaliniai teisės aktai, tai:

Tarybos pamatinis sprendimas 2003/568/TVR dėl kovos su korupcija privačiame sektoriuje, priimtas 2003 m. liepos 22 d.

Jungtinių Tautų konvencija prieš korupciją, priimta 2005 m. spalio 31 d.

Europos Tarybos baudžiamosios teisės konvencija dėl korupcijos, priimta 1999 m. sausio 27 d.

---

⁴ Wouters J., Rynjaert C., Cloots A. S. The International Legal Framework against Corruption // Melbourne Journal of International Law, 2013, Vol 14, p. 75. Prieiga per internetą: <https://law.unimelb.edu.au/_data/assets/pdf_file/0008/1687445/08Wouters,-Rynjaert-and-Cloots1.pdf>.

Europos Tarybos baudžiamosios teisės konvencijos dėl korupcijos Papildomas protokolas, priimtas 2003 m. gegužės 15 d.

Europos Tarybos konvencija dėl manipuliacijų sporto varžybose, priimta 2014 m. rugsėjo 18 d. (ši konvencija kol kas dar neįsigaliojusi).

1. Tarybos pamatinis sprendimas 2003/568/TVR dėl kovos su korupcija privačiame sektoriuje

Tarybos pamatinis sprendimas 2003/568/TVR dėl kovos su korupcija privačiame sektoriuje (toliau – Pamatinis sprendimas) laikytinas svarbiausiu teisės aktu, sukuriančiu su korupcijos privačiame sektoriuje kriminalizavimu susijusias teises pareigas Lietuvai.

Vis dėlto Pamatinis sprendimas yra labai ribotas ir jame vartojama bendroji terminija gerokai klaidina dėl įpareigojimų apimties: nepaisant plataus apibendrinančio įvardijimo „korupcija“, konkretus kriminalizuotinių veikų turinio apibūdinimas rodo, kad šiame teisės akte kalbama išimtinai tik apie kyšininkavimą, t. y. į Pamatinio sprendimo veikimo sritį nepatenka ne tik jokie vienašaliai korupciniai aktai (pavyzdžiui, patikėto turto pasisavinimas), bet ir korupcinės veikos, kuriomis siekiama kitokios naudos nei atlygis (pavyzdžiui, kai konkurentams perduodant jautrią informaciją žala darbdaviui padaroma asmeninio keršto motyvais).

2 straipsnis. Aktyvioji ir pasyvioji korupcija privačiame sektoriuje

1. Kiekviena valstybė narė imasi būtinų priemonių užtikrinti, kad toliau nurodyta darbo veikloje padaryta tyčinė veikla būtų laikoma baudžiamuoju nusikaltimu:

a) žadėjimas, siūlymas ar davimas tiesiogiai arba per tarpininkus asmeniui, kuris, eidamas bet kokias pareigas, vadovauja ar dirba privataus sektoriaus įmonėje [subjekte]⁵, kokio nors nepagrįsto atlygio jam pačiam arba bet kuriam trečiajam asmeniui, kad tas asmuo atliktų kokį nors veiksma arba jo neatliktų pažeisdamas savo pareigas;

b) prašymas ar priėmimas tiesiogiai arba per tarpininkus kokio nors nepagrįsto atlygio arba priėmimas pažado dėl tokio atlygio sau pačiam ar bet kuriam trečiajam asmeniui, einant bet kurias pareigas vadovaujant ar dirbant privataus sektoriaus įmonėje [subjekte], kad būtų atliktas arba neatliktas koks nors veiksmas nusižengiant savo pareigoms.

2. Šio straipsnio 1 dalis taikoma darbo veiklai pelno siekiančiose ir nesiekiančiose įmonėse [subjektuose]. <...>.

---

⁵ Oficialiame tekste lietuvių kalba vartojamas angliško termino „entity“ vertimas terminu „įmonė“ iš esmės iškreipia tikrąją originalaus termino prasmę, kurią, be kita ko, labai aiškiai iliustruoja Pamatinio sprendimo 2 straipsnio 2 dalies nuostata, jog atitinkamas subjektas gali būti ne tik siekiantis pelno, bet ir jo nesiekiantis. Tuo tarpu lietuviško termino „įmonė“ prasminė konotacija būtinai reikalauja pelno siekimo, žr., pavyzdžiui, Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 1.110 straipsnio 1 dalyje pateikiamą apibūdinimą: „Įmonė, kaip verslu užsiimančiam (pelno siekiančiam) asmeniui priklausantis turto ir turtinių bei neturtinių teisių, skolų ir kitokių pareigų visuma.“

Pamatiniu sprendimu visų pirma siekiama užtikrinti, kad aktyvioji ir pasyvioji korupcija (tiksliau – kyšininkavimas) privačiame sektoriuje būtų laikomos nusikaltimais visose valstybėse narėse, kad juridinis asmuo taip pat galėtų būti laikomas atsakingu už tokius nusikaltimus ir kad už šiuos nusikaltimus būtų skiriamos veiksmingos, proporcingos ir atgrasančios baudmės.

Deja, tenka pripažinti, kad netgi ribotame Pamatiniame sprendime numatyti įpareigojimai Lietuvoje įgyvendinami netinkamai. Beje, Europos Komisijai 2011 m. rengiant Pamatinio sprendimo įgyvendinimo ataskaitą, Lietuva net nepateikė duomenų⁶. Žinoma, tai iš esmės nieko nepakeitė ir Europos Komisija abstrakčiai (nedetalizuodama spragų) pripažino, kad Lietuva nėra įvykdžiusi Pamatinio sprendimo 2 straipsnyje numatytos aktyviosios ir pasyviosios korupcijos privačiame sektoriuje kriminalizavimo pareigos⁷.

Reikia pasakyti, kad sunkumų dėl kriminalizavimo kilo ne mums vieniems: Europos Komisijos teigimu, 2007 m. minėtą straipsnį tinkamai įgyvendino vos dvi valstybės narės (Belgija ir Jungtinė Karalystė), o 2011 m. – tik devynios (prie dviejų minėtų prisidėjo dar septynios: Airija, Bulgarija, Čekija, Kipras, Portugalija, Prancūzija ir Suomija).

Iš viso yra septyni veidrodiniai aktyviosios ir pasyviosios korupcijos elementai, kuriuos įtvirtina 2 straipsnio „a“ ir „b“ punktai:

- i)žadėjimas, siūlymas ar davimas // prašymas ar priėmimas arba priėmimas pažado;
- ii) bet kokio nepagrįsto atlygio;
- iii) jam pačiam arba bet kuriam trečiajam asmeniui;
- iv) tiesiogiai arba per tarpininkus;
- v) asmeniui, kuris, eidamas bet kurias pareigas, vadovauja ar dirba // einant bet kurias pareigas vadovaujant ar dirbant;
- vi) privataus sektoriaus subjekte;

kad tas asmuo atliktų kokį nors veiksmą arba jo neatliktų pažeisdamas savo pareigas // kad būtų atliktas arba neatliktas koks nors veiksmas nusižengiant savo pareigoms.

Sunkiausiai valstybėms narėms sekasi visa apimtimi užtikrinti atsakomybę dėl veikų, atliekamų „tiesiogiai ar per tarpininkus“ (Lietuva dėl tarpininkų sunkumų nebeturi) bei „asmens, kuris, eidamas bet kokias pareigas, vadovauja ar dirba priva-

---

⁶ Report from the Commission to the European Parliament and the Council, Based on Article 9 of Council Framework Decision 2003/568/JHA of 22 July 2003 on Combating Corruption in the Private Sector. COM(2011) 309 final. Brussels, 6.6.2011, p. 2.

⁷ *Ibid.*

taus sektoriaus įmonėje [subjekte]⁸. Pastarasis Lietuvai vis dar neįveikiamas.

Pamatinio sprendimo 1 bei 2 straipsniuose pasyviosios korupcijos subjektas apibūdinamas kaip tas, kuris „eidamas bet kokias pareigas, vadovauja ar dirba privataus sektoriaus įmonėje“ (veidrodiniu principu tie patys kriterijai taikomi aktyviosios korupcijos subjekto veikiamam adresatui). Žiūrint į kitomis kalbomis pateikiamus subjektą apibūdinančius požymius⁹, akivaizdžiai matyti, kad jis siejamas su: (i) „bet koku statusu“ arba „bet koku / kad ir koks būtų įvardijimu“ (plg.: angl. „in any capacity“ ir pranc. „à quelque titre que ce soit“), t. y. netgi nekeliant reikalavimo formaliai „eiti pareigas“ (kaip gali pasirodyti iš lietuviško vertimo) ir, (ii) bet kokia galimybe nustatyti įmonės veiklos kryptį (plg. „who in any capacity directs <...> entity“ ir „qui exerce une fonction de direction <...> pour une entité“), pavyzdžiui, būnant realią įtaką įmonės sprendimams galinčiu daryti akcijų paketo valdytoju¹⁰ (netgi ne tik savininku!) arba bet kokių darbinių funkcijų atlikimu toje įmonėje (tas aiškiai matyti netgi vien iš lietuviškos Pamatinio sprendimo versijos).

Taigi Pamatinis sprendimas pasyviosios korupcijos subjektams reikalauja priskirti visus be išimties privačioje įmonėje *dirbančius* (pavyzdžiui, valytoją ar apsaugininką), taip pat jai *vadovaujančius* (kaip jau minėta, iš esmės tai turėtų liesti ne tik

---

⁸ *Ibid.*

⁹ Plg.: „person who in any capacity directs or works for a private-sector entity“ (angl. k.) arba „une personne qui exerce une fonction de direction ou un travail, à quelque titre que ce soit, pour une entité du secteur privé“ (pranc. k.).

¹⁰ Tokį interpretavimą skatina sisteminis ir teleologinis aiškinimas. Antai jei dominuojantis akcininkas, pavyzdžiui, įkalba įmonės direktorių (mažais į pareigų išsaugojimą arba su jomis susijusios naudos padidinimą) iš minėto akcininko šeimos nario, giminaičio, bičiulio ar jiems priklausančios įmonės nekonkurencinėmis kainomis pirkti prekes arba paslaugas, jis padaro žalos ne tik įmonei, kurios akcijų turi, bet ir kitiems tos įmonės akcininkams ir / arba jos kreditoriams. Taigi tokia veika yra ir žalinga, ir savanaudiška (jei naudą dėl kainų skirtumo pasisavina atitinkamas akcininkas ar jam artimi asmenys), ir padaryta pasinaudojant užimama valdinga padėtimi (galimybe tiesiogiai ar netiesiogiai nulemti įmonės direktoriaus išlikimą pareigose, atlyginimą *etc.*). Kitaip sakant, tokia veika atitinka visus klasikinius korupcinės veikos požymius ir nepriskirti jos korupcinėms veikoms nėra jokio pagrindo. Šiuo požiūriu kito tarptautinio instrumento – Europos Tarybos baudžiamosios teisės konvencijos – oficioziniame komentare pateikiama pozicija (žr.: Council of Europe. Explanatory Report to the Criminal Law Convention on Corruption. European Treaty Series - No. 173. Strasbourg, 27.I.1999. 54 punktas // Prieiga per internetą: <<https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016800ccc44>>) akcininkus eliminuoti iš pasyviosios korupcijos privačiame sektoriuje subjektų rato, nepaisant panašių formuluočių vartojimo apibrėžiant šią veiką, vertintina ne tik kaip nelogiška bei nenuosekli, bet ir kaip skirtinga būtent šiai konvencijai ir išreiškianti Europos Taryboje esantį konsensuso lygį bei siekį į signatarų tarpą pritraukti gerokai magesnes vertybes išpažįstančias valstybes (įprasta manyti, kad Pamatinio sprendimo turinį nulėmusios Europos Sąjungos valstybės laikosi aukštesnių standartų nei kitos šiam klubui nepriklausančios Europos Tarybos narės).

direktorių arba valdybos narį, bet ir, pavyzdžiui, lemiamą poveikį įmonei darantį¹¹, esminę įtaką įmonės valdymui galintį daryti¹², su įmone glaudžius ryšius turintį¹³, emitentą kontroliuojantį¹⁴ ar kitą įmonės priimamų sprendimų kontekste panašioje padėtyje esantį asmenį) arba tam tikras kitas funkcijas, susijusias su įmonės krypties nustatymu, vykdančius asmenis (pavyzdžiui, ne valdymo, o priežiūros organo – stebėtojų tarybos – narį).

Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso (toliau – BK) 230 straipsnio 3 dalyje numatomi alternatyvūs požymiai, kurių neatitinkantys subjektai baudžiamojon atsakomybėn negali būti patraukti:

- i) *asmuo*, kuris dirba arba kitais įstatyme numatytais pagrindais eina pareigas viešajame arba privačiajame juridiniame asmenyje ar kitoje organizacijoje, arba verčiasi profesine veikla, *turi tam tikrus administracinius įgaliojimus*¹⁵,
- ii) *asmuo*, kuris dirba arba kitais įstatyme numatytais pagrindais eina pareigas

---

¹¹ Žr. Lietuvos Respublikos įmonių grupių konsoliduotosios finansinės atskaitomybės įstatymo 3 straipsnio 7 ir 10 dalis.

¹² Žr. Lietuvos Respublikos finansinių priemonių rinkų įstatymo 3 straipsnio 8 dalį.

¹³ Žr. Lietuvos Respublikos finansinių priemonių rinkų įstatymo 3 straipsnio 11 dalį.

¹⁴ Žr. Lietuvos Respublikos profesionaliesiems investuotojams skirtų kolektyvinio investavimo subjektų valdymo įmonių įstatymo 3 straipsnio 2 dalį.

¹⁵ Teismų praktikoje laikomasi pozicijos, kad BK 230 straipsnio 3 dalyje minimi „administraciniai įgaliojimai apima viešojo administravimo įgaliojimus, taip pat fizinio asmens įgaliojimus, kuriais užtikrinama juridinio asmens savarankiška veikla, kad jis galėtų tinkamai atlikti savo funkcijas. Pagal Lietuvos Respublikos viešojo administravimo įstatymą viešasis administravimas – įstatymų ir kitų teisės aktų reglamentuojama viešojo administravimo subjektų veikla, skirta įstatymams ir kitiems norminiams teisės aktams įgyvendinti priimant administracinius sprendimus, teikiant įstatymų nustatytas administracines paslaugas, administruojant viešųjų paslaugų teikimą ir atliekant viešojo administravimo subjekto vidaus administravimą. <...> Įstatymų leidėjas gali nevalstybinėms institucijoms, atitinkamų profesijų asmenims suteikti tam tikrus įgaliojimus atlikti vykdomųjų dokumentų įgyvendinimo, faktinių aplinkybių konstatavimo, dokumentų perdavimo funkcijas ir tokie asmenys (pvz., notarai, antstoliai, institucijų, išduodančių teisiškai reikšmingus dokumentus, darbuotojai), piktnaudžiaavę tarnyba, padarę kitas nusikalstamas veikas valstybės tarnybai ar viešiesiems interesams, gali būti pripažinti šių nusikalstamų veikų subjektais (pvz., kasacinės nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-243/2007, 2K-660/2007). Taigi administracinių įgaliojimų turėjimas pagal BK 230 straipsnio 3 dalį iš esmės reiškia tai, kad asmuo, dirbdamas juridiniame asmenyje ar versdamasis profesine veikla, turi tam tikrus įgaliojimus jam nepavaldiems asmenims ar kitokiems administracinius įgaliojimus, susijusius su viešojo administravimo veikla. Tokiais įgaliojimais gali būti ir tie įgaliojimai, kurie padeda užtikrinti juridinio asmens savarankiška veiklą (struktūros tvarkymas, dokumentų, personalo, turimų materialinių ir finansinių išteklių valdymas), kad jis galėtų tinkamai atlikti savo funkcijas“ (citatoje esantys pabraukimai – šio teksto autorius). Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2014 m. kovo 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-P-89/2014.

viešajame arba privačiame juridiniame asmenyje ar kitoje organizacijoje, arba verčiasi profesine veikla, *turi teisę veikti juridinio asmens ar kitos organizacijos vardu*,¹⁶

- iii) asmuo, kuris dirba arba kitais įstatyme numatytais pagrindais eina pareigas viešajame arba privačiame juridiniame asmenyje ar kitoje organizacijoje, arba verčiasi profesine veikla, *teikia viešąsias paslaugas*¹⁷,
- iv) asmuo yra arbitras ar prisiekusysis.

Vertinant tokį skirtingą Pamatinio sprendimo ir BK reguliavimą, galima nesunkiai identifikuoti bent kelis pavyzdinius tipinius atvejus, kuomet pagal Pamatinį sprendimą veika turėtų būti kriminalizuota, bet pagal BK ji neužtraukia baudžiamosios atsakomybės:

- sprendimo galių formaliai neturintis, tačiau tam tikrų sprendimų formavimo

---

¹⁶ Teismų praktikoje laikomasi pozicijos, kad BK 230 straipsnio 3 dalyje minima „teisė veikti juridinio asmens ar kitos organizacijos vardu iš esmės reiškia tai, kad fizinis asmuo turi įgaliojimus spręsti klausimus, susijusius su juridinio asmens veikla, santykiais su trečiaisiais asmenimis. Kasacinės instancijos teismo praktikoje pripažįstama, kad teisė veikti juridinio asmens ar organizacijos vardu, tai teisė įstatymo ar atskiro įgaliojimo pagrindu sudaryti sandorius, atlikti kitokius teisinę reikšmę turinčius veiksmus, sukuriančius, keičiančius ar naikinančius juridinio asmens teises ir pareigas (kasacinė nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-5/2012). Ši teisė taip pat gali apimti tiek kompetenciją spręsti juridinio asmens struktūros, personalo klausimus (priimti ir atleisti darbuotojus, apibrėžti jų funkcijas, nustatyti atlyginimo už darbą, įskaitant darbuotojų skatinimo priemones, sistemą, skirti drausmines nuobaudas darbuotojams ir pan.), tiek klausimus, susijusius su juridinio asmens veiklos strategija (pvz., verslo planų sudarymas), tiek finansų valdymo klausimus. Teisė veikti juridinio asmens ar kitos organizacijos vardu paprastai siejama su atitinkamo fizinio asmens vadovaujančiomis pareigomis“ (citatoje esantys pabraukimai – šio teksto autoriaus). *Ibid.*

¹⁷ Teismų praktikoje iš esmės laikomasi pozicijos, kad viešosios paslaugos apibrėžtinai pagal galiojančiuose įstatymuose šiai sąvokai priskiriamą turinį, o ne kokius nors teorinius ar doktrininus požymius: „pagal Viešojo administravimo įstatymą viešoji paslauga – valstybės ar savivaldybių kontroliuojamų juridinių asmenų veikla teikiant asmenims socialines, švietimo, mokslo, kultūros, sporto ir kitas įstatymų numatytas paslaugas; įstatymų nustatytais atvejais ir tvarka viešąsias paslaugas gali teikti ir kiti asmenys. Viešųjų paslaugų teikimo administravimas – viešojo administravimo subjektų veikla nustatant viešųjų paslaugų teikimo taisykles ir režimą, steigiant viešąsias įstaigas arba išduodant leidimus teikti viešąsias paslaugas kitiems asmenims, taip pat viešųjų paslaugų teikimo priežiūra ir kontrolė. Taigi pagal minėtas įstatymo nuostatas viešąsias paslaugas gali teikti ne tik valstybės ar savivaldybės įsteigti subjektai, bet ir privatūs asmenys, tačiau tik įstatymų nustatytais atvejais. Viena vertus, paslaugų rūšių sąrašas nėra baigtinis, o kita vertus, konkreti paslaugų rūšis turi būti numatyta įstatyme. Tačiau valstybės tarnautojui BK 230 str. 3 d. prasme gali būti prilyginamas ne bet kuris asmuo, kurio darbas ar profesinė veikla reiškia viešųjų paslaugų (kaip tai suprantama pagal Viešojo administravimo įstatymą) teikimą. Šis darbas ar profesinė veikla turi būti susijusi su teisiškai reikšmingų veiksmų atlikimu, t. y. iš esmės tokių, kuriais būtų siekiama užtikrinti viešąjį interesą ir kurių neatlikimas ar netinkamas atlikimas reikštų viešojo intereso pažeidimą. Pavyzdžiui, teismų praktikoje valstybės tarnautojui prilygintu asmeniu, kuris verčiasi profesine veikla ir teikia viešąsias paslaugas, yra pripažįstamas advokatas“ (citatoje esantys pabraukimai – šio teksto autoriaus). *Ibid.*

procese dalyvaujantis ir faktinį poveikį jiems efektyviai darantis (pavyzdžiui, atsakingas už įmonės veiklai užtikrinti būtinų prekių, gamybai reikalingų medžiagų ar paslaugų paiešką bei pirminę atranką (bet ne jų įsigijimą sudarant teises pareigas sukuriantį pirkimo–pardavimo sandorį), už kreditavimo riziką apibūdinančių duomenų surinkimą ir preliminarų įvertinimą arba už personalo atranką bei kandidatų siūlymą įmonės vadovybei (bet nepriimančiantis galutinio sprendimo ir nepasirašantis sutarties)) darbuotojas priima nepagrįstą atlygį už tam tikrus veiksmus davėjo ar trečiojo asmens naudai (siūlymą pirkti konkretaus tiekėjo prekes ar paslaugas; pateikimą ne visos su kreditavimo rizika susijusios informacijos ir / arba preliminarų siūlymą suteikti kreditą; siūlymą į pokalbį dėl darbo pas įmonės vadovą kviesti du iš dvidešimties pretendentų);

- techninis darbuotojas (valytojas, sargas, ūkvedys *etc.*), piktnaudžiaudamas suteiktu pasitikėjimu ir naudodamasis turimu priėjimu prie paperkantį asmenį dominančių dalykų, už kyšį sunaikina tam tikrus dokumentus;
- darbuotojas, veikiantis kaip darbuotojų (bet ne „juridinio asmens ar kitos organizacijos“) atstovas (pavyzdžiui, Darbo kodekse numatytos darbo tarybos narys) priima nepagrįstą atlygį iš darbdavio ar jo atstovo už pritarimą arba neprieštaravimą darbuotojų interesams prieštaraujantiems sprendimams, arba už susilaikymą nuo darbuotojų interesus atitinkančių, bet darbdaviui nenaudingų iniciatyvų bei jų palaikymo, taip pat iš darbuotojo – už aktyvesnį jo interesų gynimą.

Dar daugiau. Netgi ši BK įtvirtintą nepakankamą teisinį reguliavimą bei jo pagrindu ir taip gan reikšmingai apribotą korupcijos privačiame sektoriuje kriminalizavimą nuo BK sankcijų apsaugant „eilinius“ darbuotojus praktikoje dar labiau susiaurino Lietuvos Aukščiausiojo Teismo (toliau – LAT) praktika šio tipo baudžiamosiose bylose.

Pagal LAT interpretaciją šiuo metu BK baudžiamosios atsakomybės už korupciją privačiame sektoriuje iš esmės ne(be)numato: anksčiau buvo galima samprotauti (ir tokius samprotavimus grindė teismų sprendimai), jog galiojanti BK 230 straipsnio redakcija sudaro sąlygas nemažą dalį privačių juridinių asmenų darbuotojų ar profesine veikla besiverčiančių asmenų (teoriškai netgi sportininkus) traukti baudžiamojon atsakomybėn už kyšininkavimą, tačiau 2013 m. spalio 10 d. nutartimi baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-251/2013 ir ypač 2014 m. kovo 13 d. nutartimi baudžiamojoje byloje Nr. 2K-P-89/2014 LAT tokį vertinimą pripažino netinkamu ir korupcijos privačiame sektoriuje kriminalizavimą revizavo iš esmės, reikalaudamas¹⁸

---

¹⁸ Tiesa, pats LAT šio savo paties suformuluoto reikalavimo laikėsi ne itin nuosekliai: po minėtų bylų jis nagrinėjo dar kelias su privačiame sektoriuje dirbančių asmenų korupcinėmis veikomis susijusias

nustatyti itin specifiskai interpretuoto viešojo intereso pažeidimo faktą (įpareigojant apkaltinamajame teismo nuosprendyje detalizuoti šio intereso įvardijimą bei žalos jam pagrindimą; verta atkreipti dėmesį į tai, jog, „Infolex“ teikiamais duomenimis, ši byla cituota per 800 kartų!)¹⁹:

„<...> sprendžiant dėl to, ar asmuo BK 230 straipsnio prasme laikytinas valstybės tarnautojui prilygintu asmeniu, t. y. ar jis gali būti kyšininkavimo (BK 225 straipsnis), piktnaudžiavimo (BK 228 straipsnis), neteisėto teisių į daiktą įregistravimo (BK 228¹ straipsnis), tarnybos pareigų neatlikimo (BK 229 straipsnis) subjektu, reikia įvertinti ir tai, kad minėtos nusikalstamos veikos pagal BK yra priskirtos nusikaltimams ir baudžiamiesiems nusižengimams valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams (BK XXXIII skyrius). Tai reiškia, kad šių nusikalstamų veikų objektas yra normali valstybės institucijų veikla, jų ir apskritai valstybės tarnybos autoritetas, viešasis interesas. Būtent BK XXXIII skyriuje numatytų nusikalstamų veikų pavojingumas ir yra tai, kad tokiomis veikomis žala padaroma normaliam valstybės tarnybos funkcionavimui, valstybės institucijų veiklai, jų prestižui, pažeidžiamas viešasis interesas. <...> Taigi sprendžiant klausimą dėl to, ar asmuo BK 230 straipsnio prasme laikytinas valstybės tarnautojui prilygintu asmeniu nepakanka vien tik to, kad toks asmuo formaliai atitinka BK 230 straipsnio 3 dalyje įvardytus požymius – dirba juridiniame asmenyje (kitoje organizacijoje) ar verčiasi profesine veikla ir turi administracinius įgaliojimus, arba turi teisę veikti šio juridinio asmens (kitos organizacijos) vardu, arba teikia viešąsias paslaugas. Taip pat turi būti nustatyta, kad tokia asmens veikla yra susijusi su viešojo intereso užtikrinimu ir šios veiklos nevykdymas ar netinkamas vykdymas (pvz., piktnaudžiaujant savo padėtimi, viršijant suteiktus įgaliojimus) reikštų viešojo intereso pažeidimą. Kasacinės instancijos teismo praktikoje yra konstatuota, kad privataus ūkio subjekto vadovas ar kitas darbuotojas gali būti prilygintas valstybės tarnautojui, tačiau tokia išvada turi būti daroma įvertinus ne tik formalų einamų pareigų atitikimą BK 230 straipsnyje nurodytiems požymiams, bet ir jo padarytų veiksmų reikšmingumą valstybės tarnybai ar viešiesiems interesams (kasacinė

---

bylas ir vienoje jų asmenį pripažino kaltu visiškai neanalizuodamas to, ar atitinkama veika buvo padaryta žala būtent *viešiesiems interesams* (2014 m. liepos 1 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-328/2014), o dar vienoje byloje (2016 m. gruodžio 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-424-696/2016) asmenį pripažino bandžius papirkti bankrutuojančios įmonės administratorių, taip pat nevertindamas to, ar paperkamasis subjektas buvo prilygintinas valstybės tarnautojui (pažymėtina, kad kasaciniame skunde šie klausimai kelti nebuvo); o štai dviejose kitose bylose šis klausimas buvo vertinamas pakankamai įdėmiai (2015 m. vasario 24 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-50-648/2015 ir 2015 m. gruodžio 29 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-548-699/2015, kurioje LAT, aiškiai palaikydamas savo ankstesnę praktiką, nurodė: „Bendrovės įstatuose taip pat nurodyta, kad bendrovė vykdo valstybei gyvybiškai būtinas funkcijas (Įstatų 2 straipsnio 1 dalis). Taigi nekyla abejonių, kad privataus juridinio asmens UAB „A.“ teikiamos paslaugos Panevėžio mieste ir rajone buvo viešo pobūdžio, susijusios su viešojo intereso – tinkamai, laikantis teisės aktų nustatytos tvarkos aptarnaujamoje teritorijoje spręsti geriamojo ir gamybinio vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo klausimus – įgyvendinimu; atitinkamo pobūdžio bei reikšmingumo buvo ir šiai bendrovei vadovavusio, jai atstovavusio ir jos vardu veikusio, bendrovės ūkinę veiklą organizavusio ir ją vykdyusio generalinio direktoriaus R. L. pareigos“).

¹⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2014 m. kovo 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-P-89/2014. Toliau pateikiamoje citatoje esantys pabraukimai – šio teksto autoriaus.

nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-251/2013). Priešingu atveju, t. y. valstybės tarnautojui prilygintu asmeniu pripažįstant privataus ūkio subjekto vadovą ar kitą jo darbuotoją, formaliai atitinkantį BK 230 straipsnio 3 dalyje įtvirtintus požymius, ir nevertinant jo veiklos reikšmingumo užtikrinant viešuosius interesus ar valstybės tarnybai, būtų iškreipta nusikalstamų veikų valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams esmė, BK XXXIII skyriuje įtvirtintų normų paskirtis. Šiame kontekste pažymėtina ir tai, kad reikalavimai asmenims, dirbantiems valstybės tarnyboje ir privačiame juridiniame asmenyje, daugeliu aspektų iš esmės skiriasi (pvz., priimant asmenį į darbą valstybės tarnyboje, skirtingai nei priimant dirbti privačiame juridiniame asmenyje, paprastai turi būti skelbiamas viešasis konkursas, skiriasi valstybės tarnautojų ir privačių juridinių asmenų darbuotojų drausminės (tarnybinės) atsakomybės pagrindai ir principai.). Taigi ir dėl to vien tik formalus privačių juridinių asmenų vadovų, kitų jų darbuotojų prilyginimas valstybės tarnautojui neatitiktų nusikalstamų veikų valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams prasmės, BK XXXIII skyriuje įtvirtintų normų paskirties.

Viešuoju interesu yra laikytinas teisėtas asmens ar grupės asmenų interesas, atspindintis ir išreiškiantis pamatines visuomenės vertybes, kurias paprastai įtvirtina ir saugo Konstitucija. Kiekvienąkart, kai kyla klausimas, ar tam tikras interesas laikytinas viešuoju, būtina nustatyti aplinkybę, kad nepatenkinus tam tikro asmens, grupės asmenų intereso, būtų pažeistos esminės šių asmenų teisės ir laisvės. <...> Minėta, kad viešuosius interesus gali įgyvendinti ne tik asmenys, dirbantys valstybės tarnyboje, bet ir asmenys, dirbantys privačiuose juridiniuose asmenyse ar užsiimantys profesine veikla. Taigi viešieji interesai, kaip įstatymo saugoma vertybė, gali būti suprantami ir kaip visuomenės suinteresuotumas, kad ne tik valstybės tarnautojai, bet ir kiti viešojo ar net privataus sektorių darbuotojai, įgalinti spręsti įvairius visuomenei svarbius klausimus (valstybės tarnautojui prilyginti asmenys), darytų tai nešališkai, teisingai, įstatymų nustatyta tvarka.

Nagrinėjamoje byloje piktnaudžiavimu buvo kaltinamas ir pagal BK 228 straipsnio 2 dalį nuteistas privataus ūkio subjekto vadovas – UAB direktorius. Tačiau iš teismų priimtų nuosprendžių nenustatyta, kad UAB direktoriaus M. M. veikla būtų susijusi su viešojo intereso įgyvendinimu. Antai iš bylos medžiagos matyti, kad UAB „A“ direktorius M. M., veikdamas pagal išankstinį susitarimą su UAB „B“ finansų direktore G. P., klastodamas dokumentus, padėjo jai iššvaistyti ir pasisavino svetimą UAB „B“ priklausantį didelės vertės turtą. Šiame kontekste pažymėtina, kad UAB „B“ vykdė didmeninę prekybą langų ir durų furnitūra, o UAB „A“ teikė automobilių remonto ir patalpų nuomos paslaugas. Taigi minėtų bendrovių veikla nelaikytina tokia, kuri reikštų viešojo intereso įgyvendinimą. M. M. nusikalstamais veiksmais turtinė žala buvo padaryta privačiam ūkio subjektui ir tai irgi savaime nereiškia, kad taip buvo pažeisti viešieji interesai <...>.

Atsižvelgiant į išdėstytus argumentus darytina išvada, kad teismai neteisingai M. M. veiksmus kvalifikavo kaip padarytus asmens, prilyginto valstybės tarnautojui, ir pripažindami, jog jis atitinka šiame straipsnyje numatyto specialaus subjekto – valstybės tarnautojui prilyginamo asmens požymius, nepagrįstai nuteisė M. M. už piktnaudžiavimą savo, kaip privataus juridinio asmens direktoriaus, įgaliojimais, siekiant turtinės naudos. Atsižvelgiant į tai pirmosios ir apeliacinės instancijų teismų nuosprendžių dalys, kuriose M. M. pripažintas kaltu padaręs nusikaltimą, numatytą BK 228 straipsnio 2 dalyje, naikintinos dėl netinkamo baudžiamojo įstatymo taikymo <...>.“

Analizuojant ir vertinant šią precedentinę reikšmę turinčią bylą²⁰, neišeina nepa-

---

²⁰ Tokią šios bylos reikšmę patvirtina ne tik formalus LAT sprendimų statusas (pagal Lietuvos Respubli-

minėti LAT nenuoseklumo. Mat nors dėstydamas argumentus LAT pateikė vienokią nustatytino kaltininko pažeisto viešojo intereso apibūdinimą²¹, netgi toje pačioje byloje taikyti šį apibūdinimą ir iš jo išplaukiančius kriterijus *de facto* atsisakė, o *atsižvelgiant iš to kildinamą jos veiklos svarbą*²², bet ne kaltinamajam inkriminuojamomis veikomis sukeltas pasekmes (*inter alia*, konstitucinėms) vertybėms.

Vertinant tokią LAT Baudžiamųjų bylų skyriaus plenarinės sesijos nutartį galima stebėtis ir tuo, kad buvo ignoruota tiek istorinė BK raida (BK XXXIII skyrius kurtas kaip apimantis senojo BK veikas, numatytas tryliktojo skirsnio 282–290 straipsniuose, reglamentuojančiuose baudžiamąją atsakomybę už nusikaltimus valstybės tarnybai, ir penkioliktojo skirsnio 319–321 straipsniuose, reglamentuojančiuose atsakomybę už kyšininkavimą ir piktnaudžiavimą komercinėje, ūkinėje ir finansinėje veikloje), tiek ir Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje ne sykį akcentuoti iš Lietuvos Respublikos Konstitucijos kylantys imperatyvai nacionalinę teisę

---

kos teismų įstatymo 33 straipsnio 4 dalį, „*teismai, priimdami sprendimus atitinkamų kategorijų bylose, yra saistomi savo pačių sukurtų teisės aiškinimo taisyklių, suformuluotų analogiškose ar iš esmės panašiose bylose. Žemesnės instancijos teismai, priimdami sprendimus atitinkamų kategorijų bylose, yra saistomi aukštesnės instancijos teismų teisės aiškinimo taisyklių, suformuluotų analogiškose ar iš esmės panašiose bylose*“ ir, pagal 2 dalį, „*nagrinėdami bylas, teismai taip pat <...> atsižvelgia į Aukščiausiojo Teismo biuletenyje paskelbtas šio teismo nutartis*“), bet ir jos nevienkartinis citavimas žemesnių teismų (įskaitant Lietuvos apeliacinį teismą) praktikoje.

²¹ Plg.: „*Turi būti nustatyta, kad tokia asmens veikla yra susijusi su viešojo intereso užtikrinimu ir šios veiklos nevykdymas ar netinkamas vykdymas (pvz., piktnaudžiaujant savo padėtimi, viršijant suteiktus įgaliojimus) reikštų viešojo intereso pažeidimą <...> privataus ūkio subjekto vadovas ar kitas darbuotojas gali būti prilygintas valstybės tarnautojui, tačiau tokia išvada turi būti daroma įvertinus ne tik formalų einamųjų pareigų atitikimą BK 230 straipsnyje nurodytiems požymiams, bet ir jo padarytų veiksmų reikšmingumą valstybės tarnybai ar viešiesiems interesams <...> nevertinant jo veiklos reikšmingumo užtikrinant viešuosius interesus ar valstybės tarnybai, būtų iškreipta nusikalstamų veikų valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams esmė, BK XXXIII skyriuje įtvirtintų normų paskirtis. <...> Viešuoju interesu yra laikytinas teisėtas asmens ar grupės asmenų interesas, atspindintis ir išreiškiantis pamatines visuomenės vertybes, kurias paprastai įtvirtina ir saugo Konstitucija. Kiekvieną kart, kai kyla klausimas, ar tam tikras interesas laikytinas viešuoju, būtina nustatyti aplinkybę, kad, nepatenkinus tam tikro asmens, grupės asmenų intereso, būtų pažeistos esminės šių asmenų teisės ir laisvės*“ (pabraukimai pateikiamoje ištraukoje – šio teksto autoriaus).

²² Plg.: „*Nenustatyta, kad UAB direktoriaus M. M. veikla būtų susijusi su viešojo intereso įgyvendinimu. Antai iš bylos medžiagos matyti, kad UAB „A“ direktorius M. M., veikdamas pagal išankstinį susitarimą su UAB „B“ finansų direktore G. P., klastodamas dokumentus, padėjo jai išvaistyti ir pasisavino svetimą UAB „B“ priklausantį didelės vertės turtą. Šiame kontekste pažymėtina, kad UAB „B“ vykdė didmeninę prekybą langų ir durų furnitūra, o UAB „A“ teikė automobilių remonto ir patalpų nuomos paslaugas. Taigi minėtų bendrovių veikla nelaiikytina tokia, kuri reikštų viešojo intereso įgyvendinimą. M. M. nusikalstamais veiksmais turinė žala buvo padaryta privačiam ūkio subjektui ir tai irgi savaime nereikia, kad taip buvo pažeisti viešieji interesai*“ (pabraukimai pateikiamoje ištraukoje – šio teksto autoriaus).

aiškinti taip, kad nebūtų pažeisti Lietuvos Respublikos tarptautiniai įsipareigojimai bei Europos Sąjungos teisės reikalavimai.

Užuot panaudojęs teleologinį²³, istorinį bei sisteminį teisės aiškinimo metodus, Teismas sukonzentravo dėmesį į BK XXXIII skyriaus pavadinimą ir iš jo išvedė (net prieštaraudamas savo paties pateikiamiems bendro pobūdžio samprotavimams) ne itin įtikinamą tezę, kad viešojo intereso (ne)buvimo klausimą lemia tai, kokia konkrečia ūkine veikla užsiima subjektas, kuriame tam tikras funkcijas atlieka konkretus asmuo, ir kokius (t. y. ar „visuomenei svarbius“) klausimus įgalioti spręsti atitinkami darbuotojai.

Kalbant apie konkrečią precedentinę bylą, galima dar syki priminti, jog įvertinęs, kad įmonių ūkinė veikla susijusi su didmenine prekyba langų ir durų furnitūra bei automobilių remonto ir patalpų nuomos sutartimis, viešojo intereso pažeidimo LAT neidentifikavo. Matant tokį sprendimą galima pamanyti, jog, LAT vertinimu, viešajam interesui nekenkia tai, kad pasitikėjimo pagrindu veikiantys įmonių vadovai nepaiso akcininkų interesų ir jiems tyčia kenkia²⁴, o valstybei atsisakant suteikti adekvačias atgrasymo priemones, ateityje tai galės daryti daug drąsiau. Taip pat ir tai, kad Lietuvos įmonių akcininkai (ne tik vienoje privačioje įmonėje, bet ir absoliučioje daugumoje kitų eilinių Lietuvos įmonių, kurios nėra „įgalios spręsti įvairius visuomenei svarbius klausimus“) ateityje gyvens labai neramiai, o tai (be kita ko) potencialiai atgraso nuo investavimo Lietuvoje bei taip potencialiai kenkia šalies ekonominei plėtrai ir (sykiu) visuomenės bei valstybės gerovei. *Apartoje nutartyje iš esmės pristatyta paradoksali ir ydinga kasacinio teismo pozicija, jog akcinio kapitalo savininkų pasitikėjimą pažeidžiantis įmonių vadovų korupcinis elgesys ir nebaudžiamumo jausmo skatinamas jo potencialus išplitimas nekenkia viešajam interesui.*

Kitos iš Pamatinio sprendimo kylančios pareigos vykdomos tinkamai ir dėl BK turinio problemų nekyla. Tiesa, Pamatinio sprendimo įgyvendinimo ataskaitoje nurodoma, kad, be 2 straipsnio, problemų Lietuvai dar kyla dėl 7 straipsnio įgyvendinimo²⁵, tačiau tai susiję ne tiek su faktine padėtimi, kiek su informacijos trūkumu

---

²³ BK priedo 11 punkte tiesiai nurodyta, kad šiuo teisės aktu yra įgyvendinamas čia aptariamasis „2003 m. liepos 22 d. Tarybos pagrindų sprendimas 2003/568/TVR dėl kovos su korupcija privačiame sektoriuje“!

²⁴ Plg. su šiuo, toje pačioje byloje LAT suformuluotu, teiginiu: „Viešuoju interesu yra laikytinas teisėtas asmens ar grupės asmenų interesas, atspindintis ir išreiškiantis pamatines visuomenės vertybes, kurias paprastai įtvirtina ir saugo Konstitucija. Kiekvienąkart, kai kyla klausimas, ar tam tikras interesas laikytinas viešuoju, būtina nustatyti aplinkybę, kad, nepatenkinus tam tikro asmens, grupės asmenų intereso, būtų pažeistos esminės šių asmenų teisės ir laisvės.“

²⁵ Report from the Commission to the European Parliament and the Council, Based on Article 9 of Council Framework Decision 2003/568/JHA of 22 July 2003 on Combating Corruption in the Private Sector. COM(2011) 309 final. Brussels, 6.6.2011, p. 7–8.

– kaip minėta, Lietuva net nepateikė duomenų 2011 m. vykusiam vertinimui. Tuo tarpu BK 7 straipsnyje nuo 2011 m. liepos 1 d. įvesta universali (t. y. maksimali įmanoma) baudžiamoji jurisdikcija kyšininkavimo (BK 225 straipsnis), prekybos poveikiu (BK 226 straipsnis) ir papirkimo (BK 227 straipsnis) atvejams.

2. Jungtinių Tautų konvencija prieš korupciją

Jungtinių Tautų konvencija prieš korupciją yra vienintelis teisiškai įpareigojantis universalus tarptautinis dokumentas, kuriame eksplicitiškai pasisakoma apie atsakomybę už korupciją privačiame sektoriuje.

Paminėtina, kad kiti bandymai korupciją privačiame sektoriuje įtraukti į universalius teisinius instrumentus buvo nesėkmingi. Antai 2006 m. rugsėjo mėnesį Tarptautiniai prekybos rūmai (angl. *International Chamber of Commerce, ICC*) išleido memorandumą, skirtą Darbo grupei dėl kyšininkavimo, kuriame rekomendavo papildyti Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos konvenciją dėl kovos su užsienio pareigūnų papirkimu tarptautiniuose verslo sandoriuose ir į ją įtraukti korupciją privačiame sektoriuje²⁶. Praėjus tuzinui metų matome, kad sutelkti paramą minėtai konvencijai papildyti nepavyko.

Šiame kontekste nesunku suprasti, kad tai, jog Konvencija šiuo požiūriu buvo sėkmingesnė, yra laimėjimas. Tik, deja, vargu ar labai reikšmingas, nes joje privatus sektorius traktuojamas kitaip nei viešasis. Iš formuluočių bei (ypač) Konvencijos parengiamųjų dokumentų (pranc. *travaux préparatoires*) turinio akivaizdu, kad tai rodo ne tiek bendrą sutarimą dėl skirtingo jų pavojingumo laipsnio, kiek niekaip nesugebėtą įveikti skirtingą požiūrį į tai, ar į korupcijos privačiame sektoriuje persekiojimą valstybėms apskritai derėtų įsitraukti, ar palikti tai patiems privatiems subjektams²⁷.

Vykstant deryboms dėl Konvencijos nuostatų, klausimas dėl korupcijos privačiame sektoriuje įtraukimo ir reglamentavimo buvo viena iš daugiausia ginčų kėlusiu temų. Europos Sąjunga ėmėsi lyderystės siekdama įtraukti korupciją privačiame sektoriuje į Konvenciją, bet Jungtinės Amerikos Valstijos šią iniciatyvą atmetė (nes Jungtinių Amerikos Valstijų verslas bijojo, kad tai gali paskatinti dideliais nuostoliais gresiančius ieškinius užsienio valstybių teismuose)²⁸. Galiausiai nuspręsta į Konvenci-

---

²⁶ *Op. cit.*, p. 74.

²⁷ *Travaux Préparatoires of the negotiations for the elaboration of the United Nations Convention against Corruption*, p. 201. Prieiga per internetą: <http://www.unodc.org/documents/treaties/UNCAC/Publications/Travaux/Travaux_Preparatoires_-_UNCAC_E.pdf>.

²⁸ *Webb P. The United Nations Convention against Corruption: Global Achievement or Missed Opportunity? // Journal of International Economic Law*, 2005, Vol. 8, p. 213–214.

ją įtraukti nuostatas dėl korupcijos privačiame sektoriuje, bet tik kaip neprivalomas.

Atsakomybės (civilinės, administracinės, baudžiamosios) už korupciją privačiame sektoriuje aspektu svarbių nuostatų formuluoja Konvencijos 21, 22, 25 bei 26 straipsniai ir iš dalies 12 straipsnis. Susijusių nuostatų yra ir daugiau (pavyzdžiui, dėl nusikalstamu būdu įgytų pajamų plovimo pagal 23 straipsnį arba nuslėpimo pagal 24 straipsnį). Tačiau siekiant išlaikyti koncentraciją į atsakomybę būtent už korupciją privačiame sektoriuje, čia jos neanalizuojamos.

Konvencijos 12 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad prie jos prisijungusios šalys narės turi imtis įvairių prevencinių priemonių korupcijai užkardyti. Bet ne tik tai. Specifiškai yra įtvirtinta ir pareiga nustatyti „veiksmingas, proporcingas ir atgrasančias civilines, administracines ar baudžiamąsias sankcijas už tokių priemonių nesilaikymą“. Tiesa, maža to, jog neapribota valstybių laisvė rinktis, kurią konkrečią atsakomybės rūšį taikyti, netgi ir nustatyti atitinkamas sankcijas privalu tik „prireikus“. Be to, atsakomybė čia siejama ne tiesiogiai su pačia korupcija privačiame sektoriuje (t. y. ne už jos „praktikavimą“), o už susijusius pažeidimus, kurie trukdo užkirsti kelią korupcijai privačiame sektoriuje arba ją veiksmingai iširti, kaip antai neužtikrinimą, kad „privatios įmonės, atsižvelgiant į jų struktūrą ir dydį, turėtų pakankamą vidaus audito kontrolės mechanizmą, kuris padėtų užkirsti kelią korupcijai ir nustatytų korupcijos atvejus, ir kad tokių privačių įmonių sąskaitoms ir reikiamoms finansinėms ataskaitoms bus taikomos tinkamos audito ir sertifikavimo procedūros“.

Vertinant tai, kad minėtą 12 straipsnio 1 dalį konkretizuojanti 2 dalis vardijs ne privalomas priemonės, o tik tokias, kurios „gali apimti“ vieną ar kitą dalyką, visų šių nuostatų reikšmė iš esmės galėtų būti prilyginama metodologinio pobūdžio rekomendacijai. Vis dėlto svarbu pabrėžti, jog tai nėra nuo korupcijos privačiame sektoriuje atsietą atsakomybę. Antai Jungtinių Tautų konvencijos prieš korupciją techniniame gide aiškiai nurodoma²⁹, kad „teismams ir kitiems reguliatoriams turėtų būti suteikti įgaliojimai skirti spektrą kitų sankcijų, kurios gali apimti finansines baudas, kompensavimo ir konfiskavimo priemones, draudimus, įmonių priežiūrą ar uždarymą, vadovų diskvalifikavimą arba, pavyzdžiui, įmonės apskaitininkų ir teisininkų profesinės akreditacijos sustabdymą“.

Kita vertus, 12 straipsnio 3 dalis yra griežtesnė ir jau imperatyviai nurodo, kad „siekdama užkirsti kelią korupcijai, kiekviena valstybė <...> imasi reikiamų priemonių pagal savo vidaus įstatymus ir teisės aktus, reglamentuojančius buhalterinės apskaitos tvarkymą, finansinės atskaitomybės teikimą ir apskaitos ir audito standartus, kad būtų uždrausti toliau išvardyti veiksmai, kuriais siekiama padaryti bet kuri iš šioje

---

²⁹ Technical Guide to the United Nations Convention Against Corruption, p. 57. Prieiga per internetą: <http://www.unodc.org/documents/treaties/UNCAC/Publications/TechnicalGuide/09-84395_Ebook.pdf>.

Konvencijoje nustatytų nusikaltimų:

- a) *neoficialios apskaitos sukūrimas;*
- b) *neoficialių ar netinkamai įformintų sandorių vykdymas;*
- c) *fiktyvių išlaidų apskaita;*
- d) *įsiskolinimų registravimas klaidingai nurodant jų objektus;*
- e) *suklastotų dokumentų naudojimas; ir*
- f) *sąmoningas apskaitos dokumentų sunaikinimas nepasibaigus įstatymo nustatytam terminui“.*

Nustatant atsakomybę už korupciją privačiame sektoriuje vienareikšmiškai reikšmingiausias yra Konvencijos 21 straipsnis „Kyšininkavimas privačiame sektoriuje“. Minėtame straipsnyje suformuluoti standartai valstybių Konvencijos šalių baudžiamajai teisei vienais aspektais yra platūs, o kitais – siauri.

21 straipsnis. Kyšininkavimas privačiame sektoriuje

Kiekviena valstybė, šios Konvencijos Šalis, svarsto galimybę priimti reikiamus teisės aktus ir imtis kitų būtinų priemonių, kad baudžiamuoju nusikaltimu būtų laikomi šie tyčiniai veiksmai, įvykdyti ekonominės, finansinės ar komercinės veiklos metu:

- a) pažadas, siūlymas ar davimas tiesiogiai ar netiesiogiai bet kokiam asmeniui, vadovaujančiam privataus sektoriaus subjektui arba einančiam jame bet kokias pareigas, bet kokio nepagrįsto atlygio, skirto jam pačiam ar kitam asmeniui, siekiant jo veikimo ar neveikimo netinkamai vykdant savo pareigas;
- b) bet kokio asmens, vadovaujančio privataus sektoriaus subjektui arba einančio jame bet kokias pareigas, tiesioginis ar netiesioginis prašymas arba priėmimas bet kokio nepagrįsto atlygio, skirto jam pačiam ar kuriam kitam asmeniui, siekiant jo veikimo ar neveikimo netinkamai vykdant savo pareigas.

Šalia to, kad Konvencijos 21 straipsnis ne universalus, o skirtas tik vienai galimų korupcijos formų – kyšininkavimui (bet ne korupcijai apskritai), jo santykinį siaurumą apibūdina dar bent du aspektai.

Pirma, jau minėta aplinkybė, jog prie Konvencijos prisijungusios valstybės neturi apibrėžtos pareigos kriminalizuoti netgi vien kyšininkavimą privačiame sektoriuje, o tik „*svarsto galimybę priimti reikiamus teisės aktus ir imtis kitų būtinų priemonių*“ kyšininkavimui privačiame sektoriuje kriminalizuoti.

Antra, pareiga apsvarstyti galimybę taikyti baudžiamąją atsakomybę apribojama tik neteisėtomis kyšio gavėjo veikomis, kurias paskatinti arba už kurias atsidėkoti yra skirtas kyšis („*siekiant [paperkamo asmens] veikimo ar neveikimo netinkamai vykdant savo pareigas*“), t. y. baudžiamosios atsakomybės klausimo nėra pareigos netgi svarstyti, jei kyšis imamas ir duodamas už tai, kad jo gavėjas tinkamai įvykdo savo pareigas (pavyzdžiui, gydytojas ima atlygį iš paciento už tai, kad laiku ir ko-

kybiškai atlieka operaciją; įmonės pirkimų vadybininkas ima atlygį iš tiekėjo už tai, kad prekes įmonei įgyja iš tiekėjo, siūlančio geriausią kainos ir kokybės santykį; *etc*).

Standartų santykinį platumą lemia trys aspektai.

Pirma, tai, kad kyšių privačiame sektoriuje priimančio subjekto statusas pripažįstamas neįvardijant jokio specifinio tokio asmens vaidmens, t. y. kiekvienam „*asmeniui, vadovaujančiam privataus sektoriaus subjektui arba einančiam jame bet kokias pareigas*“.

Antra, atrodo, kad Konvencijos 21 straipsnio požiūriu visiškai nesvarbu, ar kyšiu neteisėta veika yra inicijuojama, ar „tik“ atsidėkojama už tai, kas jau atlikta (vis dėlto ši aplinkybė gali kelti tam tikrų abejonių, kurios susijusios ne tiek su pačioje Konvencijoje vartojamomis konstrukcijomis, o su jų santykinai „papildančiais“ techniniais dokumentais: antai Jungtinių Tautų konvencijos prieš korupciją įgyvendinimo teisėkūros gide nurodoma, kad „*[Pasyviojo kyšininkavimo] privalomieji elementai yra kyšio prašymas arba priėmimas. Būtina nustatyti įtaką asmens, vadovaujančio privataus sektoriaus subjektui arba einančiam jame bet kokias pareigas, elgesiui*“³⁰; bet juk jei kyšiu tėra atsidėkojama, labai tikėtina, kad asmens elgesiui kyšis jokios įtakos nepadarė).

Trečia, būtina paminėti, kad pagal Konvencijos 21 straipsnį kyšininkavimu laikomas ne tik kyšio davimas ar priėmimas, bet ir jo pažadas, siūlymas arba prašymas (tiek tiesioginis, tiek ir netiesioginis).

Kita vertus, šiame kontekste kiek keistai atrodo tai, jog valstybėms nesiūloma netgi svarstyti galimybes, kad vien sutikimas priimti kyšį būtų laikomas (baigtu) nusikaltimu. Juo labiau kad pagal Konvencijos 27 straipsnio 2 ir 3 dalių nuostatas kėsintis ir rengintis daryti bet kurias korupcines veikas kriminalizavimas aiškiai įvardintas ne tik kaip valstybių Konvencijos šalių diskrecinė teisė, bet netgi neįtvirtinta pareiga nacionaliniu lygmeniu apsvarstyti atsakomybės už šias korupcinių veikų stadijas numatymo tikslingumą bei galimybes.

Kyšininkavimo privačiame sektoriuje kriminalizavimą apsvarstyti raginančias Konvencijos 21 straipsnio nuostatas papildoma ir 22 straipsnis, kuris skirtas specifinei veikai – asmens žinioje esančio turto pasisavinimui privačiame sektoriuje³¹.

22 straipsnis. Turto pasisavinimas [iššvaistymas] privačiame sektoriuje

Kiekviena valstybė, šios Konvencijos šalis, svarsto galimybę priimti reikiamus teisės aktus ir

---

³⁰ Legislative Guide for the Implementation of the United Nations Convention against Corruption, p. 86 (par. 304). Prieiga per internetą: <http://www.unodc.org/documents/treaties/UNCAC/Publications/LegislativeGuide/UNCAC_Legislative_Guide_E.pdf>.

³¹ Reikėtų atkreipti dėmesį į tai, kad Konvencijos 22 straipsnyje pateikiamas oficialus šią veiką apibūdinančio termino (angl. *embezzlement*, rus. *хищение имущества*, pranc. *soustraction de biens*) vertimas į lietuvių kalbą terminu „turto iššvaistymas“ neatitinka originalios jo prasmės ir keistinas terminu „turto pasisavinimas“.

imtis kitų būtinų priemonių, kad baudžiamuoju nusikaltimu būtų laikomas bet kokio asmens, vadovujančio privataus sektoriaus subjektui arba einančio jame bet kokias pareigas, tyčinis bet kokio turto, privačių lėšų ar vertybinių popierių, ar bet kokių kitų jo žinioje esančių vertingų daiktų grobstymas ekonominės, finansinės ar komercinės veiklos metu.

Kaip ir anksčiau aptartame, šiame straipsnyje suformuluoti standartai valstybių Konvencijos šalių baudžiamajai teisei taip pat vienais aspektais yra platus, o kitais – siauri.

Siaurumą atspindi tai, jog prie Konvencijos prisijungusios valstybės kaip ir kyšininkavimo privačiame sektoriuje atveju neturi apibrėžtos pareigos kriminalizuoti turto pasisavinimą privačiame sektoriuje, tik „*svarsto galimybę priimti reikiamus teisės aktus ir imtis kitų būtinų priemonių*“ šioms veikoms kriminalizuoti.

Standartų santykinį platumą liudija du aspektai.

Pirma, tai, kad turto pasisavinimą privačiame sektoriuje atliekančio subjekto statusas pripažįstamas neįvardijant jokio specifinio tokio asmens vaidmens, t. y. kiekvienam „*asmeniui, vadovaujančiam privataus sektoriaus subjektui arba einančiam jame bet kokias pareigas*“.

Antra, veika apima bet kokio turto ar kitų vertingų dalykų³² grobstymą.

Konvencijos 25 straipsnyje numatytos specifinės veikos, kuriomis kliudoma vykdyti teisingumą. Dalis minėto straipsnio „a“ punkte numatytų veikų, o būtent *nepagrįsto atlygio žadėjimas, siūlymas ar davimas siekiant išgauti melagingus parodymus ar sutrukdyti parodymų davimui arba įrodymų pateikimui vykstant bylos dėl šios Konvencijos nustatytų nusikaltimų įvykdymo nagrinėjimui*, taip pat priskirtina korupcijai privačiame sektoriuje.

Pažymėtina, kad šios veikos kriminalizavimo pareigos aspektu yra išskirtinės, mat valstybės Konvencijos šalys neturi teisės svarstyti ir rinktis ar bei kokiomis priemonėmis persekioti už atitinkamas veikas: pagal Konvenciją jos yra privalomai kriminalizuotos.

Konvencijos 26 straipsnyje numatyta kiekvienos valstybės Konvencijos šalies pareiga imtis „*būtinų priemonių pagal jos teisės principus, kad nustatytų juridinių asmenų atsakomybę už dalyvavimą šios Konvencijos nustatytuose nusikaltimuose*“.

Vertinant sąsajas su privačiu sektoriumi tai turėtų reikšti, kad jei jau valstybė kriminalizavo visas ar dalį Konvencijos 21 bei 22 straipsniuose minimų veikų (nors, kaip minėta, šių veikų kriminalizavimas nėra privalomas), juridinių asmenų atsakomybės mechanizmo sukūrimas yra nebe galimybė, o pareiga. Tiesa, galioja išlyga: juridinių asmenų atsakomybė gali būti ne tik baudžiamoji, bet ir civilinė ar

---

³² Pažymėtina, kad ir šiuo atveju Konvencijos vertimas vartojant terminą „vertingų daiktų“ kelia abejonių (ypač siejant su Lietuvos Respublikos civiliniame kodekse terminui „daiktas“ priskiriama prasme). Tikslėnis dviprasmiško angliško termino „thing of value“ vertimas būtų „vertę turinčių dalykų“ (pranc. *chose de valeur*, rus. *ценного предмета*).

administracinė (tais atvejais, kai valstybių nacionalinėje teisėje vadovaujasi principu „*societas delinquere non potest*“)³³. Tačiau bet kuriuo atveju svarbu užtikrinti, kad atsakomybėn patrauktiems juridiniams asmenims būtų taikomos veiksmingos, proporcingos ir atgrasančios (baudžiamosios arba nebaudžiamosios) sankcijos, įskaitant pinigines baudas.

Vertinant BK santykį su Konvencija, formaliai nėra pagrindo daryti išvadą, kad tam tikros pagal Konvenciją kriminalizuotinos su korupcija privačiame sektoriuje siejamos veikos būtų nenumatytos arba netinkamai reglamentuotos mūsų BK. Tačiau mūsų BK trūkumai, susiję su kyšininkavimu (pasyviosios korupcijos) privačiame sektoriuje subjektu, įvardinti aptariant Tarybos pamatinį sprendimą 2003/568/TVR dėl kovos su korupcija privačiame sektoriuje, reikšmingi ir Konvencijos dvasios prasme. Mat Konvencijoje numatyta, kad valstybės Konvencijos narės „*svarsto galimybę priimti reikiamus teisės aktus ir imtis kitų būtinų priemonių, kad baudžiamuoju nusikaltimu būtų laikomi*“, *inter alia*, ir tokie „*bet kokio asmens, vadovaujančio privataus sektoriaus subjektui arba einančio jame bet kokias pareigas, veiksmai*“, kurie atitinka Konvencijos 21 straipsnyje įvardintą kyšininkavimą privačiame sektoriuje (arba Konvencijos 22 straipsnyje įvardintą turto iššvaistymą privačiame sektoriuje, tačiau pastarasis, atrodo, ne tik teoriniu požiūriu, bet ir praktikoje pakankamai efektyviai kvalifikuojamas pagal BK 183, 184 ir 178 arba kitus straipsnius, juolab kad šiuo atveju galima taikyti netgi Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodekso 108 straipsnį).

Reikia pasakyti, kad remiantis Konvencijoje vartojama terminija išskiriami trys prieš korupciją nukreiptų priemonių tipai: (i) *privalomi reikalavimai* (įpareigojimai imtis įstatymų leidybos ar kitų priemonių); (ii) *sąlyginiai reikalavimai* (pareiga apsvarstyti tam tikrų priemonių įdiegimą); (iii) sąlyginės priemonės (priemonės, kurias šalys narės gali būti linkusios / norėti apsvarstyti)³⁴. Taigi Konvencijos 21 straipsnyje nurodomas reikalavimas „svarsto galimybę“ šalims Konvencijos dalyvėms sukuria minėtą sąlyginį reikalavimą – pareigą apsvarstyti jame numatytos veikos įdiegimą visa apimtimi.

Vargu ar šiuo metu Lietuvos institucijos galėtų dokumentais, faktais bei įvykių chronologija pagrįsti, jog valstybės lygiu buvo „svarstoma galimybė“ priimti reikiamus aktus ir imtis kitų būtinų priemonių, kad už korupciją privačiame sektoriuje atsakomybėn galėtų būti traukiami visi privačių subjektų darbuotojai (o ne tik turintys administracinius įgaliojimus arba teisę veikti šio juridinio asmens ar kitos

---

³³ Legislative Guide for the Implementation of the United Nations Convention against Corruption, p. 88–92 (ypač par. 98). Prieiga per internetą: <http://www.unodc.org/documents/treaties/UNCAC/Publications/LegislativeGuide/UNCAC_Legislative_Guide_E.pdf>.

³⁴ *Ibid.*, p. 1.

organizacijos vardu arba teikiantys viešąsias paslaugas). Neturime ir oficialaus kliūčių (konstitucinių, grindžiamų teisės tradicija ar pan.), apribojančių mūsų galimybes ar keliančių reikšmingų sunkumų diegiant atitinkamas priemones, konstatavimo. Taigi galima manyti, kad *Lietuva neįvykdė Konvencijos 21 straipsnyje numatyto reikalavimo* apsvarstyti visų jame numatomų subjektų atliktų veikų kriminalizavimo galimybę (ir ne žinybiniu – Teisingumo ministruui pasitariant su specialistais, ekspertiniu – teisės mokslininkams ir kitiems ekspertams pasidalijant išvalgomis seminare, konferencijoje ar panašaus pobūdžio renginyje ir pan., bet valstybiniu lygmeniu, nes tarptautinius įsipareigojimus prisiėmė Lietuvos valstybė, o ne Teisingumo ministras arba mokslininkai, tad ir svarstymai turėtų būti valstybės valdžią įgyvendinančių institucijų lygmens).

Beje, turint omenyje tai, jog kai kuriomis kitomis tarptautinėmis sutartimis (jos bus aptariamos toliau) Lietuva yra prisiėmusi įsipareigojimą kriminalizuoti *bet kokio darbuotojo* korupciją privačiame sektoriuje, galima netgi teigti, esą Lietuvą jau yra apsvarsčiusi šią galimybę ir oficialiai (ratifikuodama kitas tarptautines sutartis) įsipareigojusi šias veikas kriminalizuoti.

Šiame kontekste verta paminėti ir 2012 m. lapkričio 14–16 dienomis vykusios *Jungtinių Tautų konvencijos prieš korupciją Šalių narių konferencijos Įgyvendinimo priežiūros grupės* atnaujintos trečiosios sesijos metu patvirtintą ataskaitą, kurioje pateiktas vertinimas, kaip Lietuvai sekasi įgyvendinti aptariamą konvenciją. Oficialioje ataskaitos santraukoje³⁵ prieštaringai atrodo vertinimą rengusios grupės akcentuojama pozicija, esą blogai (ir verta kompetentingų Lietuvos institucijų peržiūros) yra tai, jog neatskirti vieši ir privatūs subjektai turto iššvaistymo ir turto pasisavinimo atvejais (BK 183 ir 184 straipsniai; Ataskaitos 2.1.1.3 punkto 2 pastraipa, 2.1.1.1 punkto 5–7 pastraipos), o dėl šių subjektų sujungimo kyšininkavimo, prekybos poveikiu, papirkimo ir piktnaudžiavimo tarnyba atvejais pastebėjo tik privalumus (BK 225–228 straipsniai; Ataskaitos 2.1.1.2 punkto 6 pastraipa). Kita vertus, vertintojai net neatkreipė dėmesio į tai, kad korupcija privačiame sektoriuje BK 230 straipsnio 3 dalies atveju neapima kai kurių Konvencijos 21 straipsnyje nurodomų subjektų, nors kitu – piktnaudžiavimo tarnyba (BK 228 straipsnis ir atitinkamai Konvencijos 19 straipsnis) – atveju, *nepaisant abiejų reikalavimų ribotumo* (Konvencija reikalauja tik *apsvarstyti* galimybę imtis įstatymų leidybos ar kitų priemonių), padarė didžiausią „istoriją“ dėl to, kad mūsų BK 228 straipsnis reikalauja pasekmių („didelės žalos“), o (kriminalizuoti vienareikšmiškai net nereikalaujanti) Konvencija tokio apribojimo

---

³⁵ Conference of the States Parties to the United Nations Convention against Corruption Implementation Review Group. Review of implementation of the United Nations Convention against Corruption. Executive summary (on Lithuania) CAC/COSP/IRG/I/1/1/Add.9, Resumed third session, Vienna, 14-16 November 2012. Prieiga per internetą: <<https://www.unodc.org/documents/treaties/UN-CAC/WorkingGroups/ImplementationReviewGroup/ExecutiveSummaries/V1255483e.pdf>>.

nesuponuoja (Ataskaitos 2.1.1 1 punkto 9 pastraipa ir 2.1.1.3 punkto 5 pastraipa).

Kitais aspektais abejonių dėl Konvencijoje numatytų veikų tinkamo kriminalizavimo iš esmės nėra. Tam iš dalies padeda ir tai, jog, kaip teisingai pažymima Konvencijos įgyvendinimo ataskaitoje, naujajame BK suliejus su korupcija viešajame ir privačiame sektoriuose siejamas veikas, sumažinta spragų galimybė (Ataskaitos autorių tai buvo įvertinta kaip sėkmingos gerosios praktikos pavyzdys)³⁶.

Be kita ko, Lietuva yra tinkamai įgyvendinusi tiek reikalavimą kriminalizuoti Konvencijos 25 straipsnio „a“ punkte numatytas veikas (nepagrįsto atlygio žadėjimas, siūlymas ar davimas siekiant išgauti melagingus parodymus ar sutrukdyti parodymų davimui arba įrodymų pateikimui vykstant bylos dėl šios Konvencijos nustatytų nusikaltimų įvykdymo nagrinėjimui), kurias apima BK 233 straipsnio 1 dalis („*Tas, kas bet koku būdu siekė paveikti liudytoją, nukentėjusį asmenį, ekspertą, specialistą ar vertėją, kad šie ikiteisminio tyrimo metu, teisme arba Tarptautiniame baudžiamajame teisme ar kitoje tarptautinėje teisminėje institucijoje duotų melagingus parodymus, išvadas, paaiškinimus ar neteisingai išverstų, arba trukdė jiems pagal šaukimą atvykti pas ikiteisminio tyrimo pareigūną, prokurorą, į teismą arba į Tarptautinį baudžiamąjį teismą ar kitą tarptautinę teisminę instituciją*“), tiek ir Konvencijos 26 straipsnyje numatytą pareigą imtis būtinų priemonių pagal jos teisės principus, kad nustatytų juridinių asmenų atsakomybę už dalyvavimą Konvencijos nustatytuose nusikaltimuose (Įgyvendinimo priežiūros grupės ataskaitoje ši sritis apskritai pažymėta kaip Lietuvos stiprioji pusė ir geroji praktika³⁷).

3. Europos Tarybos baudžiamosios teisės konvencija dėl korupcijos

Europos Tarybos baudžiamosios teisės konvencija dėl korupcijos yra seniausias teisiškai saistantis tarptautinis dokumentas, kuriame numatomas valstybių Konvencijos šalių įsipareigojimas kriminalizuoti korupciją privačiame sektoriuje (Konvencija priimta 1999 m. sausio 27 d., o įsigaliojo 2002 m. liepos 1 d., t. y. dar iki Tarybos pamatinio

---

³⁶ Country Review Report of Lithuania: Review by the Russian Federation and Egypt of the implementation by Lithuania of articles 15 – 42 of Chapter III. “Criminalization and law enforcement” and articles 44 – 50 of Chapter IV. “International cooperation” of the United Nations Convention against Corruption for the review cycle 2010–2015, p. 30. Prieiga per internetą: <http://www.unodc.org/documents/treaties/UNCAC/CountryVisitFinalReports/2013_10_29_Lithuania_Final_Country_Report/2013_10_29_Lithuania_Final_Country_Review_Report.pdf>.

³⁷ Conference of the States Parties to the United Nations Convention against Corruption Implementation Review Group. Review of implementation of the United Nations Convention against Corruption. Executive summary (on Lithuania) CAC/COSP/IRG/I/1/1/Add.9, Resumed third session, Vienna, 14-16 November 2012, p. 8. Prieiga per internetą: <<https://www.unodc.org/documents/treaties/UNCAC/WorkingGroups/ImplementationReviewGroup/ExecutiveSummaries/V1255483e.pdf>>.

sprendimo 2003/568/TVR dėl kovos su korupcija privačiame sektoriuje ir Jungtinių Tautų konvencijos prieš korupciją priėmimo).

Iš korupcinių veikų Konvencija reikalauja kriminalizuoti tik kyšininkavimą (aktyvųjį ir pasyvųjį) bei prekybą poveikiu.

Konvencijoje numatytas privalomas kyšininkavimo kriminalizavimas yra siauriausias iš trijų minėtų dokumentų. Tai lemia specifinis kriminalizavimo kriterijus, pagal kurį Konvencija taikoma tik tyčiniams veiksams „komercinės veiklos eigoje“ (Tarybos pamatiniame sprendime ribojimų (išskyrus tai, jog subjektas turi atstovauti privačiam sektoriui) apskritai nėra, o Jungtinių Tautų konvencijoje prieš korupciją vartojama platesnė kategorija – „ekonominės, finansinės ar komercinės veiklos metu“).

Paminėtina ir tai, jog Konvencija (šiuo požiūriu jau standartiškai) ribotai taikoma tik atvejams, kai kyšis duodamas „už pažeidžiant savo pareigas atliekamą veiksma arba neveikimą“.

Kita vertus, išlaikoma anksčiau aptartuose dokumentuose esanti (tad jau galima sakyti, kad standartinė), tačiau Lietuvoje nenorima perimti nuostata, kad kyši priimančiais subjektais laikomi visi asmenys, „kurie vadovauja privataus sektoriaus subjektams arba juose eina bet kokias pareigas“.

7 straipsnis – Aktyvusis kyšininkavimas privačiame sektoriuje

Kiekviena Šalis priima reikiamus teisės aktus ir imasi kitų būtinų priemonių, kad pagal jos nacionalinę teisę baudžiamuoju nusikaltimu būtų laikomi tyčiniai veiksmai komercinės veiklos eigoje, kai asmenims, kurie vadovauja privataus sektoriaus subjektams arba juose eina bet kokias pareigas, tiesiogiai ar netiesiogiai yra žadamas, siūlomas ar duodamas bet koks nepagrįstas atlygis, skirtas jiems patiems arba bet kuriam kitam asmeniui, už pažeidžiant savo pareigas atliekamą veiksma arba neveikimą.

8 straipsnis – Pasyvusis kyšininkavimas privačiame sektoriuje

Kiekviena Šalis priima reikiamus teisės aktus ir imasi kitų būtinų priemonių, kad pagal jos nacionalinę teisę baudžiamuoju nusikaltimu būtų laikomi privataus sektoriaus subjektams vadovaujančių ar juose bet kokias pareigas einančių asmenų tyčiniai veiksmai komercinės veiklos eigoje, kai tie asmenys tiesiogiai arba netiesiogiai prašo arba gauna bet koki nepagrįstą atlygį ar pažadą dėl tokio atlygio arba kai jie priima pasiūlymą ar pažadą dėl tokio atlygio, skirto jiems patiems ar bet kuriam kitam asmeniui, už pažeidžiant savo pareigas atliekamą veiksma arba neveikimą.

Konvencija numato ir privalomą prekybos poveikiu kriminalizavimą (nors už prekybą poveikiu atsakomybė minima ir Jungtinių Tautų konvencijos prieš korupciją 18 straipsnyje, pastarojoje tai daroma ne imperatyviai, o nustatant, kad valstybės Konvencijos narės „svarsto galimybę priimti reikiamus teisės aktus“). Taigi šiuo požiūriu Europos Tarybos baudžiamosios teisės konvencija dėl korupcijos yra iš-

skirtinis teisinis instrumentas.

12 straipsnis – Prekyba poveikiu

Kiekviena Šalis priima reikiamus teisės aktus ir imasi kitų būtinų priemonių, kad pagal jos nacionalinę teisę baudžiamuoju nusikaltimu būtų laikomi tyčiniai veiksmai, kai bet kuriam asmeniui, kuris teigia arba patvirtina galįs mainais už nepagrįstą atlygį daryti netinkamą poveikį 2, 4–6 ir 9–11 straipsniuose nurodytų asmenų sprendimams, tiesiogiai ar netiesiogiai yra žadamas, duodamas ar siūlomas bet koks nepagrįstas atlygis, neatsižvelgiant į tai, ar tas atlygis yra skirtas jam pačiam ar bet kuriam kitam asmeniui, taip pat kai mainais už poveikį yra prašomas, gaunamas ar priimamas pasiūlymas ar pažadas dėl tokio atlygio, nesvarbu, ar tas poveikis padaromas ir ar tariamu poveikiu pasiekiamas norimas rezultatas.

Be to, Konvencija reikalauja numatyti atsakomybę už pajamų, gautų padarius su korupcija susijusį nusikaltimą, plovimą (13 straipsnis), buhalterinius nusikaltimus (14 straipsnis), taip pat už bendrininkavimą (15 straipsnis), juridinio asmens atsakomybę (18 straipsnis) bei jurisdikcijai (17 straipsnis) bei sankcijoms ir priemonėms taikomus reikalavimus (19 straipsnis).

Vertinant ratifikavus Konvenciją Lietuvos priimtų išpareigojimų atitiktį mūsų BK, tenka pripažinti, kad Lietuvos priimti išpareigojimai įgyvendinami nevisiškai. Nepaisant to, kad 2012 m. birželio 17–21 dienomis vykusios 60-osios Valstybių prieš korupciją grupės (GRECO) plenarinės sesijos metu patvirtintoje *Rekomendacijų Lietuvai įgyvendinimo ataskaitoje*³⁸ nurodoma, jog visos su inkriminavimu susijusios rekomendacijos įgyvendintos (problemos išspręstos), abejonių kelia pasyviosios korupcijos veikų subjekto apibūdinimas BK ir jo atitiktis Konvencijos 7 bei 8 straipsniams. Šiuo požiūriu taikytini samprotavimai bei argumentai, kurie buvo pateikti aptariant BK atitiktį Tarybos pamatiniam sprendimui 2003/568/TVR dėl kovos su korupcija privačiame sektoriuje.

Beje, verta paminėti, kad 2009 m. patvirtintoje (ankstesnėje) ataskaitoje GRECO aiškiai atkreipė dėmesį į šią problemą³⁹, tačiau dėl nežinomų priežasčių šis vertin-

---

³⁸ Europos Taryba. Valstybių prieš korupciją grupė (GRECO). Strasbūras, 2013 m. gegužės 10 d. Greco RC-III (2013) 6E. Trečiasis vertinimo etapas. Rekomendacijų Lietuvai įgyvendinimo ataskaita („Inkriminavimas (ETS 173 ir 191, GPC 2)“ ir „Politinių partijų finansavimo skaidrumas“). Priimta 60-ajame GRECO plenariniame posėdyje (Strasbūras, 2012 m. birželio 17–21 d.). 5, 11, 15 ir 19 punktai. Prieiga per internetą: <[https://www.coe.int/t/dghl/monitoring/greco/evaluations/round3/GrecoRC3\(2013\)6_Second_Lithuania_LT.pdf](https://www.coe.int/t/dghl/monitoring/greco/evaluations/round3/GrecoRC3(2013)6_Second_Lithuania_LT.pdf)>.

³⁹ Council of Europe. Group of States Against Corruption (GRECO). Strasbourg, 2 July 2009 Public Greco Eval III Rep (2008) 10E. Theme I. Third Evaluation Round. Evaluation Report on Lithuania (on Incriminations (ETS 173 and 191, GPC 2) (Theme I)). Adopted by GRECO at its 43rd Plenary Meeting (Strasbourg, 29 June – 2 July 2009). 72 punktas. Prieiga per internetą: <http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/greco/evaluations/round3/GrecoEval3%282008%2910_Lithuania_One_EN.pdf>.

tojų pastebėtas ir ataskaitoje eksplicitiškai įvardintas Lietuvos teisinio reguliavimo trūkumas nebuvo įtrauktas į ataskaitos pabaigoje pateikiamą rekomendacijų (kurių įgyvendinimas specifiškai kontroliuojamas) sąrašą⁴⁰. Taigi galima sakyti, kad GRECO tam tikra prasme „pamiršo“ šią problemą. Tačiau tai jokiū būdu nereiškia, jog ji išspręsta. Juo labiau kad (kaip jau buvo minėta) Lietuvos įsipareigojimų kontekste ji yra sisteminė ir susijusi su ne vieno reikalavimus Lietuvos baudžiamajai teisei nustatančio teisės akto netinkamu įgyvendinimu.

Tai, kad ši problema išties aktuali, liudija ir oficialios Konvencijos aiškinamosios ataskaitos⁴¹ 52–55 punktuose pateikiami samprotavimai⁴². Tiesa, šios ataskaitos autorių manymu, akcininkai neturėtų patekti į pasyviosios korupcijos subjektų sąrašą.

4. Europos Tarybos baudžiamosios teisės konvencijos dėl korupcijos Papildomas protokolas

Europos Tarybos baudžiamosios teisės konvencijos dėl korupcijos Papildomas protokolas, priimtas 2003 m. gegužės 15 d. ir įsigaliojęs 2005 m. vasario 1 d. (Lietuva pasirašė 2010 m. gruodžio 2 d., o ratifikavo 2012 m. liepos 26 d.), korupcijos privačiame sektoriuje kontekste gali kelti papildomų abejonių, susijusių su klausimu, ar jame numatoma pareiga kriminalizuoti arbitrų ir prisiekusiųjų kyšininkavimą apskritai priskirtina privačiam sektoriui.

Jei dėl prisiekusiųjų vaidmens galima kelti daugiau klausimų ir abejonių (nes jie yra teismo kaip valstybės institucijos sudėtinis elementas), tai arbitras, kitaip nei valstybės pareigūnu esantis teisėjas, yra privatus asmuo (o ir pats arbitražas – ne valdžios, o bent jau santykinai privati institucija)⁴³, tad jo atsakomybė sietina būtent su privataus sektoriaus subjektais (nors reikia pripažinti, kad įprastinės atsakomybę už

---

⁴⁰ *Ibid.* Žr. 87 punktą.

⁴¹ Council of Europe. Explanatory Report to the Criminal Law Convention on Corruption. European Treaty Series - No. 173. Strasbourg, 27.I.1999. Prieiga per internetą: <<https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016800cce44>>.

⁴² Pavyzdžiui: „*Business activity*“ is to be interpreted in a broad sense: it means any kind of commercial activity, in particular trading in goods and delivering services, including services to the public (transport, telecommunication etc)“ ir „It would also include persons who do not have the status of employee or do not work permanently for the company – for example consultants, commercial agents etc. – but can engage the responsibility of the company“. *Ibid.* Žr. 53 ir 54 punktus.

⁴³ Žr., pavyzdžiui: Varapnickas T. Absoliutaus imuniteto taikymo arbitrams prielaidos ir perspektyvos // Teisė, 2016, Nr. 101, p. 170. Prieiga per internetą: <<http://www.zurnalai.vu.lt/teise/article/view-File/10450/8531>>; Weston M. Reexamining Arbitral Immunity in an Age of Mandatory and Professional Arbitration // Minnesota Law Review, Vol. 88, No. 3, 2004, p. 495. Prieiga per internetą: <<https://ssrn.com/abstract=1019659>>.

korupciją privačiame sektoriuje ribojančios formuluotės, kaip antai Jungtinių Tautų konvencijoje prieš korupciją esanti sąlyga, kuri atsakomybę sieja su kyšininkavimu „ekonominės, finansinės ar komercinės veiklos metu“, nesuteikia prielaidų arbitrus ar prisiekusiuosius laikyti tinkamais kyšininkavimo privačiame sektoriuje subjektais.

Pernelyg nesigilinant į šią problemą pasakytina, kad Protokolo 2–6 straipsniais nustatoma pareiga kriminalizuoti tyčinius bet kurio asmens veiksmus, kai jis *pagal bet kurios valstybės nacionalinį įstatymą* vykdančiam savo funkcijas *arbitrui arba prisiekusiajam* tiesiogiai ar netiesiogiai žada, siūlo arba duoda bet koki nepagrįstą atlygį, skirtą jam pačiam arba bet kuriam kitam asmeniui už jo, kaip arbitro, veikimą arba neveikimą, taip pat tyčiniai savo funkcijas *pagal bet kurios valstybės nacionalinį įstatymą* vykdančio *arbitro arba prisiekusiojo veiksmai*, kai jis tiesiogiai arba netiesiogiai prašo arba gauna bet koki nepagrįstą atlygį, skirtą sau pačiam ar bet kuriam kitam asmeniui arba kai jis priima pasiūlymą ar pažadą dėl tokio atlygio už jo, kaip arbitro arba prisiekusiojo, veikimą arba neveikimą.

Lietuva šį įsipareigojimą vykdo tinkamai. Jis perkeltas į BK 230 straipsnio 3 dalį, numatant, kad arbitrai ir prisiekusieji (nesvarbu kurioje jurisdikcijoje jie veikia) prilyginami valstybės tarnautojui, tad išvengiant normų dubliavimo ir spragų grėsmės jiems taikomos visos BK nuostatos, reglamentuojančios atsakomybę už nusikalstamas veikas valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams (BK 225–230 straipsniai).

5. Europos Tarybos konvencija dėl manipuliacijų sporto varžybomis

Europos Tarybos konvencija dėl manipuliacijų sporto varžybomis priimta 2014 m. rugsėjo 18 d. Nepaisant to, kad ji jau pasirašyta 33 Europos Tarybai priklausančių valstybių (nors yra atvira dar mažiausiai 11 ją rengiant dalyvavusių valstybių, ne Europos Tarybos narių, taip pat Europos Sąjungos pasirašymui, to nėra padariusi nė viena iš jų), ši konvencija kol kas dar neįsigaliojusi, nes ją ratifikavo tik trys valstybės (Norvegija, Portugalija ir Ukraina)⁴⁴. Įsigaliojimui būtina, kad Konvenciją ratifikuotų bent penkios jos Šalys.

Deja, kol kas ir pati Lietuvos Respublika dar nėra baigusi prisijungimo procedūrą: 2014 m. rugsėjo 18 d. Konvencija buvo pasirašyta Lietuvos Respublikos vardu, tačiau iki šiol nėra ratifikuota Seime.

Konvencija labai plati ir apima įvairias su manipuliacijomis sporte susijusias problemas, akcentuodama įvairius prevencinius mechanizmus (įskaitant 8 straipsnyje apibūdinamą sporto organizacijų finansavimą ir pan.).

Su kriminalizavimu susijusi tik santykinai nedidelė jos dalis – vos keli straipsniai,

---

⁴⁴ Chart of signatures and ratifications of Treaty 215 Council of Europe Convention on the Manipulation of Sports Competitions. Status as of 01/10/2018. Prieiga per internetą: <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/215/signatures?p_auth=KIMM5tXx>.

iš kurių tik vienas (15 straipsnis), be to, tik iš dalies, skirtas tiesiogiai korupcijai sporte kriminalizuoti, o antrasis (16 straipsnis) siejamas su pinigų, gautų iš nusikaltimų, padarytų manipuliuojant sporto varžybomis, plovimu, trečiasis (17 straipsnis) – skirtas bendrininkavimui, o ketvirtasis (18 straipsnis) – juridinių asmenų atsakomybei. Tradiciškai yra ir nuostatų, skirtų jurisdikcijos apibūdinimui (19 straipsnis) bei reikalavimui, kad Konvencijos 15–18 straipsniuose numatytais atvejais būtų taikomos efektyvios, proporcingos bei atgrasančios sankcijos tiek fiziniams, tiek ir juridiniams asmenims.

Įdomu tai, kad pagrindinis su korupcinių veikų kriminalizavimu susijęs Konvencijos 15 straipsnis privalomąjį baudžiamosios atsakomybės taikymą sieja su kiekvienos valstybės nacionalinėje teisėje taikomomis originaliomis prievartos, korupcijos ir sukčiavimo kategorijomis:

15 straipsnis. Baudžiamieji nusikaltimai, susiję su manipuliacijomis sporto varžybomis.

Kiekviena šalis užtikrina, kad jos nacionalinė teisė sudaro galimybes taikyti baudžiamąsias sankcijas už manipuliacijas sporto varžybomis, kai jos susijusios su prievarta, korupcija ar sukčiavimu, kaip tai apibrėžiama nacionalinėje teisėje.

Nors Konvencijos įgyvendinti Lietuva dar neprivalo, galima avansu konstatuoti, kad galiojantis BK gali palikti tam tikrų spragų, kurių nepašalina netgi minėtas specifinis nukreipimas į nacionalinę teisę. Problema gali kilti netgi dėl visiškai naujo BK 181¹ straipsnio, kuris nuo 2017 m. sausio 1 d. kriminalizavo naują veiką – manipuliavimą sporto varžybomis („*Tas, kas neteisėtai paveikė sąžiningą profesionalių sporto varžybų eigą arba rezultatą*“) ir, atrodytų, turėjo padėti išspręsti visas su Konvencijos įgyvendinimu susijusias problemas. Kol kas nėra aišku, kaip bus oficialiai interpretuojama Konvencija, bet BK 181¹ straipsnio formuluotėje esančio manipuliavimo objekto apribojimas „profesionaliomis sporto varžybomis“ neatlaiko kritikos: tokio apribojimo ar bent jau su juo derančių užuominų nerasime nei Konvencijoje, nei jos aiškinamojoje ataskaitoje⁴⁵. Turint omenyje tai, jog netgi, pavyzdžiui, olimpinės žaidynės nelaikomos „profesionaliomis sporto varžybomis“ (vadinasi, Sočyje vykusiose olimpinėse žaidynėse Rusijos atstovų demonstruoti triukai neatitiktų tokios nusikaltimo sudėties), pasirinktas reguliavimas daugiau nei gluminantis. Juolab kad profesionalumo kriterijus siejamas su sportininkais, o ne pačiomis varžybomis, nes profesionalu laikomas tas sportininkas, kuris sportą laiko savo darbine veikla ir iš jo užsidirba pragyvenimui.

Dar daugiau. Atsiradus specialiai nusikaltimo sudėčiai dar mažiau tikėtina, kad

---

⁴⁵ Explanatory Report to the Council of Europe Convention on the Manipulation of Sports Competitions. Prieiga per internetą: <<https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016800d383f>>.

(jau esant aptartai LAT pozicijai, kad valstybės tarnautojui prilyginamas gali būti tik asmuo, kurio darbovietė atlieka visuomenei svarbias funkcijas) teismai sportininkų ar trenerių korupcines veikas bus linkę vertinti kaip nusikaltimus valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams.

Kita vertus, prievartos (fizinės arba psichinės) taikymas aiškiai atitinka BK 135, 138, 140, taip pat 148 straipsnius, tad jis jau vienaip ar kitaip yra kriminalizuotas, vadinasi, netgi jei čia atsirastų dar ir manipuliavimo sporto varžybose motyvų, šiuo aspektu sunkumų kilti neturėtų.

II. PRIVAČIAME SEKTORIUJE GALIMOS ŽALINGOS VEIKOS IR ATSAKOMYBĖ UŽ JAS

Remiantis bendraisiais teisės principais, atsakomybė asmenims turėtų kilti, kai jų padaryta (ar nepadaryta) tam tikra veika sukelia žalą arba iškyla tokios žalos grėsmė. Civiline tvarka žalą galima iš esmės be apribojimų išsietiškoti teisme, kai yra aiškus žalos šaltinis ir įrodymai apie jos egzistavimą. Tačiau tam tikrais atvejais gali kilti keblumų tinkamai atlyginti padarytą žalą, ypač tuomet, kai ta žala kyta visuomenei arba neapibrėžtam asmenų ratui, ir egzistuoja apsinkintos įrodinėjimo galimybės.

Mokslinėje literatūroje daugiausia kalbama apie korupciją privačiame sektoriuje kaip kyšio siūlymą ar davimą viešojo valdymo institucijų atstovams, kad šie priimtų verslui palankius sprendimus. Toks požiūris grindžiamas įgaliotojo – agento (angl. *principal-agent*) santykiu ir jo kuriama problema, susijusia su rizikomis, kad agentas nepakankamai kruopščiai atstovaus įgaliotojo interesams dėl įvairių priežasčių, taip pat ir galimos gauti asmeninės naudos veikiant prieš įgaliotojo interesus. Paprastai viešojoje erdvėje korupciniai santykiai suvokiami kaip viešosios valdžios atstovų, kurie ima kyšius, ir verslo atstovų ar „paprastų žmonių“ santykis, kai pastarieji paverčiami aukomis dėl valdžios atstovų asmeninių interesų ir galimybių juos tenkinti bei nesant pakankamos įgaliotojo (valdžios institucijos, valstybės ar visuomenės) kontrolės. Iš kitos pusės, pastaruoju metu nemažai dėmesio skiriama ir kitai santykio pusei – privačioms iniciatyvoms, kuriomis siekiama papirkti valdžios atstovus, pareigūnus ar tarnautojus, pradedant nuo smulkaus kyšininkavimo (mokesčių pagreitinimo ir pan.) ir baigiant stambia politine korupcija bei valstybės užvaldymo apraiškomis.

Tai, kad įmonės ir valstybė turėtų rūpintis tinkamu įmonių valdymu, liudija ir tyrimais surinkti statistiniai duomenys: 2007 metais buvo atliktas daugiau nei 5400 bendrovių iš 40 valstybių tyrimas, kurio rezultatai atskleidė, kad beveik trečdalis įmonių patyrė žalą dėl netinkamo turto valdymo. Panašiai kaip viešajame sektoriuje, privačiame sektoriuje egzistuoja daug subjektų, kuriems patikėti dideli įgaliojimai ir kurie yra pažeidžiami ta prasme, kad gali pasinaudoti privačia nauda kartu darydami kitiems žalą. Paprasčiausias to pavyzdys – įmonės valdytojai turi plačią diskreciją

veikti ir gali šią diskreciją išnaudoti įmonės savininkų nenaudai; už pirkimus atsakingi darbuotojai pirkimų biudžetus gali planuoti atsižvelgdami į savo galimybes tuo pasinaudoti; žmoniškųjų išteklių srities darbuotojai gali atrinkti naujai priimamus asmenis pagal sau naudingus kriterijus; darbuotojų atstovai darbdaviui gali atstovauti savo kolegoms pagal sau naudingą scenarijų; privačios pensijų investavimo bendrovės turėtų rūpintis pelningu pensijų investavimu, tačiau gali veikti ir savo interesais; apskaitininkai bei auditoriai, antstoliai, notarai ir kiti valstybės pavestas funkcijas vykdančys privataus sektoriaus atstovai turėtų atsakingai vykdyti pavestas funkcijas nepaisydami tiek informacijos asimetrijos, tiek turimos diskrecijos ir t. t.⁴⁶

Šie veiksmai gali būti atliekami skirtinguose lygmenyse, daryti žalą skirtingiems subjektams, ir jų užkardymas turėtų būti susijęs su skirtingų priemonių naudojimu.

1. Korupcinės veikos, galinčios kilti įmonės⁴⁷ viduje

Kalbant apie korupcijos apraiškas pačioje įmonėje svarbu, kad įmonės struktūra nėra vienybė. Čia susiduria skirtingi įmonės savininkų, vadovų, darbuotojų, kurių kiekvienas turi savo funkcijas ir vaidmenį įmonėje, interesai. Todėl kiekvienai kategorijai asmenų ar net kiekvienam atskiram asmeniui pritaikomi, suderami skirtingi reikalavimai, kurių laikymąsi užtikrina įvairios sutartinės nuostatos, administraciniai įpareigojimai bei elgesio kodeksai. Tačiau įmonių valdymas bet kuriuo momentu gali tapti pažeidžiamas piktnaudžiavimams patikėta galia siekiant privačios naudos⁴⁸.

Šie ryšiai gali būti kelių lygmenų:

1) Įmonės valdytojai gali daryti žalą įmonės savininkams. Pavyzdžiui, įmonės valdytojai gali tiesiogiai daryti žalą įmonės akcininkams pasisavindami arba iššvaistydami turtą ir slėpdami tokias veikas. Įmonės vadovai turi įgaliojimus atlikti kasdienes įmonės operacijas, tačiau jie gali orientuotis į trumpalaikį pelną, o ne ilgalaikį. Įmonės vadovai gali pasinaudoti įtaka ir bendrovės strategiją orientuoti į darbuotojų išnaudojimą pelno siekimo tikslais.

Korupcija pačių įmonių viduje, kai valdytojai piktnaudžiauja savo įgaliojimais, egzistuoja dėl kelių priežasčių. Pirma, produktų, paslaugų ir finansinių rinkų deregu-

---

⁴⁶ Kavoliūnaitė-Ragauskienė E., Ragauskas P., Vitkutė E. A. Korupcija privačiame sektoriuje. Vilnius: Lietuvos teisės institutas, 2014, p. 63. Prieiga per internetą: <https://www.stt.lt/documents/soc_tyrimai/Korupcija_privaciam_sektoriuje_LTI.pdf>.

⁴⁷ Šiame kontekste terminas „įmonė“ vartojamas kaip apibendrintas terminas, kuris reiškia bet kokią ne viešojo (valstybės ir savivaldybių) sektoriaus ribose veikiančią organizacinę juridinių asmenų formą nepriklausomai, koks jos formalus statusas (įmonė, įstaiga, organizacija, asociacija ir pan.).

⁴⁸ Aldrighi D. M. Corruption inside the enterprise: corporate fraud and conflicts of interest, p. 14 // Global Corruption Report 2009: Corruption and the Private sector. Prieiga per internetą: <http://files.transparency.org/content/download/1071431/file/2009_GCR_EN.pdf>.

liacija ir bendras globalizacijos procesas sudaro galimybes lengviau nuslėpti tam tikrą informaciją, manipuluoti pinigėmis sąskaitomis bei pinigus nukreipti netinkama linkme. Antra, arši konkurencija rinkose ir aiški orientacija į trumpalaikio pelno siekį didina spaudimą įmonių valdytojams nustatyti ambicingus tikslus kalbant apie finansinius rezultatus bei įgyvendinti rizikingas strategijas, kartais balansuojančias ties teisėtumo riba (pvz., neapskaitomos lėšos, dviguba buhalterija, specialios paskirties patronuojamosios įmonės, specialūs investavimo modeliai, kurie sudaro galimybes įmonėms atskirti rizikingus sandorius, turtą ir atsakomybes nuo oficialiųjų įmonės finansinių dokumentų). Tokios strategijos gali būti naudojamos siekiant nuslėpti finansinę padėtį, likvidumo rizikas ir atsakomybes ir sudaro galimybes imtis stambių ir kompleksišku sandorių. Per pastaruosius dešimtmečius vykdančiųjų direktorių atlyginimai Jungtinėse Amerikos Valstijose ir Europoje stipriai išaugo. Pavyzdžiui, didžiausiose JAV bendrovėse vidutinis vykdomųjų direktorių atlyginimas padidėjo daugiau nei dešimt kartų. Toks padidėjimas yra daugiau nulemtas įmonės savininkų noro patenkinti valdytojų interesus. Apskritai pasauliniu lygmeniu matyti glaudus įmonių valdytojų ir savininkų santykis – čia didelį vaidmenį turi kolegialumas, lojalumas ir draugystė. Vykdantieji direktoriai dažnai priklauso kitų įmonių valdyboms, ir taip sukuriamas vienas kitą remiančių ir dangstančių įmonių vadovų tinklas, kur abipusė nauda didina neskaidrių veiksmų latentįškumą⁴⁹.

Vykdantieji generaliniai direktoriai gali daryti įtaką nustatant atlyginimą žemesnio lygmens direktoriams, o tie, kurie nepaklūsta generalinio direktoriaus reikalavimams, gali nukentėti negaudami tinkamo atlyginimo. Teigiama, kad 2007 metais viena iš ekonomikos krizės priežasčių buvo tai, kad įmonių valdybos neužtikrino reikiamos kontrolės. Vykdantieji direktoriai gaudavo dosnius priedus ir tuomet, kai jų rizikingos investavimo strategijos vedė įmones prie bankroto ribos, o šias bankroto procedūras reikėjo atlikti naudojant ir mokesčių mokėtojų pinigus. Pavyzdžiui, draudimo milžinė AIG tęsė didelių priedų mokėjimą vadovams net ir tada, jai ją reikėjo gelbėti naudojant viešuosius pinigus. Pavyzdžiui, per dešimtmetį nuo 1993 iki 2003 metų premijos penkių didžiausių bendrovių Jungtinėse Valstijose vykdančiesiems direktoriams sudarė maždaug 6,6 procento jų pajamų per šį laikotarpį. Net ir tais atvejais, kai atlyginimas, priemokos ir priedai bei jų apskaičiavimo tvarka vykdančiesiems direktoriams iš pirmo žvilgsnio atrodo pagrįsti, ilgalaikėje perspektyvoje jie taip pat gali būti pražūtingi. Nuo 2000 iki 2004 m. šešiasdešimt nuostolingai veikusių Jungtinių Valstijų bendrovių prarado 769 milijardus JAV dolerių rinkos vertės, o jų vadovai uždirbo daugiau nei 12 milijardų JAV dolerių. Vadovai orientuojasi į trumpalaikį pelną ir didelę riziką, kad galėtų sau išsimokėti milžiniškus pinigus.

Taigi, viena korupcijos įmonės viduje atmainų – generalinio direktoriaus ir vyk-

---

⁴⁹ *Aldrighi D. M.*, p. 15.

dančiųjų vadovų **sprendimai imtis rizikingų strategijų**, kurios veda prie įmonės bankroto ir poreikio ją „gelbėti“ naudojant viešus pinigus. Antra, dėl neskaidraus įmonės valdymo gali būti sudaroma galimybė įmonės vadovams išsimokėti dideles priemokas ar priedus įmonės žlugdymo sąskaita.

Tokiais atvejais korupcinės veikos daro žalą arba kelia jos grėsmę pirmiausia įmonės savininkams (akcininkams). Tad įmonės savininkai turi imtis veiksmų, kad žalos grėsmė būtų sumažinta – tam yra įvairiausių metodikų, padedančių įdiegti įmonėje antikorpucinę aplinką ir užtikrinti jos laikymąsi⁵⁰. Tačiau tais atvejais, kai žala daroma viešiesiems finansams (pvz., dėl įmonės veiklos siekiant pasipelnyti, jos atgaivinimui prireikia valstybės finansų paramos), valstybė turi užtikrinti, kad egzistuoūtų atsakomybė už neteisėtus įmonių veiksmus, kurie nulėmė poreikį valstybei įsikišti finansiškai į įmonės gelbėjimą.

2) **Įmonės savininkai gali daryti žalą kitiems savininkams**. Vienas probleminių aspektų, susijusių su galima korupcija įmonėse – įmonę kontroliuojančių savininkų pranašumas kitų akcininkų atžvilgiu. Pagrindinė problema yra tai, kad dažnai akcininkai, neturintys lemiamos įtakos įmonės valdymui, negali pasipriešinti oportunistiniams įmonės valdymo veiksmams. Ši problema tampa dar aktualesnė, kai įmonės kontroliuojančią akcijų dalį turintys asmenys veikia išvien su įmonės valdytojais. Tokie veiksmai įvardijami kaip **naudos sau siekimas pasinaudojant turima kontroliuojančia padėtimi** (angl. *self-dealing*; *tunneling* arba *private benefits of control*). Naudos sau siekimo pasinaudojant turima kontrole rizika yra ypač didelė, kai akcijų dalis yra sukoncentruota įtakingų savininkų rankose. Įtakingi akcininkai gali ir toliau didinti savo galią priimant įmonei reikšmingus sprendimus naudodamiesi piramidine įmonių nuosavybės schema, įgalinančia kai kuriuos savininkus įgyti daugiau balsavimo teisių, nei tai įprastai leistų jų turimos akcijos.

---

⁵⁰ Pvz., žr. Transparency International. The Business Principles for Countering Bribery. Prieiga per internetą: <http://files.transparency.org/content/download/707/3036/file/2013_Business%20Principles_EN.pdf>; Berenbeim R. E., Arvis J.-F. Implementing Anticorruption Programs in the Private Sector // PREM Notes; 2002, No. 66. World Bank, Washington, DC. © World Bank. Prieiga per internetą: <<https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/11353>> License: CC BY 3.0 IGO; Transparency International Turkey Chapter. Private Sector Anti-Corruption Guide. Prieiga per internetą: <<http://en.seffaflik.org/wp-content/uploads/2015/05/Private-Sector-Anti-Corruption-Guide.pdf>>; G20/OECD Principles of Corporate Governance. Prieiga per internetą: <<https://www.oecd.org/daf/cg/principles-corporate-governance.htm>>; Weak Governance Zones - Risk Awareness Tool for Multinational Enterprises – OECD. Prieiga per internetą: <<https://www.oecd.org/daf/inv/investmentfordevelopment/weakgovernancezones-riskawarenesstoolformultinationalenterprises-oecd.htm>>; OECD Due Diligence Guidance for Responsible Supply Chains of Minerals from Conflict-Affected and High-Risk Areas. Prieiga per internetą: <<https://www.oecd.org/daf/inv/mnel/mining.htm>>; OECD Good Practice Guidance on Internal Controls, Ethics, and Compliance. Prieiga per internetą: <<https://www.oecd.org/daf/anti-bribery/44884389.pdf>> ir kt.

Kita galimų pažeidimų, susijusių su akcininkų daroma žala kitiems akcininkams, grupių – tai **sandorių kainodara** (angl. *transfer pricing*). Tai yra viena esminių strategijų, kaip įtakingi akcininkai gauna papildomos naudos mažumos akcininkų sąskaita. Sandorių kainodara apima permokėjimus ar mažesnius, nei įprasta, mokėjimus už sandorius su bendrovėmis, kurias tiesiogiai ar netiesiogiai turi ar kontroliuoja įtakingieji akcininkai ar aukštesnieji įmonės valdytojai, ir dėl to didesni nei paprastomis rinkos sąlygomis pinigai įmonėms gali būti pervedami atliekant įprastus verslo sandorius. Nors tokius atvejus identifikuoti ir išmatuoti yra sudėtinga, vis dėlto darytina išvada, kad šios schemos yra paplitusios visame pasaulyje. Tyrimo, kuriame buvo vertinamos 390 bendrovių trisdešimt devyniose pasaulio valstybėse, rezultatai atskleidė, kad privati kontroliuojančio ar kontroliuojančių subjektų nauda sudaro vidutiniškai 14 procentų nuosavo kapitalo vertės. Austrijoje, Italijoje, Meksikoje ir Turkijoje ši nauda viršijo 30 procentų nuosavo kapitalo vertės, o Čekijoje ir Brazilijoje – atitinkamai 58 ir 65 procentus. Tokie procentai yra žymiai mažesni tose valstybėse, kur mokesčių teisės nuostatos yra įgyvendinamos griežtai, ir dėl to įprastinę sandorių praktiką iškreipiančiai sandorių kainodarai įgyvendinti lieka mažiau erdvės⁵¹.

Atsižvelgiant į tai, kad šiuo atveju dalis įmonės savininkų neturi pakankamai galios apsiginti nuo nesąžiningų kitų savininkų veiksmų, valstybė turėtų imtis aktyvių veiksmų tokiai situacijai išspręsti. Vienas iš nesąžiningo daugumos akcininkų elgesio ribojimų – pareiga įmonėms turėti valdybas arba stebėtojų tarybas, kurių dalis turi būti nesusijusi su darbo santykiais įmonėje⁵².

3) Įmonės darbuotojai gali daryti žalą visai įmonei ar jos savininkams. Kaip ir viešajame sektoriuje, darbuotojai gali imti kyšius už įvairių įmonės vidaus veiksmų atlikimą ar susilaikymą nuo jų, pavyzdžiui, už nepranešimą apie turto švaistymą, neteisėtą sandorių slėpimą ir pan. Arba už priėmimą į darbą atsakingi darbuotojai gali netinkamai organizuoti įdarbinimo procedūrą – gali pasireikšti atvejų, kai į darbą priimama ne pagal kompetencijas, bet pagal savo ar pažįstamų giminystės ryšius ar kyšius. Tokiu atveju kalbama apie **nepotizmo** (giminystės ar svainystės ryšiais susijusių asmenų protegavimas darbo santykiuose) ir **klientelizmo** (pažįstamų, iš kurių gauta ar tikimasi gauti kokios nors naudos mainais, protekcionavimas); **kronizmo** (draugų ir bičiulių protegavimas) pasireiškimo galimybes. Reikia atkreipti dėmesį, kad klientelizmas bei kronizmas gali būti iššūkiai ne tik įdarbinant asmenis, bet tokie santykiai gali susiklostyti ir tarp darbuotojų.

Be to, gali būti situacija, kai darbdavio konkretiems darbuotojams patikėta **nuosavybė ar informacija gali būti naudojama savo tikslams** ar naudojamosi savo

---

⁵¹ *Aldrighi D. M.*, p. 16–17.

⁵² Žr. Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymo 31, 32, 33 ir 34 straipsnius.

padėti bendrovėje siekiant asmeninės naudos ar pasipelnymo. Antai vykdant įmonių sujungimus ar vienai įmonei įsigyjant kitą įmonę pasinaudodami situacija gali pasipelninti asmenys, turintys prieigą prie komercinę paslaptį sudarančios informacijos, pavyzdžiui, apie įmonės realią finansinę padėtį, prekių atitiktį keliamiems reikalavimams (pvz., aplinkosaugos) ir pan., taip pakenkdami investuotojams. Antra vertus, jautri komercinė informacija gali būti neteisėtai parduota investuotojams. Interesų konfliktai, vedantys prie korupcinių veikų, gali atsirasti ir tais atvejais, kai privataus kapitalo grupės išperka viešai listinguojamas bendroves ir derasi su tais pačiais bendrovių vadovais, kurie vėliau, po bendrovių įsigijimo, jiems turės atsiskaitinėti⁵³. Iš esmės bet kuriuo atveju, kai įmonės valdytojai, darbuotojai ar kiti asmenys nori pasipelninti įmonės sąskaita užmegzdami ryšius su tarpininkais, klientais, konkurentais ir pan. ir paperka darbuotojus, atsakingus už konkrečias funkcijas įmonėje (pvz., turinčius galimybę susipažinti su komercine paslaptimi), bus šios rūšies korupcijos apraška. Pavyzdžiui, užsiimant neteisėta vaistinių preparatų platinimo veikla, pirmiausia dalis vaistų pavagiama iš sandėlių ir kitų pardavimo vietų, kad vėliau būtų parduodami juodojoje rinkoje – šiuo tikslu klastojami vaistų kiekių žiniaraščiai, vaistai parduodami neegzistuojantiems pacientams, paciento už vaistus mokamos sumos neįtraukiamos į apskaitą⁵⁴.

Atsižvelgiant į tai, kad šiuo atveju žala kyla pačiai įmonei, įmonės savininkai ar valdytojai turėtų būti susirūpinę tokių veikų užkardymu. Šiuo atveju turėtų kilti atsakomybė už interesų konflikto situacijos nuslėpimą (kronizmo, klientelizmo ar nepotizmo atveju); papirkimą ar kyšininkavimą (kai paperkamas įmonės darbuotojas, kad suteiktų tam tikrą informaciją, atliktų tam tikrus neteisėtus veiksmus ar nuo jų susilaikytų), kaip tai yra baudžiama remiantis Baudžiamuoju kodeksu už analogiškus veiksmus viešajame sektoriuje. Atsižvelgiant į tai, kad įmonės darbuotojai pagal dabartinę BK 230 straipsnio nuostatą negali būti laikomi asmenimis, prilyginamais valstybės tarnautojams, įmonės pačios vidaus dokumentuose turėtų nusimatyti tokių veiksmų draudimą ir sankcijas dėl jų atlikimo. Taip pat kai neteisėtai disponuojama komercinę paslaptį sudarančia informacija, asmenys gali būti baudžiami pagal BK 210 arba 211 straipsnius, numatančius atsakomybę už komercinį šnipinėjimą ir komercinės paslapties atskleidimą. Atkreiptinas dėmesys, kad už šių straipsnių pažeidimą gali būti baudžiamas bet kuris fizinis ar juridinis asmuo, t. y. nėra reikalavimo būti valstybės tarnautoju ar jam prilygintu asmeniu.

4) Darbuotojų atstovai gali daryti žalą darbuotojams. Vienas aiškiausių tokios

---

⁵³ *Gordon B.* The State of Responsible Business: Global Corporate Response to Environmental, Social and Governance (ESG) Challenges. London: Ethical Investment Research Services, 2007. Prieiga per internetą: <<http://www.eiris.org/files/research%20publications/stateofresponsiblebusinessexecsumsep07.pdf>>.

⁵⁴ *Kavoliūnaitė-Ragauskienė E., Ragauskas P., Vitkutė E. A.*, p. 54.

rūšies pažeidimų – galimybė, kad darbuotojų atstovai už kyšius „pardavinės“ darbuotojų teises. Darbuotojų atstovai (darbo tarybų ar profesinių sąjungų nariai) gali susitarti su vadovais, kad už gaunamus piniginius paskatinimus ne taip uoliai atstovaus darbuotojų interesams arba – kaip tik – atstovaus darbdavio interesams, užuot ginę darbuotojus.

Kalbant apie slaptus susitarimus tarp darbuotojų atstovų ir įmonės vadovų svarbu tai, kad įmonės valdymas susijęs ne tik su santykiu tarp vadovų, savininkų ir investuotojų. Darbuotojai taip pat turi teisėtus interesus įmonės veikloje ir valdymo srityje mažiausiai dėl trijų priežasčių. Pirma, darbuotojų funkcijų ir išpareigojimų vykdymas yra esminė įmonės sėkmingos veiklos sąlyga. Antra, darbuotojai gali suteikti papildomą kontrolę įmonės valdymui, ypač kai įmonėje veikia saugių pranešimų kanalų sistema. Galiausiai, svarbiausia priežastis yra tai, kad darbuotojų darbas ir įmonei pritaikyta specifinė kvalifikacija, gebėjimai ir patirtis yra glaudžiai susiję su asmenine ekonomine jų pačių gerove, ir tai yra netgi reikšmingesnis veiksnys įmonės veiklai nei investuotojų ar savininkų gerovė, kadangi pastarieji gali gana greitai savo interesus perkelti į kitus objektus ar bendroves.

Bendrovės, kaip santykių tarp įvairius interesus ir vaidmenis turinčių veikėjų sąrangos, tyrinėjimus atlikę mokslininkai patvirtina, kad profesinių sąjungų vieningumas ir skaidri veikla gali būti sutrikdyta tais atvejais, kai įmonių valdytojai siekia daryti įtaką atskiriems jų nariams, per finansinę naudą bandydami išgauti sau reikalingą atstovavimo turinį.⁵⁵ Ši problema ypač aktuali, pvz., Vokietijoje, kur pagal teisės aktus didelių įmonių pusę stebėtojų tarybos narių turi sudaryti darbuotojų atstovai, ir dėl svarbiausių įmonės veiklos sprendimų reikalaujama konsultuotis su profesinių sąjungų lyderiais. Vienas pavyzdžių – 2008 m. vasario mėnesį „Volkswagen“ grupės darbuotojų profesinės sąjungos lyderis buvo nubaustas 36 mėnesių laisvės atėmimo bausme už tai, kad gavo 2 mln. eurų kyšių iš „Volkswagen“ grupės vadovų dėl to, kad pritartų pastarųjų nurodytiems sprendimams. Tai vienas tyrimo dėl „Volkswagen“ grupės vadovų veiksmų epizodų. Tyrimas buvo atliktas dėl to, kad grupės valdytojai slapčiomis mokėjo pinigus darbuotojų profesinės sąjungos atstovams, nemokamai išleisdavo į prabangias atostogas, pirkto drabužius, papuošalus ir mokėjo už tariamai teikiamas konsultavimo paslaugas⁵⁶. Tačiau šis atvejis nėra pavienis. Teismo proceso metu buvo atskleista, kad profesinę sąjungą „Arbeitsgemeinschaft Unabhängiger Betriebsräte“ (AUB) sistemiškai finansiškai rėmė didelės Vokietijos bendrovės, įskaitant „Siemens“ ir „Aldi Nord“. Prokurorų teigimu, „Siemens“ slaptai pervedinėjo AUB

---

⁵⁵ Dyck A., Zingales L. Private Benefits of Control: An International Comparison // Journal of Finance, 2004, vol. 59, no. 2; Stiglitz J. Credit Markets and the Control of Capital // Journal of Money, Credit, and Banking, 1985, vol. 17, no. 2.

⁵⁶ Aldrighi D. M., p. 17.

milijonus eurų⁵⁷. Akivaizdu, kad dėl šių neteisėtų mokėjimų kilusių interesų konfliktų ir korupcijos rizikos darbuotojų atstovavimas nebuvo realus ir tenkinantis jų interesus. Tokie įmonių vadovų ir profesinių sąjungų atstovų natūriniai mainai turėtų kelti susirūpinimą ne tik įmonių lygmeniu. Panašu, kad „Siemens“ ir „Volkswagen“ atvejai – tai tik ledkalnio viršūnė. Lietuvoje iki šiol nėra tyrinėta, kiek profesinės sąjungos atstovauja savo darbuotojų interesams.

Šiais ir panašiais atvejais atrodo natūralu, kad veikos turėtų būti kvalifikuojamos kaip kyšininkavimas ir papirkimas (ar bent jau piktnaudžiavimas), tačiau tiek papirkimą organizuojantys įmonės vadovai (jei remiantis Lietuvos teismų praktika įmonė nepripažinta vaidinančia ypatingą reikšmę viešiesiems interesams), tiek darbuotojų atstovai (neturintys nei administracinių įgaliojimų, nei teisės veikti juridinio asmens ar kitos organizacijos vardu) dažnu atveju neatitiks BK 230 straipsnio 3 dalies nuostatų.

5) Įmonės savininkai ar valdytojai gali papirkinėti darbuotojus, kad šie imtųsi neteisėtų veiksmų (pvz., klastotų dokumentus, tokius, kaip įmonės finansinės ataskaitos). Tada žala daroma arba valstybei (pvz., nesumokami, slepiami mokesčiai) arba konkurentams (įmonė atsiduria palankesnėje padėtyje už savo konkurentus). Šioje grupėje gali būti daugybė atvejų, kada įmonės savininkai ar valdytojai gali mokėti atvirus kyšius ar įforminti juos kitais būdais (kompensacijomis už viršvalandžius, premijomis už labai gerą darbą ir panašiai) už neteisėtų ar įmonės veiklos rezultatų neatspindinčių duomenų pateikimą, dokumentų suklastojimą, prekių kokybės mažinimą, nepranešimą apie daromus pažeidimus ir pan.

Viena plačiausiai paplitusių šios rūšies korupcijos formų – įmonių sukčiavimas (angl. *corporate fraud*). Tai veikos, kada tyčiniaus veiksmu, paprastai paperkant atsakingus darbuotojus, klastojami įmonės viešai skelbiami duomenys ar ataskaitos, siekiant, kad įmonė gautų daugiau pelno. Pavyzdžiui, įmonės vadovas pažada buhalteriu didelę premiją, jei šis neteisėtai nurodys įmonės pajamas ir išlaidas. Vienas ryškiausių tokio tipo korupcijos apraiškų pavyzdžių – „Volkswagen“ koncerno 2015 m. įvykęs variklių išmetimo sistemų skandalas, kai buvo klastojami dokumentai, liudijantys atitiktį aplinkosaugos reikalavimams. Daugeliu atvejų įmonių sukčiavimas yra latentinis, jį sunku nustatyti ankstyvoje stadijoje, ir kai jis paaiškėja, mastas paprastai jau būna didelis. Sukčiavimo atvejai paaiškėja dėl įmonės darbuotojų pranešimo, netinkamo schemos planavimo arba dėl to, kad dėl didelio masto schema tampa nebekontroliuojama⁵⁸.

Antra, įmonių viduje atliekamos operacijos gali būti susijusios su prekyba pasinau-

---

⁵⁷ Aldrighi D. M., p. 18.

⁵⁸ My Accounting Course. What is Corporate Fraud? Prieiga per internetą: <<https://www.myaccountingcourse.com/accounting-dictionary/corporate-fraud>>.

dojant nevieša informacija. Tai veikla asmens, kuris dėl savo užsiėmimo, profesijos arba pareigų gali naudotis tam tikra tikslią informacija, galinčia būti svarbia pinigų politikos operacijoms, valiutos keitimo operacijoms, prieš ją viešai paskelbiant, ir gerai žinodamas faktus pasinaudoja šia informacija savo paties arba trečiųjų asmenų sąskaita tiesiogiai arba netiesiogiai įsigydamas arba parduodamas turtą (įskaitant perleidžiamus vertybinius popierius) arba teises (įskaitant teises pagal išvestinių instrumentų sutartis), su kuriomis ši informacija yra glaudžiai susijusi⁵⁹.

Su korupcija išimtinai įmonėje susijusios šios įmonių sukčiavimo formos:

- tik įmonės kontroliuojamos informacijos iškreipimas (netikslių ar iškreiptų sąskaitų pateikimas institucijoms, kitiems verslo subjektams ir pan., neteisingų rodmenų pateikimas ir t. t.);
- prekių ar paslaugų trūkumų nenurodymas ir (arba) nepašalinimas;
- klaidingos informacijos apie įmonės finansų naudojimą pateikimas (pvz., nurodoma, kad tam tikra suma skiriama investicijoms, labdarai ir pan., o iš tiesų pinigai nukreipiami kitur);
- darbuotojų papirkimas, kad įmonė vykdytų nesąžiningą komercinę veiklą ar teiktų apgaulingą reklamą (vartotojų apgaulės atvejai).

Atsižvelgiant į tai, kad šiuo atveju įmonė yra suinteresuota elgtis nesąžiningai ir žala ar jos grėsmė kyla kitoms įmonėms, valstybė turėtų rūpintis tokių veikų užkardymu. Šiuo atveju praktiškai nėra abejonių, kad įmonės valdytojai ar savininkai, siūlantys kyšį, turėtų būti baudžiami pagal BK 227 straipsnį (reglamentuojantį papirkimą) ir laikomi asmenimis, prilygintais valstybės tarnautojams remiantis BK 230 straipsnio 3 dalimi. Tačiau teismų praktikos nustatyti aukšti standartai juridinio asmens vaidinamai ypatingai reikšmei viešiesiems interesams tam kliudo. Nesąžiningų darbuotojų baudžiamoji atsakomybė apskritai nereali, nes remiantis BK 230 straipsnio 3 dalimi paprasti darbuotojai nepriskiriami asmenų, prilyginamų valstybės tarnautojams, kategorijai. Kai korupcinės veikos įmonėje atitinka sukčiavimo sudėtį, asmenys būtų baudžiami remiantis BK 182 straipsniu (reglamentuojančiu sukčiavimą), kuris taikomas ne tik valstybės tarnautojams ar jiems prilygintiems asmenims, bet ir bet kuriems fiziniams ir juridiniams asmenims.

Šios ir kitos panašios korupcijos rizikos gali būti keliamos teoriškai, tačiau realų tokių korupcinių veikų mastą nustatyti sudėtinga dėl neteisėtų santykių latentiškumo. Tyrimų šia tema taip pat nėra daug. Remiantis 2007 atliktu tyrimu, daugiau nei iš 5400 bendrovių, veikiančių keturiasdešimtyje valstybių, beveik trečdalis nurodė,

---

⁵⁹ 2002 m. rugsėjo 26 d. Europos Centrinio Banko gairės dėl minimalių standartų Europos Centriniam Bankui ir nacionaliniams centriniams bankams, naudojamų vykdant pinigų politikos operacijas, valiutos keitimo operacijas su Europos Centrinio Banko užsienio atsargomis ir valdant Europos Centrinio Banko užsienio atsargas (ECB/2002/6).

kad yra nukentėjusios dėl netinkamo finansų valdymo, ir 12 procentų teigė, kad jos patyrė su apskaita susijusį sukčiavimą per ketverių metų laikotarpį⁶⁰.

Nors tokio pobūdžio korupcinės veikos padaromos įmonės viduje, svarbu įvertinti tai, kad jų neigiamos pasekmės juntamos kur kas platesniame kontekste. Pavyzdžiui, darbuotojų atstovų papirkimas ar asmeninis pasipelnymas iš įmonės gaunamų pajamų parodo ne tik tai, kad yra paminami teisėti darbuotojų lūkesčiai ir interesai, bet ir tai, kad įmonė yra pasiryžusi bet kam, pavyzdžiui, gali manipuliuoti mokėdama mokesčius ar sudaryti neteisėtus susitarimus su tiekėjais ar klientais. Be to, atlyginimas už vadovams palankų darbuotojų interesų atstovavimą ar susitarimus tarp įmonės vadovų ir darbuotojų atstovų griauna įmonės atsparumą korupcijai ir bendrą kolektyvo integralumą. Kai tą atlieka įmonės vadovai – tie asmenys, kurie turėtų rodyti tinkamą etikos normų pavyzdį savo darbuotojams, natūralu, kad naudos sau siekimo pavyzdžius perima ir pagal savo galimybes pritaiko ir žemesnio lygmens įmonės darbuotojai. Įmonių viduje vykdomi sukčiavimo atvejai parodo ir padidina įmonės valdymo netinkamumą⁶¹.

2. Korupcinės veikos, kylančios tarp įmonės ir jos partnerių bei klientų

Įmonės gali patirti žalą dėl komercinio kyšininkavimo. Tokiu atveju kyšininkavimo subjektas – ne įmonės darbuotojas, o privačiai dirbantis agentas. Taigi korupcinis santykis susiklosto tarp įmonės vardu veikiančių darbuotojų ir išorinių subjektų. Klientai gali mokėti kyšius įmonės darbuotojams tiek už teisėtų veiksmų (pavyzdžiui, už greitesnį paslaugos suteikimą ar greitesnį prekių išdavimą), tiek ir neteisėtų veiksmų (pavyzdžiui, už pirkimų sąlygų pažeidimą, prekių pardavimą asmenims, neturintiems teisės jų pirkti) atlikimą. Darbuotojai korupciniais veiksmais gali švaistyti įmonės turimą. Sukčiavimas, šnipinėjimas bei informacijos nutekinimas taip pat gali būti įmonei žalingi korupciniai veiksmai. Kuo didesnė įmonė, tuo sudėtingiau kontroliuoti jos darbuotojų veiksmus⁶².

Trumpai apibendrinti korupcines veikas santykiuose su išorės subjektais yra gana sudėtinga dėl įvairių galimų veikų ir įmonių veiklų sričių gausos. Pagrindiniai momentai, kur gali pasireikšti korupcija, yra vertės grandinės ir pirkimai. Tai sritys, su kuriomis susiduria daugelis privačių įmonių savo veikloje. Tiesa, šios sritys iš dalies

---

⁶⁰ PricewaterhouseCoopers, *Economic Crime: People, Culture and Controls: The 4th Biennial Global Economic Crime Survey* (London: PricewaterhouseCoopers, 2007). Prieiga per internetą: <<https://www.pwc.com/gx/en/forensics/global-economic-crime-and-fraud-survey-2018.pdf>>.

⁶¹ *Aldrighi D. M.*, p. 18–19.

⁶² *Kavoliūnaitė-Ragauskienė E., Ragauskas P., Vitkutė E. A.*, p. 63.

persidengia – vertės grandinėje vykdomi ir pirkimai. Tačiau šias sritis verta aptarti atskirai, kadangi nesąžiningų veikų vertinimas vertės grandinėje, kaip bendresniame kontekste, leidžia giliau pažvelgti į nesąžiningų veiksmų prigimtį ir tai padeda aiškiau identifikuoti, kokių priemonių reikia imtis tokiems veiksams užkardyti. Pirkimų procedūra yra labai aiškiai struktūruota, ir čia verta sistemiskai pažvelgti, kokie pavojai egzistuoja kiekviename iš pirkimų etapų. Kartu, apibūdinant kiekvieną šių sričių, pateikiami specifiniai įmonių ir kitų ūkio subjektų galimi korupciniai veiksmai, susiklostantys su išoriniais subjektais.

Kalbant apie korupcijos pasireiškimą už privačios įmonės ribų, viešojoje erdvėje dažniausiai minimi atvejai, kai įmonė paperka valstybės pareigūnus ar tarnautojus, kad įmonė iš to turėtų naudos ar jai būtų sudarytos palankesnės aplinkybės kitų įmonių atžvilgiu (privatus – viešas lygmuo). Tačiau nemaža dalis korupcinių veikų yra susijusi su naudos siekimu vertės grandinėje. Asmenys, dalyvaujantys santykiuose nuo išteklių gavimo, vertės pridėjimo iki galutinio pardavimo ir platinimo vartotojui (kitai vadinama – vertės grandinė), gali bet kuriame etape, bendraudami su tiekėjais, subtiekejais, kitų įmonių darbuotojais ar klientais savo įmonės vardu, siekdami sau naudos įsivelti į korupcines veikas. Tokie atvejai dažniausiai vadinami komerciniu papirkimu, t. y., siekdamas naudos sau, asmuo veikia priimdamas savo įmonei nepalankius sprendimus. Pavyzdžiui, Jungtinėse Valstijose buvo ištirtas atvejis, kai nuo 1970 iki 1992 metų „Honda“ darbuotojai už kyšius sudarinėjo sandorius su tam tikrais platintojais užuot pasirinkę platintojus pagal objektyviai įmonei priimtinausius kriterijus. Potencialiems „Honda“ tiekėjams pasiskundus, kad jie negali gauti „Honda“ užsakymų, nes nemoka kyšių, teismo procesas buvo užbaigtas reikalavimu „Honda“ bendrovei sumokėti 330 milijonų JAV dolerių 1800 platintojų. Pavyzdžiui, tarp nukentėjusiųjų buvo asmenų, kuriems nebuvo leista prekiauti „Honda“ prekėmis dėl to, kad jie nemokėjo kyšių, ir dėl to jie per ketverius metus nuo 1985 iki 1989 m. patyrė net 15 milijonų JAV dolerių ar panašių nuostolių ir galiausiai prarado verslą. Kai konkurentai gaudavo naujausių modelių automobilius, jiems buvo teigiama, kad automobilių platinimui nėra⁶³. Tokia praktika daro didelę žalą visuomenei, o kartu ir iškreipia rinką. Korupciniais veiksmais „Honda“ pardavimų vadovai iškreipė konkurenciją rinkoje privilegijuodami vienus platintojus pačios bendrovės ir kitų platintojų sąskaita.

Pavyzdžiui, siekiant padidinti įmonės kapitalą, banko darbuotojas gali būti papirktas, kad suteiktų paskolą, kai įmonė neatitinka sąlygų ją gauti, arba kad suteiktų paskolą įmonei palankiomis sąlygomis. Antai Kanados Karališkojo banko darbuoto-

---

⁶³ Hess D. Corruption in the value chain: private-to-private and private-to-public corruption, p. 20 // Global Corruption Report 2009: Corruption and the Private sector. Prieiga per internetą: <http://files.transparency.org/content/download/107/431/file/2009_GCR_EN.pdf>.

jas buvo apkaltintas paėmęs 362 000 Kanados dolerių (apie 240 000 Eur) kyšį iš jau nebeveikiančios metalo tiekimo bendrovės už tai, kad patvirtintų suteiktas paskolas, padidintų banko paskolas šiai įmonei bei padėtų suklastoti įmonės finansines ataskaitas⁶⁴. Šioje srityje tyrimų taip pat nėra daug, tačiau, remiantis 1999 m. atliktu tyrimu, viena trečioji apklaustų įmonių korupciją santykiuose su banku pripažino kaip didelę, vidutinę ar nedidelę kliūtį vykdančioms įmonėms veiklą⁶⁵.

Korupcijos rizika kyla ir įmonei bendradarbiaujant su tiekėjais ar subtiekejais. Įgaliojimus turintys darbuotojai, ypač didelėse ir didelės vertės pirkimus vykdančiose įmonėse, yra vieni pagrindinių korupcinių taikinių. Už pirkimus atsakingi įmonės darbuotojai gali būti viliojami pasirinkti tiekėjus remiantis kyšiais, o ne prekių ar paslaugų kokybe ir kaina. Pavyzdžiui, 2008 metais vienos didžiausių Pietų Korėjos telekomunikacijos bendrovių grupių vykdančiasis direktorius turėjo pasitraukti dėl įtarimų, susijusių su kyšių ėmimu iš įrangos tiekėjų tam, kad su jais būtų sudarytos sutartys⁶⁶. Panašių situacijų gali pasitaikyti ir akyklai kontroliuojamose konkurencingose procedūrose. Pavyzdžiui, vykdančiam pirkimus kyla rizika, kad bus siekiama už kyšius išgauti iš perkančiosios bendrovės neskelbiamą informaciją arba informaciją apie kitus pirkimo dalyvius. Galiausiai, korupcija vertės grandinėje gali pasireikšti prekių ir paslaugų pardavimo ar kitų sandorių su verslo klientais srityje. Pavyzdžiui, pirkimų vadovai ar atskiri darbuotojai gali papirkinėti partnerių pirkimus vykdančius asmenis tam, kad šie pirktų produkciją ar paslaugas būtent iš jų ir taip pardavimai augtų įmonės ar paties pirkimų vadovo ar konkretaus darbuotojo naudai. Jei bendrovė veikia tarptautiniu mastu, korupcijos rizikos, susijusios su tiekėjais, klientais ir paslaugų teikėjais, gali stipriai išaugti. Bendrovės, nežinodamos vietinės rinkos ypatumų ar neturėdamos verslo kontaktų, dažnai turi samdyti vietinius specialistus arba bendradarbiauti su vietos verslininkais. Kyla didelė rizika, kad, trūkstant efektyvios priežiūros, šie pasamdyti asmenys elgsis neskaidriai tiek pačios įmonės, tiek ir jos galimų partnerių atžvilgiu.

Pirkimuose dalyvauja beveik visi privatūs ūkio subjektai. Vieni dažniau atlieka pirkėjo vaidmenį, kiti – pardavėjo. Mažoms įmonėms, kurios perka prekes ar paslaugas, rizikų dėl korupcijos kyla mažiau, nes egzistuoja stiprus ryšys tarp įmonės veiklos situacijos, poreikio užtikrinti, kad pirkimas būtų atliktas įmonei palankiausiomis sąlygomis, ir jos savininko gerbūvio. Kitokia situacija yra su didelėmis įmonėmis, kur pirkimus vykdo tam paskirti darbuotojai, kurie gali sudaryti neteisėtus susita-

---

⁶⁴ Hess D., p. 21.

⁶⁵ Beck T., Demirgüç-Kunt A., Levine R. Bank Supervision and Corruption in Lending // Working Paper, No. 11498. Cambridge, MA: National Bureau of Economic Research, 2005.

⁶⁶ Hess D., p. 23.

rimus su pirkimo dalyviais. Šiuo atveju rizikos kyla panašios į tas, kurios egzistuoja viešajame sektoriuje. Tiesa, viešieji pirkimai reguliuojami atskiru įstatymu, kuris netaikomas daugeliui privačių įmonių, kai šios veikia kaip pirkėjas. Didesnėse įmonėse lėšų turėtojas ir perkantysis asmuo gali būti tas pats juridinis asmuo, tačiau pirkimo funkciją atliekantys fiziniai asmenys ir kapitalo savininkai gali nesutapti: tokia situacija įprasta verslo struktūrose (akcinės bendrovės, uždarnosios akcinės bendrovės ir kitos verslo formos, kuriose atskirti akcininkai ar kapitalo savininkai nuo administratorių ir darbuotojų). Atsižvelgiant į tai, privačių pirkimų srityje galima išskirti šias pirkimų rūšis: 1) pirkimai, kai kapitalo savininkas arba donoras ir pirkimų vykdytojas yra skirtingi asmenys (pavyzdžiui, labdaros organizacijos); 2) pirkimai, kai kapitalo savininkas ir pirkimų vykdytojas yra skirtingi fiziniai asmenys, tačiau pirkimus vykdo vienas juridinis asmuo; 3) pirkimai, kai kapitalo savininkas ir pirkimų vykdytojas yra tas pats fizinis asmuo⁶⁷.

Korupcinės rizikos vykdant pirkimus egzistuoja visuose jų vykdymo etapuose. Kaip galimas veikas, susijusias su pirkimų poreikių apibrėžimu, galima išskirti šališką pirkimo vietovės nustatymą ar perkamų resursų paskirstymą (t. y. suinteresuoti tiekėjai gali papirkti konsultantus, kad šie nurodytų tiekėjams reikalingą vietovę ar trūkstantus resursus; privataus pirkėjo darbuotojai gali būti papirkti, kad organizuodami pirkimą nustatytų tam tikram tiekėjui palankius pirkimo objekto kriterijus) bei išpūstų ar iškreiptų poreikių, kainos ar naudos gavėjų nustatymą (siekiama, kad būtų atliktas kuo didesnės apimties pirkimas dėl objekto perviršiaus, kurį vėliau būtų galima neteisėtai pasisavinti; siekiama, kad būtų atliktas kuo didesnės apimties pirkimas norint, kad tiekėjas gautų didesnę užsakymą).

Procedūros plano ir pirkimo dokumentų parengimo etape išskiriami tokie veiksmai, kaip netinkamas pirkimo dokumentų parengimas įgalinant pirkimą laimėti tik vieną tiekėją bei informacijos nutekėjimas vienam konkrečiam tiekėjui.

Tiekėjo pasirinkimo ir laimėtojo paskelbimo etapui būdingos rizikos, kai į vertinimą gali būti įtraukti tiekėjai, kurie neatitiko pirkimų reikalavimų, bei kai tiekėjai arba jų pasamdyti konsultantai gali papirkti pasiūlymų vertintojus, kad šie eliminuotų konkurentus formaliais pagrindais.

Pirkimo įgyvendinimo etape gali pasitaikyti situacijų, kai atliekamas mažesnės, nei specifikacijose nurodyta, kokybės ar apimties paslaugų ar prekių tiekimas arba tos pačios kokybės ar mažesnės kokybės prekių ar paslaugų tiekimas keičiant sutarties sąlygas.

Išsamiam vaizdui reikėtų paminėti, kad pasiūlymų teikimo etape taip pat egzistuoja tam tikros neteisėtų veiksmų rizikos, tačiau tai jau yra santyčiai, tiesiogiai nesusiję su perkančiąja įmone (neteisėti susitarimai tarp tiekėjų), todėl jie aptartini

---

⁶⁷ Kavoliūnaitė-Ragauskienė E., Ragauskas P., Vitkutė E. A., p. 67.

kitoje dalyje, kurioje bus analizuojami konkurenciniai pažeidimai⁶⁸.

Pagrindinės pirkimų korupcinės veikos, kylančios tarp įmonės ir kitų dalyvių, yra susijusios su kyšininkavimu. Tai yra naudos siūlymas, žadėjimas, priėmimas ar prašymas siekiant neteisėtų, neetiškų veiksmų, pasitikėjimo sulaužymo ar susilankymo nuo tam tikrų veiksmų. Kyšininkavimas gali būti finansinė nauda ar nauda natūra, mokama tiesiogiai ar per tarpininkus.

Kyšininkavimo rūšys:

a) „otkatas“. Tai pinigai, kompensacija, užmokestis, dovana ar panašus vertingas daiktas tiesiogiai ar per tarpininką bet kokiam asmeniui už neteisėtą veiksmą ar neveikimą, paprastai sudarant sutartį. „Otkatas“ yra specifinė kyšio forma, atsilyginimas už suteiktą paslaugą. Dažniausiai pirkimo sutarties pasirašymą lemiantis žmogus (institucija) gauna tam tikrą procentą nuo sutarties sumos, kuris sumokamas po pasirašytos sutarties ar panašios operacijos. „Otkato“ dydis paprastai skaičiuojamas procentais nuo pirkimo sumos. Ši suma dažniausiai varijuoja nuo 5 iki 20 proc. sandorio vertės;

b) „skubos mokesčiai“ (angl. *facilitation payments*). Tai neteisėti mokėjimai, kuriais siekiama pagreitinti teisėtai suteikiamą paslaugą;

c) labdara, parama, kelionės ir panašūs paskatinimai – neretai viena iš kyšio formų, kai atsilyginama už neteisėtą veiklą. Taip pat ir viešuoju pirkimu gali būti atsilyginama už neteisėtą veiklą.

Kaip jau buvo užsiminta, korupcinės veikos atskirų ūkio subjektų veiklos srityje gali skirtis. Tačiau pabrėžtina, kad iš esmės mechanizmai, kuriais veikiama, yra panašūs, nepaisant skirtingų santykių dalyvių ir skirtingų ūkinės veiklos sričių.

Kaip nurodyta mokslo studijoje „Korupcija privačiame sektoriuje“, vaistų platinimo srityje agresyvūs rinkodaros veiksmai siekiant pritraukti klientus dažniausiai pasireiškiantys neetiška ir reikalavimų neatitinkančia vaistinių preparatų reklama – jie dažniausiai vykdomi ne tiesiogiai vartotojų atžvilgiu, o per sveikatos priežiūros ir farmacijos specialistus.

Vaistų klinikinių tyrimų srityje įmanomos situacijos, kai farmacijos kompanijos moka gydytojams už klinikinių tyrimų vykdymą ar dalyvavimą specialiose komisijose, prižiūrinčiuose klinikinius tyrimus, tie patys gydytojai gali dalyvauti tyrimus atliekančių kompanijų valdymo organų veikloje ar turėti kitų finansinių interesų šiose įmonėse. Taip pat gali būti siūloma finansuoti gydytojų pradėtus vykdyti tyrimus, siekiant, kad gydytojai priimtų farmacijos įmonei reikalingus sprendimus. Gydytojams gali būti siūloma vykdyti fiktyvius tyrimus vien farmacijos įmonių reklamos tikslais.

Švietimo srityje gali egzistuoti egzaminų užduočių „pardavimas“, gerų pažymių „pardavimas“, stojimo egzaminų į aukštąsias mokyklas ir mokyklas „pardavimas“, diplomų „pardavimas“, esant ribotam mokinių skaičiui, į mokyklą gali būti priimami

---

⁶⁸ Kavoliūnaitė-Ragauskienė E., Ragauskas P., Vitkutė E. A., p. 66–67.

daugiausia „susimokėję“; taip pat gali būti neleistinai imamos dovanos ir piniginiai mokėjimai be konkretaus tikslo, tačiau tikintis palankesnių vertinimų apskritai.

Teisinių paslaugų teikimo srityje gali būti padaromos tokios veikos, kaip skirtingų konkuruojančių interesų atstovavimas tuo pačiu metu. Advokatai gali piktnaudžiauti procesiniu statusu, pavyzdžiui, specialiai susitarę su klientu vilkinti teismo procesą; nutekinti su klientu susijusios informacijos apie vykstančius teisminius procesus; nepagrįstai didinti sąskaitas klientams, pavyzdžiui, išrašant sąskaitas už didesnę tariamai išdirbtų valandų skaičių, nei buvo dirbama faktiškai (angl. *overbilling*); tarpininkauti įvairiose korupcinėse veikose, dažniausiai duodant kyšius teismui, teisėsaugos institucijoms.

Antstoliai taip pat gali piktnaudžiauti vykdydami savo funkcijas. Kadangi šiuo metu įteisinta galimybė antstoliams priiminėti patvarkymus išieškotojo ir skolininko atžvilgiu ir greta numatyto atlyginimo gauti iš jų pinigus už privačias konsultacijas ir kitas paslaugas, antstolis gali reikalauti pinigų iš skolininko už elementarius paaiškinimus, į kokią padėtį pastarasis pakliuvo. Išieškotojai gali nukentėti nuo antstolio, nes antstolis gali pigiai įvertinti varžytinėse parduodamą turtą, o varžytines vykdyti nestebint kviestiniams, nesudarius realių galimybių varžytinėms – taip gali būti užkertamas kelias gauti už skolininko turtą daugiau lėšų ir jas skirti išieškotojui. Išvaržytą turtą brangiai perpardavus, su tokiomis varžytinėmis susiję asmenys gali gauti pilną išieškotojo ir skolininko sąskaita. Susitarus su skolininku, jis iš anksto gali būti įspėjamas apie numatomą vykdyti išieškojimą iš jo turto, ir taip gali būti specialiai vilkinamas išieškojimas. Iš skolininko gali būti reikalaujama susimokėti už „papildomas konsultacijas“, kitu atveju gali būti vengiama užtikrinti skolininko teises, pavyzdžiui, leisti susipažinti su vykdomosios bylos medžiaga, gauti pažymas apie vykdymo eigą, ginčyti turto priklausomybę ir jo įkainojimą. Pagal dar šiuo metu galiojančią reguliavimą, antstolis nėra ribojamas atlikti papildomų vykdymo veiksmų, dėl to jis, siekdamas pasipelnyti, gali atlikti daug perteklinių veiksmų (pavyzdžiui, tikrinti įvairius registrus ieškodamas skolininko turto, nors jis pats gali žinoti, kad turtą galima išieškoti iš jau žinomų šaltinių, pavyzdžiui, skolininko darbo užmokesčio).

Notarų veikloje, susitarus su klientu, gali būti steigiamos fiktyvios įmonės, tvirtinami fiktyvūs sandoriai pinigų plovimo tikslais. Taip pat susitarus su viena sandorio šalimi, kita šalis gali būti neinformuojama apie sandorio pasekmes.

Teisinių paslaugų įmonėse siekiant kuo didesnio pelno klientui gali būti neatkleidžiama objektyvi informacija apie teisinę riziką, pavyzdžiui, klientai įveliami į jiems neperspektyvius teisinius ginčus, kurių sėkminga baigtis yra mažai tikėtina. Siekiant privilioti klientus gali būti vykdoma nesąžininga komercinė veikla, pavyzdžiui, žadama atlikti tam tikrą teisinį veiksmą per neprotingai trumpą laiką, tokiu būdu paskatinant klientus sudaryti teisinių paslaugų sutartį.

Vykdamas centralizuotus vaistinių preparatų ar įrangos pirkimus gali pasireikšti

favoritizmas, kyšininkavimas, dėkingumo mokesčiai.

Vaistų vartojimo srityje gali būti naudojama tiesioginė ir netiesioginė įtaka gydytojui skiriant (išrašant) vaistinius preparatus ar farmacijos specialistui pasiūlant pirkti tam tikrus vaistinius preparatus. Taip pat gali būti vykdomas teisės aktų ir etikos kodeksų reikalavimų neatitinkantis sveikatos priežiūros ir farmacijos specialistų rėmimas⁶⁹.

Klientai gali būti apgaulinėjami ir vykdamas klaidinančios reklamos bei neteisėtos komercinės veiklos veiksmus. Pavyzdžiui, Lietuvoje buvo atvejais, kai bendrovė skelbė parduodanti „butus“, o realiai pardavinėjo viešbučio patalpas. Panašiai klaidinama ir vykdamas nesąžiningą komercinę veiklą – nurodoma viena kaina, bet kai ateina laikas ją sumokėti, paaiškėja, kad kaina yra padidėjusi. Šiuo metu taikomos baudos už nesąžiningą komercinę veiklą ir klaidinančią reklamą yra labai mažos, palyginus su gaunamomis pajamomis. Minėtu atveju „butai“ vidutiniškai kainavo apie 60 000 eurų, jų buvo parduota beveik 100, tačiau už klaidinančios reklamos skleidimą bendrovėms skirtos 8 688 eurų baudos (maksimalios). Dabartinių baudų neadekvatumą iliustruoja ir 2015 m. „Volkswagen“ grupės atvejis. Ši bendrovė prisipažino 2009–2015 m. padariusi pažeidimą, kai į 11 mln. visame pasaulyje parduotų automobilių su dyzeliniais varikliais buvo įdiegta programinė įranga, kuri klastojo išmetamųjų dujų emisijų duomenis. Vien tik Vokietija įmonei už pažeidimus skyrė 1 mlrd. eurų baudą, JAV – 4,3 mlrd. dolerių, milijoninės baudos skirtos ir kitose šalyse. Jei minėta bendrovė būtų registruota Lietuvoje, už nesąžiningą komercinę veiklą bendrovei galėtų būti skiriama bauda nuo 289 iki 8 688 eurų⁷⁰. Seime registruotas siūlymas už klaidinančią reklamą ir nesąžiningą komercinę veiklą baudas ženkliai padidinti – pirmą kartą per metus padarius pažeidimą skirti baudą iki 3 proc. įmonės metinės apyvartos, neviršijant 100 000 eurų, o jei pažeidimas padarytas pakartotinai per vienerius metus – iki 6 proc. įmonės metinės apyvartos, bet neviršijant 200 000 eurų⁷¹.

---

⁶⁹ Kavoliūnaitė-Ragauskienė E., Ragauskas P., Vitkutė E. A., p. 30–59.

⁷⁰ Lietuvos Respublikos nesąžiningos komercinės veiklos vartotojams draudimo įstatymo Nr. X-1409 13 ir 16 straipsnių pakeitimo įstatymo projekto, Lietuvos Respublikos reklamos įstatymo Nr. VIII-1871 24 straipsnio pakeitimo įstatymo projekto, Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymo Nr. VIII-1099 33 ir 39 straipsnių pakeitimo įstatymo projekto ir Lietuvos Respublikos teisėkūros pagrindų įstatymo Nr. XI-2220 papildymo 161 straipsniu įstatymo projekto aiškinamasis raštas. Prieiga per internetą: <<https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/362ce370bffe11e883c7a8f929bfc500?jfwid=-rwipzcm38>>.

⁷¹ Lietuvos Respublikos nesąžiningos komercinės veiklos vartotojams draudimo įstatymo 13 ir 16 straipsnių pakeitimo įstatymo projektas Nr. XIIIIP-2580. Prieiga per internetą: <<https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAP/7c6d45c0bffc11e883c7a8f929bfc500?positionInSearchResults=0&searchModelUUID=aa6f8a88-90a4-47e2-919a-ca4646ba4e36>>. Lietuvos Respublikos reklamos įstatymo 24

Pagrindinė prevencijos priemonė kitais anksčiau aptartais atvejais galėtų būti privataus sektoriaus srityje analogiškų antikorupcinių taisyklių kaip ir viešajame sektoriuje taikymas. Tačiau BK nuostatos, kurios gali būti pritaikytos ir darbuotojams, atstovaujantiems įmonei santykiuose su trečiaisiais asmenimis – tai tik kriminalizavimo priemonė, o bendrosios viešajame sektoriuje taikomos korupcijos prevencijos priemonės privačiame versle netaikomos. Kaip jau buvo minėta, verslo subjektai dirba labai skirtingose srityse, todėl tiek prevencijos, tiek kontrolės sumetimais svarbia antikorupcine priemone galėtų būti prie įmonės veiklos specifikos pritaikytos interesų derinimo ir konfliktų sprendimo taisyklės. Pavyzdžiui, įmonė galėtų nusistatyti pareigą užtikrinti etišką išorės tiekėjų elgesį. Kai kurios įmonės (tiesa, jų nėra daug) išipareigoja sutartinius santykius turėti tik su tais tiekėjais, kurie atitinka etiško elgesio reikalavimus, taip pat kartais pridėdama, kad tiekėjai turi pateikti deklaracijas, kuriomis garantuoja nedavę ir neketiną duoti atlygio už sudarytas ar nesudarytas sąlygas, susijusias su palankiais veiksmais laimėti pirkimus, arba savo rašytinę vidinę politiką prieš korupciją. Taip pat įmonė galėtų nusistatyti įpareigojimą rinktis tiekėjus, remdamasi jų darbo rezultatais ir objektyviais kriterijais. Šis mechanizmas užtikrintų, kad būtų išvengta subjektyvumo. Jei tokie reikalavimai nebūtų tenkinami, atsakingiems darbuotojams būtų galima taikyti įmonės dokumentais patvirtintas sankcijas už netinkamą funkcijų vykdymą.

3. Santykiai su konkurentais ir kitais rinkos dalyviais

Trečiasis lygmuo, kur gali pasireikšti korupcinės veikos – tai santykiai su konkurentais ir verslo aplinka plačiaja prasme, įskaitant įmonės keliamas korupcines grėsmes konkurentams ir pačiai įmonei iš konkurentų. Šis lygmuo susijęs su plačiu korupcijos reiškinių elementų apibrėžimu: anksčiau vyravo nuomonė, kad korupcija yra piktnaudžiavimas suteiktais įgaliojimais siekiant naudoti sau ar tretiesiems asmenims, o dabar korupcijos samprata kinta ir jau neretai apibrėžiama kaip piktnaudžiavimas patikėta ar įgyta galia siekiant naudoti sau ar tretiesiems asmenims. Taigi konkurenciją ribojančių susitarimų atveju egzistuoja visi būtinieji korupcijos elementai: yra piktnaudžiaujama turimais (įgytais) įgaliojimais siekiant sau naudoti ir tuo daroma žala. Tiesa, remiantis Konkurencijos įstatymo nuostatomis, faktinė žala nebūtinai turi atsirasti – pavyzdžiui, pakanka, kad didelės, poveikį rinkai galinčios turėti įmonės susitartų dėl kainų nustatymo – tai automatiškai laikoma pavojumi rinkos struktūrai. Teismų praktikoje laikomasi pozicijos, kad ūkio subjektų konkurentų susitarimas nekonkuruoti vienas su kitu – žalingiausia konkurenciją ribojančių veiksmų forma, ar tai būtų susitarimas dėl gamybos apimčių, kainų, nuolaidų, kreditavimo terminų, vartotojų, teritorijos, ar

---

straipsnio pakeitimo įstatymo projektas Nr. VIIIIP-2581. Prieiga per internetą: <<https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAP/b80306b0bffc11e883c7a8f929bfc500>>.

kita. Draudžiami susitarimai taip pat daro žalą visai šalies ekonomikai, nes eliminuoja susitarimo dalyvių iniciatyvą efektyviai panaudoti ribotus išteklius. Dar aiškiau su piktnaudžiavimu dominuojančia padėtimi. Korupcijos elementą – piktnaudžiavimą – nusako pats veikos pavadinimas. Kai ūkio subjektas yra įgijęs tokią galią, kad gali „skriausti“ kitus rinkos dalyvius, iš to gaudamas asmeninės naudos, veikia taip pat atitinka korupcijos apibrėžimą.

Remiantis Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymo 5 straipsniu, visi susitarimai, kuriais siekiama riboti konkurenciją arba kurie riboja ar gali riboti konkurenciją, yra draudžiami ir negalioja nuo jų sudarymo momento, įskaitant:

1) susitarimą tiesiogiai ar netiesiogiai nustatyti (fiksuoti) tam tikros prekės kainas arba kitas pirkimo ar pardavimo sąlygas;

2) susitarimą pasidalyti prekės rinką teritoriniu pagrindu, pagal pirkėjų ar tiekėjų grupes ar kitu būdu;

3) susitarimą nustatyti tam tikros prekės gamybos ar pardavimo kiekius, taip pat riboti techninę pažangą ar investicijas;

4) susitarimą panašaus pobūdžio sutartyse taikyti nevienodas (diskriminacines) sąlygas atskiriems ūkio subjektams ir taip sudaryti jiems skirtingas konkurencijos sąlygas;

5) susitarimą iš kitų ūkio subjektų reikalauti papildomų įsipareigojimų, kurie pagal savo komercinį pobūdį ar paskirtį nėra tiesiogiai susiję su sutarties objektu.

Susitarimai apima vertikalius susitarimus (susitarimus, sudaromus vertės (gamybos–tiekimo–pardavimo) grandinėje), horizontalius susitarimus (rinkos pasidalinimą), piktnaudžiavimą dominuojančia padėtimi.

Išimtis taikoma tik tuo atveju, jeigu susitarimas skatina techninę ar ekonominę pažangą arba pagerina prekių gamybą ar paskirstymą ir taip sudaro galimybes vartotojams gauti papildomos naudos, taip pat jeigu susitarimas nelemia susitariančiųjų šalių veiklos apribojimų, kurie nėra būtini bei nesuteikia susitarimo šalims galimybės riboti konkurenciją didelėje atitinkamos rinkos dalyje.

- Neteisėti susitarimai (angl. *collusion*) vykdomi ir pirkimų atveju. Tai – slaptas šalių, kurios įprastomis sąlygomis turėtų konkuruoti tarpusavyje, susitarimas dėl kainos ir kitų sąlygų. Pirkimuose neteisėti susitarimai sudaromi tarp tiekėjų, kurie susitaria, kuris jų laimės pirkimą. Neteisėti susitarimai būna šių formų: a) pasiūlymų suderinimas (angl. *bid rigging*). Tai išankstinis susitarimas, kas iš tiekėjų laimės pirkimą, ir savo pasiūlymų suderinimas tarpusavyje. Paprastai pasiūlymų kainos būna panašios, tačiau žinoma, kad laimės mažiausią kainą pasiūlęs tiekėjas. Į „laimėtojo“ siūlomą kainą dažnai įeina ir „laimėjimo mokestis“ – t. y. pareiga sumokėti „pralaimėjimo kompensacijas“ tiekėjams, kurie pagal susitarimą pirkimo nelaimėjo; b) karteliai – slapti ilgalaikiai susitarimai tarp tiekėjų dėl tam tikrų konkurencijos nesilaikymo aspektų, tarp kurių patenka ir veiksmų suderinimas dalyvaujant pirkimuose; c) kainų

nustatymas (angl. *price-fixing*) – susitarimas palaikyti aukštesnes nei rinkos kainas⁷².

Specifiškai mažmeninės prekybos rinkoje draudžiamas piktnaudžiavimas rinkos galia. Mažmeninės prekybos įmonių nesąžiningų veiksmų draudimo įstatymu (toliau – MPĮNVDĮ) siekiama riboti didelę rinkos galią turinčių mažmeninės prekybos įmonių rinkos galios panaudojimą ir užtikrinti tiekėjų ir didelę rinkos galią turinčių mažmeninės prekybos įmonių interesų pusiausvyrą (MPĮNVDĮ 1 straipsnio 1 dalis). Šio įstatymo 3 straipsnio 1 dalis draudžia mažmeninės prekybos įmonėms atlikti ūkinės veiklos sąžiningai praktikai prieštaraujančius veiksmus, kuriais mažmeninės prekybos įmonių veiklos rizika perkeliama tiekėjams ar jiems primetami papildomi įsipareigojimai arba kurie varžo tiekėjų galimybes laisvai veikti rinkoje ir kurie išreiškiami kaip bent vienas iš nurodytų reikalavimų tiekėjui. Remdamasi įstatymuose nustatytais kriterijais Konkurencijos taryba yra įvertinusi, kad pastaraisiais metais Lietuvoje egzistuoja keturios prekybos įmonės (UAB „Maxima LT“, UAB „Palink“, UAB „Rimi Lietuva“ bei UAB „Norfos mažmena“), kurios atitinka šiuos kriterijus. Laikomasi pozicijos, kad šios įmonės turi potencialo piktnaudžiauti kitų rinkos dalyvių atžvilgiu nebūtinai tarpusavyje sudaromais susitarimais, bet ir engdamos bei pasinaudodamos silpnesnėmis tiekėjų ar gamintojų galimybėmis. Įstatymu draudžiami veiksmai, kada mažmeninės prekybos įmonių veiklos rizika perkeliama tiekėjams ar jiems primetami papildomi įsipareigojimai arba kurie varžo tiekėjų galimybes laisvai veikti rinkoje ir kurie išreiškiami kaip reikalavimai tiekėjui. Tokie reikalavimai apima reikalavimą mokėti tiesiogiai ar netiesiogiai arba kitokiu būdu atlyginti už sutikimą pradėti prekiauti tiekėjo prekėmis („įėjimo“ mokesčiai); kompensuoti mažmeninės prekybos įmonės negautą ar gautą mažesnę, negu tikėtasi gauti, pelną už prekių, gautų iš tiekėjo, pardavimą; kompensuoti mažmeninės prekybos įmonės patiriamas veiklos išlaidas, susijusias su naujų parduotuvių įrengimu ar senų atnaujinimu ir t. t.

Karteliai ir kitos neleistinų susitarimų schemos turi labai didelį neigiamą poveikį tiek valstybių ekonomikoms, tiek visiems vartotojams. Nuo to neapsaugotos jokios prekės ar paslaugos. Kainų fiksavimas ir neleistini susitarimai vykdomi visose srityse – pradedant vitaminų rinkomis ir baigiant sudėtingiausiais chemijos pramonės elementais, nuo buitinio remonto paslaugų iki valstybinės reikšmės infrastruktūros projektų. Pirmoji neleistinų susitarimų banga užfiksuota 1920–1930 metais, ir tokiais susitarimais buvo grindžiama apie 40 procentų pasaulinės rinkos. Tai pirmą kartą paskatino imtis antikartelinių teisinio reguliavimo priemonių⁷³. Po daugiau kaip penkiasdešimties metų iškilo nauja pasaulinių kartelių banga – nuo 1990 iki 2005 m. buvo nustatyta daugiau nei 283 privatūs tarptautiniai karteliai, kurių parda-

---

⁷² Kavoliūnaitė-Ragauskienė E., Ragauskas P., Vitkutė E. A., p. 68–69.

⁷³ Edwards C. D. Economic and Political Aspects of International Cartels. New York: Arno Press, 1976.

vimai sudarė maždaug 1,2 trilijono JAV dolerių ir nulėmė ekonominius praradimus vartotojams, kurie per šį laikotarpį už prekes ir paslaugas permokėjo maždaug 300 milijardų JAV dolerių. Pirmaisiais šio amžiaus metais kasmet buvo nustatoma maždaug po 35 tokius kartelius, o pasauliniu lygmeniu baudos įmonėms sudarė apie 2 milijardus JAV dolerių kasmet⁷⁴.

Karteliai ir nesąžiningų susitarimų schemos yra neteisėtos ir prieštaraujančios moralei – tuo jos panašios į kyšininkavimą, kuris laikomas įprastesne korupcijos forma. Tiek kyšininkavimas, tiek kartelio suformavimas paprastai susijęs su panašia strategija, kuria siekiama apgauti arba nuslėpti tam tikrus objektyviai egzistuojančius faktus ar aplinkybes. Pavyzdžiui, kainų fiksavimas ir kyšininkavimas vykdomi kartu tais atvejais, kai siekiama paveikti pirkimų vykdymą, manipuliuoti pirkimų procedūromis. Išanalizavus 230 kartelių atvejų buvo nustatyta, kad beveik trečdalis jų buvo įsivėlę į neteisėtus veiksmus vykdant pirkimų procedūras⁷⁵. Daug įmonių linkusios nuslėpti nesąžiningą ir antikonkurencinį elgesį. Panašiai įmonių kyšininkavimas palengvina ir supaprastina kartelių sudarymą ir veikimą.

Su konkurencijos ribojimais susiję pažeidimai atskirose ūkio srityse taip pat gali būti specifiniai. Pavyzdžiui, konkurencinė kova gali vykti per visuomenės informavimo priemones, kai naudojama neskaidri (paslėpta) reklama. Taip pat gali būti vykdomas tam tikros korumpuojančiam subjektui ar su visuomenės informavimo priemone susijusiam verslui (pavyzdžiui, tais atvejais, kai sutampa to verslo ir žiniasklaidos priemonės savininkai) nenaudingos informacijos sulaikymas (neskelbimas) arba „retušavimas“. Gali būti vykdomas visuomenės informavimo priemonių atstovų (žurnalistų, leidėjų, redaktorių, prodiuserių *etc.*), taip pat konkurentų ar kitų užsakovų nemalonę (tiek versle, tiek ir politikoje) užsitraukusių asmenų šmeižimas bei kitoks susidorojimas ar kenkimas jų interesams. Gali būti vykdomas visuomenės informavimo priemonių atstovų (žurnalistų, leidėjų, redaktorių, prodiuserių *etc.*) turto prievartavimas, žmogaus veiksmų laisvės varžymas, šantažas.

Dažniausiai pasitaikantys korupcijos sportinės konkurencijos srityje atvejai susiję su neteisėtu draudžiamų medikamentų naudojimu (draudžiamų priemonių neteisėtas pirkimas, kyšininkavimas norint išvengti patikrinimų, kyšininkavimas siekiant nuslėpti tikruosius tyrimų rezultatus ir pan.) arba konkurentų apkaltinimu dėl tyčinio neleidžiamų medikamentų naudojimo. Prie konkurencinių pažeidimų

---

⁷⁴ Connor J. M., Helmers C. G. Statistics on Modern Private International Cartels, 1990–2005 // Working Paper no. 06-11. West Lafayette, IN: Department of Agricultural Economics, Purdue University, 2006; Chowdhury J. Private International Cartels: An Overview // Briefing Paper No. 5. Jaipur: CUTS Centre for Competition, Investment & Regulation, 2006.

⁷⁵ Connor J. M., Bolotova Y. Cartel Overcharges: Survey and Meta-Analysis // International Journal of Industrial Organization, 2006, Vol. 24, No. 6.

priskiriami ir apsimestiniai susižalojimai (pavyzdžiui, regbyje, kai reikia pakeisti komandos narį). Sportinės konkurencijos srityje korupcija pasireiškia panašiais mechanizmais kaip ir korupcija versle, vadinamosiomis juodosiomis technologijomis. Didžiausias skirtumas tai, kad dėl korupcinių veikslių nukenčia ne verslo prestižas, o tam tikrų sportininkų galimybės dalyvauti varžybose. Taigi, tiesioginę žalą čia patiria konkretus asmuo (sportininkas) bei jo aplinka. Dėl konkurencijos ribojimo sporto srityje tam tikra apimtimi gali būti taikomas BK 182¹ straipsnis, numatantis draudimą manipuliuoti sporto varžybomis.

Taigi, konkurencijos srityje visuomenės gerovės sumetimais aktyvių prevencijos veikslių imasi valstybė. Sėkmingai kovoti su šios srities korupcija reikėtų pradėti nuo visapusiško požiūrio į poreikį kriminalizuoti ekonomines veikas, remiantis principu, kad nusikaltimai ir pažeidimai neapsimokėtų. Tik holistinis, visa apimantis požiūris į antikorupcinius ir antikartelinius susitarimus gali turėti lemiamą įtaką keičiant situaciją. Valstybės privalo imtis visapusiškos ir agresyvios antikartelinės politikos, siekdamas suvaldyti kainų fiksavimą, kainų perkaitimą, manipuliacijas pirkimų srityje ir geografinių rinkų pasidalijimą. Teisiniai instrumentai turėtų apimti civilinę atsakomybę, administracines nuobaudas, taip pat ir naujas priemones, grindžiamas meduolio ir botago principu.

Kaip vienas iš būdų kovai su korupciniais pažeidimais konkurencijos srityje siūlomos didesnės baudos ir civilinis padarytos žalos kompensavimas⁷⁶. Pastaraisiais dešimtmečiais valstybėse baudos už kartelinius susitarimus buvo ženkliai padidintos. Šiuo metu jos dažnai siekia 10 proc. įmonių apyvartos. Lietuva šiame kontekste nėra išskirtinė – remiantis Konkurencijos įstatymo nuostatomis, už draudžiamus susitarimus įmonės gali būti nubaustos bauda, sudarančia iki 10 proc. įmonės metinės apyvartos. Mažmeninėms įmonėms už draudžiamus susitarimus remiantis Mažmeninės prekybos įmonių nesąžiningų veikslių draudimo įstatymu gali būti skiriama bauda iki vieno šimto dvidešimties tūkstančių eurų. Vienas iš didžiausių nubaudimų dėl neteisėtų susitarimų buvo 2007 metais, kai Vokietijos bendrovei „ThyssenKrupp“ buvo paskirta beveik 480 milijonų eurų bauda už tai, kad ji su kitomis trimis bendrovėmis sudarė susitarimus dalyvaudama pirkimuose ES valstybių liftų rinkoje⁷⁷. Siekiant efektyvesnio atgrasymo ir tinkamesnio įgyvendinimo, kai kuriose valstybėse palengvintos galimybės privatiems subjektams, kurie nukentėjo

---

⁷⁶ Mehta P. S. Corruption in market competition: collusion and cartels, p. 26 // Global Corruption Report 2009: Corruption and the Private sector. Prieiga per internetą: <http://files.transparency.org/content/download/107/431/file/2009_GCR_EN.pdf>.

⁷⁷ International Competition Network, Setting of Fines for Cartels in ICN Jurisdictions, Report to the 7th ICN Annual Conference, Kyoto, April 2008. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, 2008.

nuo kartelinių susitarimų, pateikti ieškinius dėl kartelių padarytos žalos atlyginimo⁷⁸.

Taip pat siūloma griežtinti baudžiamosios teisės sankcijas. Nepaisant to, kad griežtos antikartelinės sankcijos, nukreiptos prieš bendroves, nėra tokios efektyvios ir atgrasančios kaip baudžiamosios sankcijos, nukreiptos prieš fizinius asmenis, jos vis tiek padeda suvaldyti antikonkurencines praktikas. Šiuo metu dėl kartelinių susitarimų baudžiamosios sankcijos taikomos tik nedaugelyje valstybių, tarp jų Vokietijoje, Prancūzijoje, Airijoje, Japonijoje, Jungtinėje Karalystėje ir Jungtinėse Valstijose. Kitos valstybės po truputį taip pat perima tokią praktiką.

Gali būti taikomos lengvatos organizacijoms, kurios dalyvavo karteliniuose susitarimuose, tačiau apie juos vėliau pranešė. Dalinis ar visiškas atleidimas nuo atsakomybės toms įmonėms, kurios nors ir pradėjo dalyvauti neleistiniuose susitarimuose, tačiau vėliau nusprendė apie tai informuoti atsakingas institucijas, yra kai kuriose valstybėse naudojamas veiksmingas instrumentas kovojant su karteliais. Pavyzdžiui, Europos Sąjungos lygmeniu 2002 metais buvo įvykdyta lengvatų kartelių dalyviams sistema, kurios elementai buvo visiškas arba dalinis atleidimas nuo atsakomybės daugiausia bendradarbiaujančioms įmonėms. Įgyvendindama šią programą Europos Komisija pradėjo devyniolika procedūrų, kurios buvo susijusios su 100 įmonių veikla. Procedūrų metu vien 2002 ir 2003 metais buvo išieškota beveik 3 milijardai eurų baudų⁷⁹.

Rekomenduotina tinkama pranešėjų apsauga. Kaip veiksminga priemonė prieš kartelius taip pat pripažįstamos piniginės iniciatyvos, skirtos pranešėjams, kurie informuoja apie egzistuojančius kartelinius įmonių susitarimus. Pavyzdžiui, Jungtinės Karalystės sąžiningos prekybos biuras kasmet skiria apie 100 000 svarų sterlingų pranešėjams, kurie suteikė vertingos informacijos apie kartelius. Taip pat Jungtinių Valstijų apgaulingų reikalavimų įstatyme numatytos galimybės finansiškai paskatinti pranešėjus, ir šios priemonės aktyviai taikomos kovojant su sukčiavimu pirkimų srityje. Jungtinių Valstijų teisingumo departamentas aktyviai skatino įmonių, kurios buvo įtariamos dalyvaujančios karteliniuose susitarimuose, darbuotojus pranešti apie šiuos susitarimus ir aiškiai išdėstė lengvatinių programų privalumus⁸⁰.

Skatintini antikarteliniai susitarimai pirkimų srityje. Atsparumo korupcijai paktai, kurių pavyzdžius rengia „Transparency International“, apima aiškius sąžiningo elgesio įsipareigojimus, kuriuos įmonės turėtų taikyti pirkimų metu. Jei įmonės taiko šiuos paktus, jos žino, kad gali tikėtis sąžiningų veiksmų ir iš kitos šalies, bei tikisi, kad

---

⁷⁸ OECD, White Paper on Corporate Governance in Latin America. Paris: OECD, 2003.

⁷⁹ *Mehta S. P.*, p. 62–64.

⁸⁰ *Aubert C., Rey P., Kovacic W.* The Impact of Leniency and Whistle-blowing Programs on Cartels // *International Journal of Industrial Organization*, 2006, vol. 24, No. 6.

nebus kyšininkaujama pirkimų proceso metu⁸¹.

Turėtų būti perduodami signalai investuotojams ir vartotojams. Norvegijos konkurencijos tarnyba buvo pirmoji institucija, numaçiusi galimybę pirkėjams sudaryti „juoduosius tiekėjų sąrašus“⁸², arba, kaip tai vadinama Lietuvoje, nepatikimų tiekėjų sąrašus. Tiesa, ši Viešųjų pirkimų įstatymo nuostata taikoma tik atliekant viešuosius pirkimus ir neapima didžiosios dalies privačių pirkimų, tačiau svarbu, kad privatūs tiekėjai turi saugotis nepakliūti į tokius sąrašus, nes nuo to nukenčia jų reputacija. Buvimas tokia sąrašė yra signalas investuotojams ir vartotojams, kad įmonė yra nepatikima, pažeidinėjanti konkurencijos teisės aktus ir yra nepriimtinas partneris sąžiningame ir skaidriame versle. Viešas sugėdinimas gali būti vykdomas ir kitokiais būdais. Pavyzdžiui, Remiantis Brazilijos konkurencijos teisės aktais, kartelių dalyviai gali būti įpareigoti sumokėti už publikacijas spaudoje, pranešančias apie jų padarytus pažeidimus⁸³.

4. Pagrindinės korupcinės veikos privačiame sektoriuje ir atsakomybė už jas

Skirtingų lygmenų korupcijos privačiame sektoriuje rizikos tarpusavyje glaudžiai susijusios ir dažnai viena kitą sustiprina. Motyvacinio (individualiu) lygmeniu korupcijos apraiškos skatina moralinį abejingumą ir beatodairišką oportunistą, dėl kurių menksta asmens ir kolektyvo atsparumas korupcijai ir tuo atveriamos galimybės atlikti nesąžiningus veiksmus. Jei įmonės vadovai elgiasi nesąžiningai kitų įmonių ar visuomenės atžvilgiu, suprantama, kad toks elgesys gali paskatinti nesąžiningą žemesnio lygmens darbuotojų elgesį, kur korupcijos rizikos yra kitos prigimties. Jei įmonės vadovai sudaro neteisėtus susitarimus su kitomis įmonėmis siekdami užvaldyti rinką ir taip pakelti kainas vartotojų sąskaita, žemesnio lygmens vadovai taip pat gali jaustis galintys arba netgi būti verčiami elgtis nesąžiningai santykiuose su partneriais ar kitais subjektais, siekdami bet kokia kaina didinti įmonės pelną. Organizacinio lygmens strategijos ir mechanizmai, kuriais siekiama apeiti vidinės ar išorinės kontrolės sistemas ar jų elementus ir pridengti tam tikras korupcijos apraiškas, gali sudaryti sąlygas ir kitiems korupcijos atvejams. Pavyzdžiui, neapskaityti pinigai, kuriais ketinama papirkti įmonės pirkimų vadovus, gali būti panaudoti įmonės partnerių papirkimui. Panašiai ir neapskaitytos lėšos, gautos vengiant mokesčių, gali būti naudojamos siekiant politinio palankumo ar mažesnio reguliavimo, susijusio su galimybėmis dar lengviau išvengti mokesčių ar kitų privalomų taisyklių ar mokėjimų. Tai turi įtakos įmonių stabilumui, investicijoms ir net konkrečioms rinkoms. Įmonės turi turėti visuomenės pasitikėjimą, kitaip jų augimas labai abejotinas. Dėl to jos

---

⁸¹ Mehta S. P., p. 30–31.

⁸² *Ibid.*

⁸³ International Competition Network, 2008.

turi veikti atsakingai, remdamosi teisinės valstybės principu valdyti didelius ekonominius išteklius bei daryti socialinį, aplinkosauginį ir politinį poveikį⁸⁴.

Nepaisant skirtumų tarp korupcijos viešajame ir privačiame sektoriuje, tiek ten, tiek ten kovai su korupcija turi būti pasitelktos sisteminės pajėgos. Konkrečiai kalbant apie privatų sektorių, būtinos tiek pačių įmonių pastangos, tiek ir valstybės pagalba. Privatus sektorius jau turi nemažai patirties, kaip kovoti su korupcija – nuo įmonių etikos taisyklių, elgesio kodeksų iki įmonių valdymo mechanizmų, pranešėjų apsaugos. Antra vertus, pažaboti korupciją privačiame sektoriuje siekia ne tik pačios įmonės, bet ir kiti subjektai per auditą, apskaitą, reitingų bendroves, taip pat bankai, žiniasklaida, vartotojų organizacijos ir kitos visuomenės grupės. Kartu paėmus visi antikorpucinię požiūrį skatinantys subjektai sudaro visumą priežiūros institucijų, kurios riboja korpucinių veiksmų galimybes įvairiausiais būdais ir papildydami vienas kitą. Pavyzdžiui, įmonių atitikties sistemos yra daugiau paplitusios ten, kur didesnė tikimybė įmonei būti nubaustai už padarytus pažeidimus. Veiklos viešinimas ir atskaitomybė visuomenei naudingi siekiant pritraukti investuotojus ir visuomenės pasitikėjimą. Pranešėjai suteikia vertingos informacijos vidaus tyrimams ir tiriamajai žurnalistikai. Tvarus ir efektyvus atsparumas korupcijai priklauso nuo tinkamai suderintų svertų ir atsvarų sistemos pačioje įmonėje ir jos veiklos kontekste. Dėl tokios tarpusavio priklausomybės kuo tinkamiau kiekvienas subjektas atliks savo vaidmenį antikorpucinėje sistemoje, tuo lengviau tą padaryti kitiems. Ir tuo labiau tikėtina, kad korupcija privačiame sektoriuje bus užkardyta ar bent jau kontroliuojama⁸⁵.

Korupcijos tendencijos privačiame sektoriuje kelia susirūpinimą, atsižvelgiant į didėjančią privataus sektoriaus svarbą valstybėse ir tai, kad privatus sektorius daugelyje šalių perima ilgus metus vykdytas valstybės funkcijas. Liberalizuojant rinkas būtina užtikrinti tinkamą viešojo intereso apsaugą užtikrinant privačių subjektų veiklos skaidrumą, sąžiningumą bei atsparumą korupcijai. Kaip matyti, korupcija vertės grandinėje gali pasireikšti bet kuriame etape ir gali paliesti bet kurį iš verslo operacijų etapų. Čia visus korpucinius veiksmus vienija tai, kad jie daro žalą kuriai nors sandorių šaliai – pavyzdžiui, agentas yra skatinamas pasirinkti žemesnės kokybės prekių tiekėją ar paslaugų teikėją, pasamdyti žemesnės kvalifikacijos darbuotoją, kelti mažesnius reikalavimus paslaugų teikimui ir t. t. Tačiau ilgalaikėje perspektyvoje žalą patiria ne tik konkreti sandorio šalis, bet ir visa visuomenė.

Kyšių mokėjimas didina neskaidrumą ir kelia verslo vykdymo kainą. Korupcija skatina nesąžiningumo kultūrą ir praktiką, tai atveria duris kitiems su įmonių veikla

---

⁸⁴ Transparency International. The scale and challenge of private sector corruption. Leidinyje: Global Corruption Report 2009: Corruption and the Private sector. Prieiga per internetą: <http://files.transparency.org/content/download/107/431/file/2009_GCR_EN.pdf>.

⁸⁵ Hess D., p. 23.

susijusiems piktnaudžiavimams. Vienas svarbiausių momentų yra tai, kad tai pakerta pagrindinius verslo vykdymo principus – sąžiningą konkurenciją ir privalumais grįstą atranką, kurie yra būtinos sąlygos rinkoje plėtoti inovacijas, efektyvumą, produktyvumą ir augimą. Išties korupcija vertės grandinėje kelia didelę grėsmę rinkos ekonomikos funkcionavimui. Kaip pastebėjo Tarptautiniai prekybos rūmai, kova su korupcija privačiame sektoriuje yra pagrindinis pasaulinių pastangų elementas siekiant užtikrinti lygias galimybes visiems rinkos dalyviams, didinti žmonių pasitikėjimą privačiame sektoriuje ir mažinti tarpvalstybinių sandorių mokesčius⁸⁶.

Nepaisant to, kad tikslūs skaičiavimai neatlikti, vis dėlto numanoma, kad korupcija privačiame sektoriuje yra labai aktuali problema ne tik pačioms įmonėms, bet ir visai visuomenei. Tačiau teisinėmis priemonėmis su korupcija privačiame sektoriuje kovoti rengiamasi labai palengva. Tarptautiniu lygmeniu egzistuoja įvairūs instrumentai. Pavyzdžiui, Europos bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos konvencija prieš papirkimą kalba tik apie valstybės pareigūnų papirkimo atvejus. Jungtinių Tautų konvencija prieš korupciją tik ragina valstybes apsvarstyti galimybes kriminalizuoti kyšininkavimą privačiame sektoriuje. Ir tik Europos Tarybos baudžiamosios teisės konvencija dėl korupcijos įpareigoja valstybes drausti kyšininkavimą privačiame sektoriuje. Nacionaliniu lygmeniu klausimai dėl kyšininkavimo privačiame sektoriuje sprendžiami nevienodai. Paprastai, jei tai nedraudžiama pagal Baudžiamąjį kodeksą, egzistuoja kiti įstatyminiai tokių veiksmų ribojimai. Įstatymai gali būti grindžiami įvairiomis elgesio reguliavimo teorijomis, pavyzdžiui, neleidžiant prarasti įmonės savininko pasitikėjimo, neleidžiant darbuotojams prarasti neprikaištingos reputacijos ar neleisti įmonėms riboti sąžiningos konkurencijos. Tokioms nuostatoms įgyvendinti taip pat pasirenkamos skirtingos priemonės – įvairūs įrodinėjimo reikalavimo lygmenys, įrodymų rinkimo būdai. Tačiau nuoseklus požiūris į korupcijos privačiame sektoriuje uždraudimą ar bent jau suvaldymą paprastai pasigendama. Pirmiausia turėtų būti uždraustas kyšininkavimas privačiame sektoriuje. Be tokio draudimo konkurencijos ir sukčiavimo draudimai gali būti nepakankami visoms galimoms nesąžiningoms veikoms uždrausti. Dabar, viena vertus, pirkimų vykdytojams draudžiama papirkinėti valstybės pareigūnus ir tarnautojus. Tačiau, antra vertus, ta pati veika gali būti atlikta ir privačiame sektoriuje, tačiau už tai atsakomybė nekyla.

Viena iš priežasčių, dėl ko įmonės vengia eskaluoti su korupcija privačiame sektoriuje arba konkrečiai su jų veikla susijusias problemas, yra tai, kad pačios bendrovės prisibijo prarasti reputaciją dėl įtarimų neskaidria veikla. Paprastai jos tą siekia išspręsti savo vidinėmis priemonėmis. Dėl to informacijos apie šiuos reiškinius taip

---

⁸⁶ International Chamber of Commerce. Memorandum to the OECD Working Group on Bribery in International Business Transactions. Paris: International Chamber of Commerce, 2006.

pat nėra daug – viena retų išimčių – 2008 m. „Transparency International“ atliktas kyšių mokėtojų tyrimas, kurio metu buvo apklausta apie 2700 verslo atstovų dvidešimt šešiose valstybėse, kurios gauna tiesiogines užsienio investicijas. Ketvirtadalis verslininkų nurodė, kad korupcija privačiame sektoriuje trukdo jo verslo veiklai ir augimui. Dėl to pasigirsta raginimų taisykles, kurios taikomos viešajame sektoriuje vykdant viešuosius pirkimus, pradėti taikyti ir privačių įmonių pirkimams. Ypač tai aktualu reguliuojant santykius vertės grandinėje tarp įmonės darbuotojų ir įmonės tiekėjų, subtiekių, paslaugų teikėjų, platintojų ir klientų⁸⁷.

Apibendrinant galima teigti, be tam tikrų ūkio subjektų veiklai specifiskai būdingų atvejų, pagrindinės veikos, už kurias turėtų būti baudžiami jas vykdantys asmenys, yra šios:

- Kyšininkavimas. Net ir darbuotojams ar vadovams teikiamos dovanos, pramogos ar kvietimai turėtų būti laikomi neleistino poveikio priemonėmis. Išimtis turėtų būti taikoma tik simbolinėms mažos vertės verslo dovanoms. Kartais detalizuojama, kad leistinomis dovanomis negali būti laikomas pinigų, paskolų, paramos, kelionių, darbo pasiūlymų, kompensacijų, nuolaidų prekių, paslaugų ar bet kokio kito vertingo atlygio teikimas ar gavimas. Kyšininkavimas baudžiamas pagal BK 225 straipsnį (tai yra veika, kai asmuo savo ar kitų naudai tiesiogiai ar netiesiogiai pats ar per tarpininką pažadėjęs ar susitaręs priimti kyšį arba reikalavęs ar provokavęs duoti kyšį, arba priėmęs kyšį už teisėtą arba veikimą ar neveikimą vykdant įgaliojimus). Kadangi tai yra BK sudėtis, taikoma valstybės tarnautojui prilygintam asmeniui, tai minėtos nuostatos taikymui yra būtina, kad pažeidimą padaręs asmuo būtų laikomas prilygintu valstybės tarnautojui. Remiantis 230 straipsnio 3 dalimi absoliučiai daugumai privataus sektoriaus darbuotojų šis statusas nepriskiriamas.
- Sukčiavimas. Tai situacijos, kai fizinis ar juridinis asmuo apgaule savo ar kitų naudai įgijo svetimą turtą ar turtinę teisę, išvengė turtinės prievolės arba ją panaikino. Kadangi ši nusikalstamos veikos sudėtis numatyta BK skyriuje, reglamentuojančiame nusikaltimus ir baudžiamuosius nusižengimus nuosavybei, turtinėms teisėms ir turtiniams interesams, atsakomybė kyla ne tik valstybės tarnautojams ir jiems prilygintiems asmenims, bet visiems tokią veiką padariusiems ar joje dalyvavusiems fiziniams ar juridiniams asmenims.
- Prekyba poveikiu. Tai gali būti neteisėti bendrovės darbuotojo veiksmai, pasinaudojant savo pareigomis, suteiktais įgaliojimais, giminystės ryšiais ir (ar) pažintimis darbo aplinkoje, ar kita tikėtina įtaka, siekiant paveikti kitus darbuotojus, kitas įmones, įstaigas ar organizacijas, kad pastarieji teisėtai ar neteisėtai veiktų (arba atvirksčiai – neveiktų), vykdydami savo įgaliojimus. Prekyba poveikiu uždrausta

---

⁸⁷ Hess D., p. 23.

BK 226 straipsniu, kuris taikomas tik valstybės tarnautojams ar jiems prilygintiems asmenims. Tačiau atsižvelgiant į tai, kad įmonėje daugeliu atvejų įtaką gali daryti tik valdingus įgaliojimus turintys darbuotojai, jiems baudžiamoji atsakomybė pagal šį straipsnį bent potencialiai gali būti taikoma. Tiesa, LAT suformuota praktika, kelianti ypatingus reikalavimus privačiame sektoriuje veikiančio juridinio asmens veiklos pobūdžiui, šias galimybes labai reikšmingai apriboja⁸⁸.

- Neteisėtas įtakos naudojimas. Jis atsiranda tuomet, kai kam nors suteikiama nepriderama nauda siekiant daryti įtaką trečiosios šalies pareigų vykdymui. Tokia nepriderama nauda gali būti gryniesi pinigai, daiktai, kreditai, nuolaidos, kelionė, apgyvendinimas ar paslaugos ir kt. Bendrąja prasme neteisėtas įtakos naudojimas gali būti baudžiamas pagal papirkimą, kyšininkavimą ar piktnaudžiavimą reguliuojančius BK straipsnius, jei veika padarę asmenys gali būti laikomi valstybės tarnautojui prilygintais asmenimis.
- Skatinantys mokėjimai (tai yra pinigų sumų, mokamų siekiant paspartinti arba užtikrinti produktų, paslaugų ar informacijos, į kurias yra teisėtas reikalavimas, teikimą). Tokiu būdu kiti darbuotojai, turintys savarankišką interesą, gali bandyti papirkti savo įmonės darbuotoją. Darbuotojai už skatinančius mokėjimus gali būti baudžiami pagal papirkimą ar kyšininkavimą reguliuojančius BK straipsnius, jei jie gali būti laikomi valstybės tarnautojui prilygintais asmenimis.
- Komeracinis šnipinėjimas. Tai yra BK 210 straipsnyje numatyta veika, už kurią baudžiamas asmuo, kuris neteisėtai įgijo komercine paslaptimi laikomą informaciją arba šią informaciją perdavė kitam asmeniui. Kadangi ši nusikalstamos veikos sudėtis numatyta BK skyriuje, reglamentuojančiame nusikaltimus ir baudžiamuosius nusižengimus nuosavybei, turtinėms teisėms ir turtiniams interesams, atsakomybė kyla ne tik valstybės tarnautojams ir jiems prilygintiems asmenims, bet visiems veika padariusiems ar joje dalyvavusiems fiziniams ar juridiniams asmenims.
- Komerčinės paslapties atskleidimas. Tai yra BK 211 straipsnyje numatyta sudėtis, už kurią baudžiamas asmuo, kuris atskleidė komercine paslaptimi laikomą informaciją, kuri jam buvo patikėta ar kurią jis sužinojo dėl savo tarnybos ar darbo, jeigu ši veika padarė didelės turtinės žalos nukentėjusiam asmeniui. Ir šiuo atveju atsakomybė kyla ne tik valstybės tarnautojams ir jiems prilygintiems asmenims, bet bet kuriam asmeniui, kuris šią informaciją sužinojo dėl savo tarnybos ar darbo.
- Neetiško bendradarbių elgesio ar neteisėtų veiksmų toleravimas. Susidūrus su kitų vykdomais pažeidimais, taip pat visais atvejais, kurie gali būti susiję

---

⁸⁸ Detaliau žr. I.1 poskyryje.

su interesų konfliktu, sukčiavimu, turto pasisavinimu ar mėginimu daryti neteisėtą poveikį darbuotojui, darbuotojai turi turėti pareigą apie tai informuoti kompetentingą asmenį ar padalinį. Ir nors baudžiamoji atsakomybė už tokius veiksmus nekyla, tačiau įmonė, besirūpinanti savo antikorpucine aplinka, turėtų priimti sprendimus dėl atsakomybės už neleistino elgesio toleravimą ar nuslėpimą.

- Nesąžininga komercinė veikla ir klaidinanti reklama.
- Konkurenciniai pažeidimai: neleistini susitarimai ir piktnaudžiavimas dominavimu rinkoje.

Kaip matyti, daugeliu atvejų už korupcinius veiksmus įmonės viduje baudžiamoji atsakomybė pagal BK nekyla: BK korupciniuose nusikaltimuose valstybės tarnautojui prilyginamas asmuo, kuris „dirba arba kitais įstatyme numatytais pagrindais eina pareigas viešajame arba privačiame juridiniame asmenyje ar kitoje organizacijoje arba verčiasi profesine veikla ir turi atitinkamus administracinius įgaliojimus, arba turi teisę veikti šio juridinio asmens ar kitos organizacijos vardu, arba teikia viešąsias paslaugas“. Taigi apibrėžimas neapima atvejų, kai darbuotojas neveikia įmonės vardu ir neturi administracinių įgaliojimų. Atsižvelgiant į tai, galimos dvi galimybės kovoti su šiomis korupcinėmis veikomis:

1) BK įtvirtinti atsakomybę už korupciją privačiame sektoriuje nesiejant su valstybės tarnautojams prilygintais asmenimis;

2) pačioms įmonėms įdiegti drausminę atsakomybę už šias veikas ir numatyti jų prevencijos taisykles (pirmiausia sietinas su interesų derinimu ir veiklos monitoringu bei vertinimu)⁸⁹. Pagrindinis šio varianto trūkumas – negalėjimas tokių veikų tyrimui panaudoti specialiųjų žvalgybinių metodų bei ikiteisminio tyrimo veiksmų ir su tuo susijęs gerokai mažesnis atitinkamų tyrimų sėkmės koeficientas (o sykiu – ir prevencinis poveikis).

III. ATSAKOMYBĖ UŽ KORUPCIJĄ DARBO SANTYKIUOSE

1. Įvadinės pastabos

Šioje tyrimo dalyje analizuojami skirtingų lygmenų (tarptautinio, Europos Sąjungos ir nacionalinio) teisės šaltiniai, siekiant nustatyti, kuriais atvejais už korupcines veikas gali kilti atsakomybė darbo santykiuose, t. y. kokios sankcijos yra numatytos šiuo metu galiojančiose darbo teisės normose, tokiu būdu papildant kriminalines sankcijas už korupciją privačiame sektoriuje, taip pat įvertinti tokių sankcijų pakankumą. Darbo

---

⁸⁹ Kavoliūnaitė-Ragauskienė E., Ragauskas P., Vitkutė E. A., p. 63.

santykių srityje, ne mažesniu mastu nei valstybės tarnybos santykiuose, susiduriama su interesų konflikto (plačiąja prasme) problema, nes darbuotojas nuolat ir neišvengiamai naudoja kito asmens – darbdavio – turimą, sukauptą informaciją, patirtį, turi įtakos darbdavio priimamiems sprendimams ir pan., o tai neišvengiamai suponuoja korupcinio pobūdžio elgesio riziką. Tolesnėje tyrimo dalyje ir bus gilinimasi į pastarąją temą, siekiant atskleisti, kokiomis Darbo kodekse ar kituose darbo santykius reglamentuojančiuose įstatymuose įtvirtintomis priemonėmis galima reaguoti į korupcinę veiklą darbovietėje.

Atkreiptinas dėmesys, kad šiame tyrime galiojančio teisinio reglamentavimo kontekste nebevertinama „drausminės atsakomybės“ sąvoka, kuri buvo vartojama senajame Darbo kodekse⁹⁰, galiojusiam iki 2017 metų birželio 30 dienos ir kuri vis dar tebėra įprasta Lietuvos teisinėje terminologijoje. Tokį sąvokos „drausminė atsakomybė“ vengimą sąlygojo dvi priežastys. Pirmą, naujajame Darbo kodekse⁹¹ (toliau – ir Darbo kodeksas arba DK) buvo atsisakyta darbo drausmės instituto, o kartu ir minėtos drausminės atsakomybės sąvokos. Siekiant prisiderinti prie naujojo reguliavimo terminologijos, šiame tyrime ši sąvoka taip pat nebevertinama kalbant apie galiojančią nacionalinę reguliavimą (nors ji yra vartojama, kuomet kalbama apie ankstesnę teisinę reguliavimą). Antra, net ir galiojant senajam Darbo kodeksui drausminė atsakomybė nebuvo vienintelė priemonė, kuri galėjo būti taikoma paaiškėjus korupcinėms darbuotojo veikoms. Pavyzdžiui, skubiai reaguojant į korupcinio pobūdžio veikas buvo naudojamas juridinio asmens vado atšaukimas. Tačiau atšaukimas nebuvo laikomas drausminės atsakomybės atveju, o savarankiška darbdavio teise, be kita ko, ir dėl tos priežasties, jog vado atšaukimas nebūtinai turėjo būti nulemtas padarytų ar įtariamų korupcinių veikų, priežastis galėjo būti savininkų netenkinantys įmonės ekonominės veiklos rodikliai ar kitos priežastys.

Dėl nurodytų priežasčių toliau yra vartojama neutralesnė sąvoka „atsakomybė darbo santykiuose“, apimanti būtent darbo teisės normose numatytas galimas poveikio priemones darbuotojui⁹².

---

⁹⁰ Lietuvos Respublikos darbo kodeksas // Žin., 2002, Nr. 64-2569.

⁹¹ Lietuvos Respublikos darbo kodeksas // TAR, 2016, Nr. 23709.

⁹² Pažymėtina, kad atsakomybės darbo santykiuose sąvoka dabartiniame reguliavime taip pat nėra aiškiai apibrėžta. Nors šiam klausimui yra skirtas specialus Darbo kodekso 20 straipsnis „Atsakomybė“, jame tėra numatoma, kad atsakomybę už šiame kodekse nustatytų teisių ir pareigų nevykdymą ar netinkamą jų vykdymą nustato šis kodeksas, kiti įstatymai ir kitos darbo teisės normos, darbo santykių dalyvių sutartys ir susitarimai.

2. Tarptautiniai ir Europos Sąjungos teisės aktai

Plačiausiai taikomas Lietuvai privalomas tarptautinis teisės aktas, kuris yra aktualus korupcijos darbo santykiuose kontekste, yra Jungtinių Tautų konvencija prieš korupciją⁹³ (toliau – Konvencija). Nagrinėjamos temos požiūriu svarbiausias yra Konvencijos 12 straipsnis, skirtas korupcijai privačiame sektoriuje. Konvencijos 12 straipsnio 1 dalis nustato, kad kiekviena Konvencijos šalimi esanti valstybė ne tik pagal pagrindinius savo nacionalinės teisės principus imasi priemonių užkirsti kelią korupcijai privačiame sektoriuje bei sustiprinti apskaitos ir audito standartus privačiame sektoriuje, bet – tai analizuojamos temos požiūriu svarbiausia – prireikus nustato veiksmingas, proporcingas ir atgrasančias civilines, administracines ar baudžiamąsias sankcijas už tokių priemonių nesilaikymą. Kita vertus, Konvencija apsiriboja paminėtu bendru įpareigojimu numatyti veiksmingas, proporcingas ir atgrasančias sankcijas ir plačiau jų nedetalizuoja. Be to, lieka neaišku, ar sąvokai „civilinės, administracinės ar baudžiamosios sankcijos“ galėtų būti priskirtos ir darbo teisės sankcijos. Ryšys su darbo teisiniais santykiais gali būti išvelgtas Konvencijos 12 straipsnio 2 dalyje, papildančioje to paties straipsnio pirmąją dalį ir numatančioje rekomenduojamas priemones užkirsti kelią korupcijai privačiame sektoriuje, ypač 12 straipsnio 2 dalies (b) punkte ir (f) punkte⁹⁴. Vis dėlto Konvencijos 12 straipsnio 2 dalis numato tik rekomendacinio, bet ne privalomo pobūdžio priemones⁹⁵ ir bet kuriuo atveju nenurodo konkrečių sankcijų.

Kalbant apie atsakomybę už korupciją privačiame sektoriuje, aktualūs yra ir Konvencijos 21 bei 22 straipsniai, tačiau jie skirti tik baudžiamajai atsakomybei nustatyti, o kitos rūšies atsakomybės šie straipsniai nereglamentuoja.

Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos konvencija dėl kovos su

---

⁹³ 2003 m. spalio 31 d. Jungtinių Tautų konvencija prieš korupciją // Žin., 2006, Nr. 136-5145.

⁹⁴ Nurodytos Konvencijos 12 straipsnio 2 dalies nuostatos nurodo: Priemonės šiems tikslams pasiekti gali, *inter alia*, apimti:

b) standartų ir procedūrų, skirtų atitinkamų privačių subjektų sąžiningumui darbe užtikrinti, skatinimą, įskaitant elgesio kodeksus, kuriais siekiama užtikrinti teisingą, garbingą ir tinkamą verslininkų bei visų atitinkamų profesijų atstovų veiklą ir užkirsti kelią interesų konfliktams, taip pat geros komercinės praktikos tarp įmonių bei sutartiniuose santykiuose tarp įmonių ir valstybės kūrimo skatinimą; <...>

f) užtikrinimą, kad privačios įmonės, atsižvelgiant į jų struktūrą ir dydį, turėtų pakankamą vidaus audito kontrolės mechanizmą, kuris padėtų užkirsti kelią korupcijai ir nustatytų korupcijos atvejus, ir kad tokių privačių įmonių sąskaitoms ir reikiamoms finansinėms ataskaitoms bus taikomos tinkamos audito ir sertifikavimo procedūros.

⁹⁵ United Nations. Legislative guide for the implementation of the United Nations Convention against Corruption, 2006. Prieiga per internetą: <https://www.unodc.org/pdf/corruption/CoC_LegislativeGuide.pdf>, p. 40.

užsienio pareigūnų papirkimu sudarant tarptautinius verslo sandorius⁹⁶ yra skirta korupcijai, nukreiptai į viešojo sektoriaus užsienio pareigūnus (žr. Konvencijos 1 straipsnio 4 dalies 2 punktą), todėl šioje tyrimo dalyje nagrinėjamų korupcijos darbo privačiame sektoriuje santykių požiūriu nėra aktuali.

Pereinant į regioninį lygmenį, reikėtų paminėti dvi Europos Tarybos konvencijas, kurias Lietuvos Respublika taip pat yra ratifikavusi – Baudžiamosios teisės konvenciją dėl korupcijos⁹⁷ ir Civilinės teisės konvenciją dėl korupcijos⁹⁸. Nors abi konvencijos gali būti taikomos ir korupcijai privačiame sektoriuje, tačiau, kaip matyti iš abiejų konvencijų pavadinimų, jų taikymo sritis yra atitinkamai baudžiamoji atsakomybė ir reakcija į korupcines veikas civilinės teisės priemonėmis, tačiau drausminės atsakomybės ar kitokių darbo santykiuose naudojamų priemonių prieš korupcines veikas jos neapima.

Kita vertus, abiejose konvencijose įtvirtintos svarbios nuostatos dėl asmenų, pranešančių apie korupcines veikas, apsaugos, kuri aktualiausia yra situacijose, kai apie korupciją praneša darbuotojas (Baudžiamosios teisės konvencijos dėl korupcijos 22 straipsnis, Civilinės teisės konvencijos dėl korupcijos 9 straipsnis)⁹⁹.

Europos Sąjungos teisės analizė rodo, jog korupcijai privačiame sektoriuje yra skirtas Tarybos pamatinis sprendimas 2003/568/TVR dėl kovos su korupcija privačiame sektoriuje¹⁰⁰. Tačiau šis teisės aktas mini tik baudžiamąją atsakomybę, jokių kitų sankcijų, *inter alia*, kurios galėtų būti pritaikytos darbo santykiuose, nėra. Taip pat ir Konvencija dėl Europos Bendrijų finansinių interesų apsaugos, parengta vadovaujantis Europos Sąjungos sutarties K.3 straipsniu¹⁰¹, yra apribota baudžiamosios atsakomybės sritimi ir darbo teisės sankcijų taip pat neapima.

Fragmentiškuose Europos Sąjungos darbo teisės aktuose drausminės atsakomybės ar kitokių sankcijų darbo santykiuose, kurios galėtų būti pritaikytos korupcinių veikų atvejais, klausimai iki šiol nebuvo reglamentuojami.

Apibendrinant galima teigti, kad nei tarptautiniuose, nei Europos Sąjungos teisės aktuose jokių privalomų nuostatų dėl atsakomybės už korupciją darbo santykiuose

---

⁹⁶ 1997 m. lapkričio 21 d. Konvencija dėl kovos su užsienio pareigūnų papirkimu sudarant tarptautinius verslo sandorius // TAR, 2017, Nr. 11183.

⁹⁷ 1999 m. sausio 27 d. Baudžiamosios teisės konvencija dėl korupcijos // Žin., 2002, Nr. 23-853.

⁹⁸ 1999 m. lapkričio 4 d. Civilinės teisės konvencija dėl korupcijos // Žin., 2002, Nr. 126-5733.

⁹⁹ Plačiau apie pranešėjų apsaugą žr. III.7 poskyrį.

¹⁰⁰ 2003 m. liepos 22 d. Tarybos pagrindų sprendimas 2003/568/TVR dėl kovos su korupcija privačiame sektoriuje // OL 2004 m. specialusis leidimas, 19 skyrius, 6 tomas, p. 182.

¹⁰¹ 1995 m. liepos 26 d. Konvencija dėl Europos Bendrijų finansinių interesų apsaugos, parengta vadovaujantis Europos Sąjungos sutarties K.3 straipsniu // Žin., 2004, Nr. 112-4178.

nėra, todėl šis klausimas iš esmės išimtinai reguliuojamas nacionaliniu lygiu.

3. Nacionaliniai teisės aktai

Pirmiausia reikia pažymėti, jog nei Darbo kodekse, nei kituose darbo santykius reglamentuojančiuose įstatymuose neįtvirtintos jokios korupcinę veiką ar juolab atsakomybę už ją žyminčios sąvokos. Toks nebuvimas gali būti paaiškinamas korupcijos sąvokos paskirtimi – ji pirmiausia skirta kriminalizuoti tam tikrą elgesį, o tai neatitinka darbo įstatymų paskirties. Kita vertus, neabejotina, jog sąvokos nenumatymas neeliminuoja korupcinio pobūdžio veikų darbo santykiuose egzistavimo ir atitinkamai galimybės kelti korupcinę veiką atlikusio darbo santykių subjekto atsakomybės klausimą. Paprastai korupcija privačiame sektoriuje yra apibrėžiama kaip žalingas turimų įgaliojimų neatitinkantis asmens elgesys siekiant naudoti sau ar kitiems¹⁰². Atitinkamai darbo teisės kontekste korupcija turėtų būti suprantama kaip darbdaviui ar/ir kitiems darbuotojams žalą sukkeliantis darbo sutartimi ar darbo įstatymais įtvirtintų pareigų neatitinkantis elgesys, kuriuo siekiama naudoti sau ar kitiems asmenims.

Remiantis ankstesnėje studijoje¹⁰³ pateikta korupcijos privačiame sektoriuje klasifikacija, darbo santykiuose korupcija gali pasireikšti vienašaliais aktais (pvz., darbuotojas pasisavina darbdavio turtą ar pasinaudoja darbdavio sukauptą informaciją¹⁰⁴), dvišaliais aktais (pvz., atsakingas už darbuotojų atranką darbuotojas paima kyšį iš siekiančio įsidarbinti asmens ir suteikia pastarajam pirmenybę prieš kitus kandidatus) ar daugiašaliais aktais (pvz., pasisavinant darbdavio turtą dalyvauja darbuotojų grupė). Korupcinio pobūdžio veikos gali būti tiek vidinės – kuomet korupcinė veika neperžengia vienos įmonės veiklos ribų (tipiniai pavyzdžiai būtų: priėmimas į darbą parenkant reikalavimus darbuotojui, paaukštinimas, darbo sąlygų nustatymas), tiek išorinės, kuomet korupcinė veika yra susijusi su dviejų ar daugiau įmonių darbuotojais (pvz., tiekėjas duoda kyšį, kad prekių ar paslaugų tiekimo sutartis būtų sudaryta su juo, o ne su kitais analogiškas prekes ar paslaugas teikiančiais konkurentais).

Taip pat ankstesnėje studijoje buvo nurodyta, kad tais atvejais, kuomet žalą patiria privati įmonė, įstaiga ar organizacija dėl savo darbuotojo padarytos korupcinės veikos, būtent darbdavys gali ir turi imtis korupcijos užkardymo priemonių iniciatyvos, tačiau aktyvus valstybės kišimasis būtų nesuderinamas su konstitucine asmens ūkinės

---

¹⁰² Ragauskas P., Kavoliūnaitė-Ragauskienė E., Vitkutė E. A., p. 16.

¹⁰³ *Op. cit.*, p. 24.

¹⁰⁴ LR civilinio kodekso prasme informacija yra priskiriama prie turtinių vertybių (Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas // *Žin.*, 2000, Nr. 74-2262, 1.97 straipsnis). Šiame tyrime aiškumo dėlei informacija išskiriama kaip atskira saugotina vertybė.

veiklos laisvės ir iniciatyvos nuostata¹⁰⁵. Todėl valstybės indėlis turėtų pasireikšti lanksčių ir veiksmingų darbo teisės sankcijų nustatymu, paliekant darbdaviui diskreciją dėl jų taikymo (žinoma, visuomet išlieka teisinės taikytų sankcijų kontrolės galimybė, užtikrinanti, kad darbdavys nepiktnaudžiautų jam suteiktomis teisėmis).

Kalbant apie atsakomybę už korupciją darbo santykiuose, atskirai būtina išskirti juridinio asmens vadovo atsakomybės ypatumus. Juridinio asmens vadovo teisinis statusas pasižymi specifika, kuri nuosekliai būdavo pabrėžiama Lietuvos teismų praktikoje¹⁰⁶ ir buvo įtvirtinta kai kuriuose atskirų teisinių formų juridinių asmenų veiklą reglamentuojančiuose įstatymuose (pavyzdžiui, Akcinių bendrovių įstatyme), o priėmus naująjį Darbo kodeksą – reglamentuota specialiomis teisės normomis. Nurodyti juridinio asmens vadovo statuso ypatumai negali nepaveikti ir jų atsakomybės už korupcinį elgesį. Todėl tolesnė analizė padalinta į dvi dalis: pirma, aptariama bendroji visų darbuotojų atsakomybė už korupcines veikas (kuri gali būti taikoma ir vadovams), antra, aptariamos specialios nuostatos, kurios gali būti panaudotos būtent vadovų atsakomybės už korupcinį elgesį atvejais.

4. Bendroji darbuotojų atsakomybė

Darbo kodekse įtvirtinta keletas būdų, kuriais darbdavys gali reaguoti į darbuotojo darbo pareigų pažeidimą, *inter alia*, į korupcinio pobūdžio elgesį. Pirmiausia, darbdavys turi teisę naudoti laikiną priemonę – sustabdyti darbo sutarties vykdymą (Darbo kodekso 49 straipsnio 3 dalis), t. y. darbdavys, tirdamas darbuotojo galimai padaryto darbo pareigų pažeidimo aplinkybes, turi teisę nušalinti darbuotoją nuo darbo iki trisdešimt kalendorinių dienų mokėdamas jam vidutinį jo darbo užmokestį. Neabejotina, kad įtarimai atlikus ar atliekant korupcinę veiką patenka į darbo pareigų pažeidimo atvejus ir įgalina taikyti nurodytą teisės normą. Kita vertus, Darbo kodekso 49 straipsnio 3 dalis yra tik laikino pobūdžio priemonė, skirta patvirtinti arba paneigti kilusius įtarimus dėl darbo pareigų pažeidimo ir nėra savarankiška atsakomybės forma. Jei tyrimo metu įtarimai nepatvirtinami, darbuotojas grąžinamas į ankstesnį darbą, priešingu atveju galima kalbėti apie antrąjį galimą Darbo kodekse įtvirtintą darbdavio elgesio variantą kaip *ultima ratio* priemonę – darbo sutarties nutraukimą. Pabrėžtina, kad darbo sutarties vykdymo sustabdymas nėra būtina išankstinė darbo sutarties nutraukimo sąlyga, todėl darbo sutartis gali būti nutraukta nepriklausomai, ar jos vykdymas prieš tai buvo sustabdytas, ar ne.

Taigi, pagrindinė priemonė, kurią darbdavys gali naudoti korupcinę veiką atlie-

---

¹⁰⁵ Ragauskas P., Kavoliūnaitė-Ragauskienė E., Vitkutė E. A., p. 16.

¹⁰⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2001 m. spalio 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-760/2001.

kančio darbuotojo atžvilgiu, yra darbo sutarties nutraukimas dėl darbuotojo kaltės. Aptariamos temos kontekste pastebėtini su naujojo Darbo kodekso įsigaliojimu 2017 metų liepos 1 dieną įvykę teisinio reguliavimo pokyčiai. Kaip jau minėta, senajame Darbo kodekse buvo numatyti atskiri darbo drausmės ir atitinkamai drausminės atsakomybės institutai (senojo Darbo kodekso XVI skyrius), kurie galėjo būti ir buvo taikomi korupcinių veikų atveju. Darbo teisės pažeidimai ir drausminė atsakomybė buvo pripažįstami kaip viena iš atitinkamai teisės pažeidimų ir teisinės atsakomybės rūšių¹⁰⁷. Taip pat senajame Darbo kodekse buvo numatytos trys drausminės nuobaudos – pastaba, papeikimas ir atleidimas iš darbo (ankstesniame teisiniame reguliavime sinonimiškai atleidimui iš darbo buvo vartojamos sąvokos „darbo sutarties nutraukimas be išpėjimo“). Minėta, naujajame Darbo kodekse buvo atsisakyta darbo drausmės instituto ir darbo drausmės pažeidimo sąvokos. Tačiau tai nereiškia, kad darbuotojų atsakomybė apskritai buvo panaikinta ar esmingai susiaurinta. Nors ir pasikeitė vartojama terminologija, tačiau senojo Darbo kodekso 234–241 straipsniai, reglamentavę darbuotojo drausminę atsakomybę, su neesminiais pakeitimais yra inkorporuoti naujojo Darbo kodekso 58 straipsnyje, ši pagrindą dabar įvardijant kaip darbo sutarties nutraukimą darbdavio iniciatyva dėl darbuotojo kaltės. Dėl šios priežasties, manytina, galima remtis ir ankstesne gausia Lietuvos teismų praktika, suformuota taikant drausminės atsakomybės institutą. Rėmimosi ankstesne praktika poreikis yra juolab didesnis, kadangi esamu momentu naujojo Darbo kodekso teisinė taikymo praktika dar tik pradeda formuotis, o už teisės vienodinimą atsakingo Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikos šioje srityje iki šiol iš viso dar nėra.

Taip pat pažymėtinas dar vienas ženklus pokytis – nebeliko ankstesniame Darbo kodekse buvusių drausminių nuobaudų rūšių – pastabos ir papeikimo, palikta vienintelė sankcija – darbo sutarties nutraukimas. Tiesa, rengiant naująjį Darbo kodeksą buvo svarstyta palikti „galimybę darbdaviui skirti laisvos formos išpėjimą, kuris neturi įtakos darbuotojo statusui ir yra neskundžiamas, tačiau turi reikšmę jį atleidžiant iš darbo už pakartotiną pažeidimą arba neskiriant kintamo pobūdžio ar skatinamųjų išmokų ar premijų“¹⁰⁸. Nors laisvos formos išpėjimas dabar galiojančiame Darbo kodekse visgi liko nenumatytas, tai neeliminuoja galimybės nustatyti

---

¹⁰⁷ Žr. *Bužinskas G. et al.* Lietuvos Respublikos darbo kodekso komentaras. II tomas. Vilnius: Justitia, 2004, p. 329; *Vansevičius S.* Valstybės ir teisės teorija. Vilnius: Justitia, 2000, p. 225, 229; *Vaišvila A.* Teisės teorija. Vilnius: Justitia, 2000, p. 348.

¹⁰⁸ *Vilniaus universitetas, Mykolo Romerio universitetas, Socialinių tyrimų centras.* Darbo santykių ir valstybinio socialinio draudimo teisinis-administracinis modelis. Sukurto teisinio-administracinio modelio ataskaita, 2015. Prieiga per internetą: <<http://www.socmodelis.lt/wp-content/uploads/Modelio-ataskaita.pdf>>, p. 40.

tam tikras sankcijas vidiniuose darbovietės dokumentuose už darbinių pareigų nevykdymą arba blogą jų atlikimą – laisvos formos įspėjimą, papildomų išmokų ar premijų mokėjimo nutraukimą ir pan.

Iš kitų pokyčių paminėtina, jog buvo šiek tiek pakeistas šiurkščiais laikomų darbuotojo darbo pareigų pažeidimo sąrašas, taip pat atleidimas už antrą per paskutinius dvylika mėnesių darbuotojo padarytą darbo pareigų pažeidimą gali būti taikomas ne už bet kokį, o tik tokį pat darbo pareigų pažeidimą¹⁰⁹.

Taigi, pagal dabar galiojančią Darbo kodeksą, darbo pareigų pažeidimas atliekant korupcinio pobūdžio veikas yra pagrindas nutraukti darbo sutartį darbdavio iniciatyva dėl darbuotojo kaltės (Darbo kodekso 58 straipsnis) ir tai yra pagrindinė sankcija, kurią darbdavys gali taikyti tokio darbuotojo atžvilgiu. Todėl būtina išskirti ir plačiau išanalizuoti šios priemonės taikymo sąlygas.

4.1. Darbo pareigų pažeidimas

Darbo kodekso 58 straipsnio, reglamentuojančio darbo sutarties nutraukimą dėl darbuotojo kaltės, taikymo sąlyga yra darbuotojo veiksmų neteisėtumas – tai yra darbo pareigų pažeidimas. Pabrėžtina, kad darbo pareigos yra plati kategorija, apimanti pareigas, kylančias iš darbo sutarties, iš darbo teisės principų bei darbo teisės normų (Darbo kodekso 58 straipsnio 1 dalis), taip pat tam tikrais atvejais šias pareigas gali numatyti kitų teisės šakų teisės normos ar profesiniai elgesio standartai¹¹⁰. Be to, darbo teisės normos savo ruožtu gali būti įtvirtintos įvairiuose šaltiniuose: ne tik Darbo kodekse ar kituose darbo santykiuose reglamentuojančiuose įstatymuose bei poįstatyminiuose teisės aktuose, bet ir kolektyvinėse sutartyse, darbdavio ir darbo tarybų susitarimuose bei kituose vietiniuose norminiuose teisės aktuose (Darbo kodekso 3 straipsnio 1 dalis). Vertinant tiriamos temos kontekste, korupcines darbuotojo veikas paprastai nesunkiai galima kvalifikuoti kaip darbuotojų darbo pareigų pažeidimą. Nors konkrečios darbo teisės normos, minėta, korupcijos tiesiogiai nemini, tačiau bendrosios darbuotojo pareigos, išplaukiančios iš Darbo kodekso 24 straipsnio – pareiga veikti sąžiningai (Darbo kodekso 24 straipsnio 1 dalis), pareiga naudoti darbdaviui priklausančias darbo priemones tik darbo reikmėms (Darbo kodekso 24 straipsnio 4 dalis), o ypač – darbuotojo pareiga vengti interesų konflikto¹¹¹ (Darbo kodekso 24 straipsnio 5 dalis) – savo turiniu pakankamai plačios, kad apimtų daugumą praktikoje pasitaikančių darbuotojo korup-

---

¹⁰⁹ *Davulis T.* Lietuvos Respublikos darbo kodekso komentaras. Vilnius: Registrų centras, 2018, p. 231.

¹¹⁰ *Ibid.*

¹¹¹ Doktrinoje nurodoma, kad pareiga vengti interesų konflikto kyla iš lojalumo pareigos ir iš įpareigojimo elgtis sąžiningai. Žr. *Davulis T.* Lietuvos Respublikos darbo kodekso komentaras. Vilnius: Registrų centras, 2018, p. 98.

cinių veikų. Jas papildo konkrečios Darbo kodekse nustatytos darbuotojo pareigos: Darbo kodekso 31 straipsnio 2 dalyje įtvirtinta darbuotojo pareiga saugoti darbdavio turtinius ir neturtinius interesus, naudotis darbdavio perduotomis darbo priemonėmis, turtu ir lėšomis taupiai ir pagal jų tikslinę paskirtį. Nurodytas kodekse įtvirtintas pareigas papildo darbdavio galimybė susitarti su darbuotoju dėl nekonkuravimo (Darbo kodekso 38 straipsnis) ir dėl konfidencialios informacijos apsaugos (Darbo kodekso 39 straipsnis). Kalbant apie konfidencialios informacijos apsaugą pažymėtina, kad konfidencialią informaciją, kuri atitinka komercinės paslapties požymius, nurodytus Civilinio kodekso¹¹² 1.116 straipsnio 1 dalyje¹¹³, darbuotojas privalo saugoti ir be jokių papildomų konfidencialumo sutarčių, nes ši pareiga įtvirtinta kituose įstatymuose (žr. Komerčių paslapčių apsaugos įstatymo¹¹⁴ 4 straipsnis ir Konkurencijos įstatymo¹¹⁵ 15 straipsnio 1 dalies 3 punktą, 4 dalis).

Minėta, svarbus darbuotojo pareigų šaltinis yra vietiniai norminiai teisės aktai, kuriuose dažnai įtvirtinamos detalios ir tiesiogiai korupcines veikas reglamentuojančios nuostatos, todėl pastarieji teisės aktai yra labai reikšmingas darbuotojų pareigų šaltinis korupcijos prevencijos požiūriu (plačiau šių aktų nuostatos analizuojamos 7 poskyryje). Kalbant apie vidiniuose norminiuose teisės aktuose numatytas darbuotojo pareigas, svarbi darbdavio pareiga supažindinti darbuotoją su jo darbinės pareigas apibrėžiančiais vidiniais teisės aktais. Priešingu atveju darbuotojo atsakomybės klausimas yra eliminuojamas – „Jei darbdavys neįvykdo pareigos supažindinti darbuotoją su jo teise ir pareigas reglamentuojančiais aktais, juos dėl nežinojimo pažeidusio darbuotojo veiksmai negali būti drausminės atsakomybės pagrindas.“¹¹⁶ Kita vertus, nesupažindinimas su vidinėmis tvarkos taisyklėmis neeliminuoja darbuotojo

---

¹¹² Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas // Žin., 2000, Nr. 74-2262.

¹¹³ Remiantis nurodytu straipsniu, komercinė paslaptimi laikoma informacija, kuri atitinka visus šiuos požymius:

- 1) yra slapta, tai yra ji, kaip visuma, arba tiksli jos sudėtis ir sudedamųjų dalių konfiguracija apskritai nežinoma arba jos negalima lengvai gauti toje aplinkoje, kurioje paprastai dirbama su tokia informacija;
- 2) turi tikros ar potencialios komercinės vertės, nes yra slapta;
- 3) šią informaciją teisėtai valdantis asmuo imasi protingų veiksmų, atsižvelgdamas į aplinkybes, kad ją išlaikytų slapta.

¹¹⁴ Lietuvos Respublikos komercinių paslapčių teisinės apsaugos įstatymas // TAR, 2018, Nr. 7477.

¹¹⁵ Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymas // Žin., 1999, Nr. 30-856.

¹¹⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2006 m. gegužės 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-351/2006, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2007 m. gruodžio 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-615/2007.

pareigos elgtis pagal teisės normas bei bendruosius teisės ir moralės principus¹¹⁷.

Tačiau darbo pareigų pažeidimas, nors ir yra būtina, tačiau savaime nėra pakankama darbo sutarties nutraukimo sąlyga. Darbo pareigų pažeidimas turi būti ne bet koks, – turi būti konstatuotas „kokybinis“ kriterijus: darbuotojo darbo pareigų pažeidimas turi būti šiuurkštus (Darbo kodekso 58 straipsnio 2 dalies 1 punktas) arba du vienodi darbo pareigų pažeidimai per paskutinius dvylika mėnesių. Kitaip tariant, darbuotojas gali būti atleidžiamas už korupcinio pobūdžio veiką, kuri nėra šiuurkštus darbo pareigų pažeidimas, tik jei jau buvo padarytas toks pats pažeidimas ir nuo jo nepraėjo 12 mėnesių.

Darbo kodekse yra pateikiamas ir nebaigtinis šiuurkščių darbo tvarkos pažeidimų sąrašas. Korupcinės veikos kontekste aktualiausi Darbo kodekso 58 straipsnio 3 dalies 5 punktas (tyčia padaryta turtinė žala darbdaviui ar bandymas tyčia padaryti jam turtinės žalos) ir 6 punktas (darbo metu ar darbo vietoje padaryta nusikaltimo požymių turinti veika), tačiau, kaip jau buvo minėta, šiuurkštiems pažeidimams iš esmės galima priskirti visas korupcinio pobūdžio veikas, kuriomis šiuurkščiai pažeidžiamos darbuotojo darbo pareigos (Darbo kodekso 58 straipsnio 3 dalies 7 punktas). Be to, teismų praktika pripažino darbdavio teisę lokalinuose aktuose numatyti nebaigtinį šiuurkščių darbo pareigų pažeidimų sąrašą¹¹⁸, taip patvirtindama plačią darbdavio diskreciją priskirti prie šiuurkščių tiek lokalinuose aktuose numatytus, tiek nenumatytus pažeidimus.

Nors ir šiose bylose buvo reikalaujama, kad darbdavys įrodytų, jog nusižengimas kvalifikuotas šiuurkščiu pagrįstai, o teismai – vertintų, atsižvelgdami į konkrečias bylos aplinkybes¹¹⁹, tačiau buvo atmetas reikalavimas (kuris būtų apribojęs darbdavio galimybes pasinaudoti aptariamu pagrindu), jog darbdavys įrodytų neigiamų padarinių atsiradimą¹²⁰. Taip pat LAT išaiškino, jog šiuurkštaus pažeidimo įvertinimas priklauso ir nuo darbdavio veiklos specifikos, nulemiančios ypatingus darbo tvarkos reikalavimus¹²¹.

---

¹¹⁷ Kasacinis teismas yra pasisakęs, jog „Atsakovui nebuvo būtina vidaus aktais <...> įpareigoti darbuotojus dirbti dorai ir sąžiningai.“ Žr. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. lapkričio 17 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-568/2008.

¹¹⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2010 m. liepos 2 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-305/2010. Be to, tokia pati pozicija buvo išdėstyta ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2004 m. birželio 18 d. nutarime Nr. 45 „Dėl Darbo kodekso normų, reglamentuojančių darbo sutarties nutraukimą pagal darbo kodekso 136 straipsnio 3 dalies 1 ir 2 punktus, taikymo teismų praktikoje“, p. 9.11.

¹¹⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2005 m. lapkričio 2 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-532/2005.

¹²⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2010 m. liepos 2 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-305/2010.

¹²¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2010 m. birželio 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-248/2010.

Atskirai paminėtinas komercinių paslapčių ar kitos konfidencialios informacijos atskleidimo atvejis. Senojo Darbo kodekso 235 straipsnio 2 dalies 2 punkte valstybės, tarnybos, komercinių ar technologinių paslapčių atskleidimas arba jų pranešimas konkuruojančiai įmonei buvo *expressis verbis* įvardijamas šiurkščiu darbo pareigų pažeidimu, egzistavo ir gana gausi šios normos taikymo praktika¹²². Nors naujojo Darbo kodekso 58 straipsnyje yra iš esmės inkorporuota senojo Darbo kodekso 235 straipsnio 2 dalis, be esminių pakeitimų pakartojant pastarojoje normoje vardijamas veikas, kurios laikomos šiurkščiu darbo drausmės pažeidimu, tačiau nuostata dėl komercinės ar kitokios konfidencialios informacijos atskleidimo nebėra nurodoma. Visgi nors tokie veiksmai ir nėra tiesiogiai įvardijami, manytina, kad komercinės paslapties ar kitos konfidencialios informacijos atskleidimas paprastai bus laikomas šiurkščiu darbo drausmės pažeidimu. Tokią poziciją sustiprina aplinkybė, jog komercinės paslapties atskleidimas, ir tuomet, kai ji sužinoma dėl asmens darbo, yra kriminalizuotas Baudžiamojo kodekso 211 straipsnyje, taigi įstatymų leidėjo laikoma pavojinga veika (tiesa, tik jei atitinka kvalifikuojantį požymį, jog tokiu atskleidimu buvo padaryta didelė žala nukentėjusiam asmeniui). Pastaruoju atveju komercinės paslapties atskleidimas pateks į Darbo kodekso 58 straipsnio 3 dalies 6 punkto apimtį. Net jei didelė žala komercinės paslapties atskleidimu nepadaryta, darbdavys galės vadovautis Darbo kodekso 58 straipsnio 3 dalies 7 punktu.

Taigi, nebaigtinis šiurkščių darbo tvarkos pažeidimų sąrašas suteikia galimybę darbdaviui, atsižvelgiant į bendrovės ypatumus, įvertinti ir jai žalingą darbuotojų veiką, taip pat įvertinti atlikto pažeidimo mastus. Dėl sukeliamų pasekmių reikšmingumo šiurkštaus darbo pareigų pažeidimo identifikavimas reikalauja atidaus vertinimo, „koko pobūdžio gėriai pažeidžiami, kiek aiškiai įvardytos darbuotojo pareigos, kokių kyla padarinių dėl padaryto pažeidimo, kokia yra tokių ar panašių pažeidimų vertinimo praktika darbovietėje ir pan.“¹²³

Apibendrinant galima teigti, kad galiojantis Darbo kodeksas (kaip ir senasis Darbo kodeksas, galiojęs iki 2017 m. liepos 1 d.) įtvirtina lankstų ir plačios apimties reguliavimą, leidžiantį reaguoti į labai įvairias neigiamas darbuotojų veikas, tarp jų ir į turinčias korupcinį pobūdį. Galima išskirti keletą būdingų bruožų. Pirma, taikant darbo sutarties nutraukimą darbdavio iniciatyva dėl darbuotojo kaltės, nėra pateikiamas baigtinis sąrašas apibrėžtų atvejų, kuomet ši sankcija gali būti taikoma. Nors galima būtų teigti, kad aptariama sankcija taikoma tik už darbuotojo darbo pareigų pažeidimą, o pareigų sąrašas yra neišvengiamai baigtinis, praktikoje darbuotojo

---

¹²² Pavyzdžiui, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2017 m. spalio 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-368-611/2017, Šiaulių apygardos teismo 2017 m. rugpjūčio 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-721-883/2017.

¹²³ *Davulis T.* Lietuvos Respublikos darbo kodekso komentaras. Vilnius: Registrų centras, 2018, p. 232.

pareigos būna suformuluotos gana abstrakčiai, o tai leidžia šių pareigų pažeidimą pritaikyti labai plataus spektro korupcinio pobūdžio darbuotojo elgesiui. Todėl galimi darbo pareigų pažeidimai apima ir tas korupcines veikas, už kurias yra numatyta baudžiamoji atsakomybė (kyšininkavimą, prekybą poveikiu, komercinės paslapties atskleidimą *etc.*), tačiau jomis neapsiriboja ir gali būti taikoma gerokai platesniam veikų ratui. Todėl atsakomybė už korupciją darbo santykiuose yra savo apimtimi platesnė nei baudžiamoji atsakomybė. Tai yra ir darbo teisės sankcijų pranašumas, lyginant su baudžiamąja atsakomybe. Antra, pačiam darbdaviui suteikiama diskrecija vertinti, ar padarytas darbo pareigų pažeidimas yra šiurkštus, taip pat – ar už tai turėtų būti taikoma sankcija – darbo sutarties nutraukimas be įspėjimo.

Be to, darbo sutarties nutraukimo dėl darbuotojo pareigų nevykdymo ar netinkamo jų vykdymo trūkumu galima įvardinti nelygiavertę darbo sutarties šalių padėtį: paprastai visos abejonės aiškinamos darbuotojo kaip silpnesnės darbo sutarties šalies naudai. Dėl pastarosios priežasties nėra retos situacijos, kai, atleidus darbuotoją dėl šiurkštaus darbo drausmės pažeidimo, pastarasis inicijuoja darbo ginčą ir darbdavio sprendimas nutraukti su darbuotoju darbo sutartį pripažįstamas neteisėtu. Kaip šio teiginio pagrindimą galima nurodyti, kad atlikus teismo sprendimų, kuriuose buvo taikomas naujojo Darbo kodekso 58 straipsnis, paiešką, buvo nustatytos dvi bylos, kuriose darbuotojas buvo atleistas dėl korupcinių veikų (vienoje byloje dėl komercinės paslapties atskleidimo, kitoje – dėl interesų konflikto situacijos)¹²⁴. Tačiau abiejose bylose darbo ginčų komisijos pripažino atleidimą iš darbo neteisėtu, o bylą nagrinėję teismai tokiems darbo ginčų komisijų sprendimams pritarė ir paliko juos galioti.

Kaip darbo teisės sankcijos trūkumą reikėtų įvardinti ir jos santykinai silpną atgrasantį pobūdį, nulemtą darbo teisės paskirties. Darbo santykiai yra pagrįsti sutartiniais santykiais tarp darbuotojo ir darbdavio, o aukščiau aptartas Darbo kodekso 58 straipsnis yra apribotas maksimalia sankcija – darbo sutarties nutraukimu. Daliai asmenų darbo santykių praradimas iš tiesų gali sukelti sunkias pasekmes, tačiau negalima ignoruoti, kad yra atvejų, kai darbo santykių nutraukimas su senuoju darbdaviu jokių rimtesnių pasekmių darbuotojui neturės, o dvišalės korupcijos atveju (pvz., kuomet kitam ūkio subjektui buvo perduodama komercinė paslaptis arba sudaromi darbdaviui nenaudingi sandoriai) darbuotojas paprastai be ilgesnės pertraukos bus įdarbintas konkuruojančioje įmonėje. Būtent tokiu atveju jokio prevencinio vaidmens darbo sutarties nutraukimas neturėtų. Apskritai darbo sutarties nutraukimas nesuteikia jokios tikros satisfakcijos darbdaviui, o tik užkerta kelią darbuotojui toliau vykdyti korupcines veikas. Tikresnę satisfakciją darbdaviui

---

¹²⁴ Vilniaus miesto apylinkės teismo 2018 m. kovo 8 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. e2-522-727/2018, Panevėžio apygardos teismo 2018 m. rugsėjo 21 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. e2A-570-252/2018.

teikia žalos atlyginimas (Darbo kodekso 151 straipsnis). Todėl visavertei korupcijos prevencijai darbo teisės sankcija turi būti papildyta pareiga atlyginti korupcine veika padarytą žalą, taip pat viešosios teisės sankcijomis.

4.2. Kaltė

Kita atleidimo pagal Darbo kodekso 58 straipsnį sąlyga yra darbuotojo kaltė dėl korupcinio pobūdžio veikų atlikimo. Nors nei senasis, nei dabar galiojantis Darbo kodeksas nenurodo nei kaltės formos, nei kaltės laipsnio, kurie būtų pakankami pripažinti darbuotoją kaltu ir pritaikyti atleidimo iš darbo sankciją, Lietuvos teismai ne vienoje atleidimo iš darbo dėl darbuotojo kaltės byloje yra pasisakę, jog darbuotojo kaltė nesiejama vien su jo tyčiais veiksmais¹²⁵. Taikant atsakomybę už korupcinio pobūdžio pareigų neatlikimą arba netinkamą atlikimą darbuotojo kaltė gali pasireikšti tiek kaltu veikimu, tiek kaltu neveikimu. Be to, siekdamas ginti darbuotoją kaip silpnesniąją darbo sutarties šalį bei užkirsti kelią darbdavio piktnaudžiavimui, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra suformavęs praktiką, kad turi būti kreipiamas dėmesys ne tik į formalų darbuotojo veiksmų neatitikimą nustatytoms jo pareigoms, bet ir šio neatitikimo priežastis bei pasekmės¹²⁶, be to, ginčo teisme atveju pareiga įrodyti darbuotojo kaltės buvimą tenka darbdaviui, o jo įrodinėjamos konkrečios aplinkybės turi būti pagrįstos ne formaliais darbuotojo darbo trūkumais, o konkrečiu darbo drausmės pažeidimu¹²⁷.

4.3. Procedūra

Atleidimo iš darbo už korupcinio pobūdžio veiką procedūra turi atitikti imperatyvius procedūrinius reikalavimus, numatytus Darbo kodekso 58 straipsnio 4 ir 6 dalyse.

Pirmiausia darbdavys privalo pareikalauti darbuotojo rašytinio paaiškinimo. Senasis Darbo kodeksas buvo numatęs rašytinę tokio reikalavimo formą (senojo Darbo kodekso 240 straipsnis), dabar galiojantis Darbo kodeksas reikalavimo formos sąlygos nekelia, tačiau galima remtis Darbo kodekso 25 straipsnio 2 dalimi, numatančia, jog darbo sutarties šalių viena kitai perduodami dokumentai (pranešimai, prašymai, sutikimai, prieštaravimai ir kt.) ir kita informacija turi būti pateikiami raštu, tarp jų ir įprastai naudojamomis informacinių technologijų priemonėmis su sąlyga, kad įmanoma nustatyti informacijos turinį, jos pateikėją, pateikimo faktą

---

¹²⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2007 m. gruodžio 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-565/2007.

¹²⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. spalio 14 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-472/2008.

¹²⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2006 m. sausio 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-10/2006.

ir laiką, taip pat sudarytos protingos galimybės ją išsaugoti. Be to, „darbdavys turi būti pasirengęs įrodyti reikalavimo pateikimo faktą, laiką ir turinį (tiksliai aprašytas galimas pažeidimas ir kokias aplinkybes turi paaiškinti darbuotojas)“¹²⁸.

Darbdavys turi nustatyti terminą, per kurį darbuotojas turi pateikti pasiaiškinimą. Darbo kodeksas jį apibrėžia protingumo kriterijumi – pasiaiškinimo terminas kiekvieną kartą turi būti nustatomas įvertinant konkrečios situacijos aplinkybes: darbo sutarties šalių darbo ir poilsio laiką, darbuotojo sveikatos būklę, galimybes surinkti paaiškinimui reikalingus duomenis ir pan.

Darbo kodeksas numato ir darbuotojo pareigą per darbdavio nustatytą laikotarpį pateikti pasiaiškinimą. Tiesa, pasiaiškinimo reikalavimas nėra absoliutus – darbuotojui neįvykdžius savo pareigos per nustatytą protingą terminą pasiaiškinti, darbdavys turi teisę atleisti jį iš darbo už korupcinio pobūdžio veiką.

Be to, Darbo kodekse įvedama išpėjimo sąlyga, keliami atleidimui už darbuotojo padarytą antrą tokį patį darbo pareigų pažeidimą, t. y. darbdavys privalo per vieną mėnesį nuo pirmo pažeidimo paaiškėjimo dienos išpėti darbuotoją apie galimą atleidimą atlikus antrą tokį patį pažeidimą.

Galiausiai atleidimo iš darbo už korupcinio pobūdžio veiką procedūra turi atitikti jai keliamus terminų reikalavimus: sprendimas nutraukti darbo sutartį dėl darbuotojo padaryto pažeidimo turi būti priimtas ne vėliau kaip per vieną mėnesį nuo pažeidimo paaiškėjimo ir ne vėliau kaip per šešis mėnesius nuo jo padarymo dienos (šis terminas pratęsiamas iki dvejų metų, jeigu pažeidimas paaiškėja atlikus auditą, inventorizaciją ar veiklos patikrinimą) (Darbo kodekso 58 straipsnio 6 dalis). Analogiškų terminų, įtvirtintų ir senojo Darbo kodekso 241 straipsnyje, aiškinimas ir taikymas yra atskleisti Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje¹²⁹. Minimoje byloje yra aktualūs du kasacinio teismo išaiškinimai – pirmiausia buvo sprendžiama, kokiam subjektui turi paaiškėti darbo drausmės pažeidimas, kad būtų pagrindas pripažinti, jog darbo drausmės pažeidimas paaiškėjo darbdaviui (juridiniam asmeniui). Teisėjų kolegija konstatavo, jog „kai darbdavys yra juridinis asmuo, darbo drausmės pažeidimo paaiškėjimo jam diena laikoma ta diena, kurią apie darbuotojo padarytą pažeidimą tapo žinoma darbdavio atstovams – juridinio asmens vadovui, administracijos pareigūnams (Darbo kodekso 14, 16, 24 straipsniai). Jeigu apie darbo drausmės pažeidimą tapo žinoma darbdavio atstovui, neturinčiam teisės skirti drausminę nuobaudą, jis privalo nedelsdamas apie tai pranešti darbdavio atstovui, turinčiam teisę skirti drausminę nuobaudą (Darbo kodekso 35 straipsnio

---

¹²⁸ *Davulis T.* Lietuvos Respublikos darbo kodekso komentaras. Vilnius: Registrų centras, 2018, p. 232.

¹²⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2016 m. kovo 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-137-701/2016.

1 dalis)¹³⁰. Taip pat Lietuvos Aukščiausiasis Teismas išaiškino, jog darbo drausmės pažeidimo paaiškėjimo diena yra ta diena, kurią darbdaviui arba jo atstovui tapo žinomos dvi aplinkybės – darbo drausmės pažeidimo faktas bei darbo drausmės pažeidimą padaręs konkretus darbuotojas. Darbo drausmės pažeidimo paaiškėjimą kasacinis teismas apibrėžia kaip žinojimą, kad turima informacija nekelia pagrįstų abejonų dėl darbo drausmės pažeidimo fakto ir pažeidėjo asmens. Priešingu atveju darbdavys gali per protingą laiką apsispręsti atlikti tyrimą, kuris turi būti atliekamas operatyviai, o tokio „tyrimo rezultato, pavyzdžiui, išvados, pateikimo diena laikytina darbo drausmės pažeidimo paaiškėjimo diena, jeigu darbdavys pagrindžia aplinkybės dėl poreikio atlikti tyrimą egzistavimą“¹³¹.

Nagrinėjamos temos kontekste pastebėtina, kad Darbo kodekse pateikti terminai yra pakankamai ribojantys 58 straipsnio taikymą korupcinių veikų atžvilgiu. Natūralu, kad korupcinės veikos paprastai bus neviešos ir informacija apie jas paaiškės tik po tam tikro laiko, be to, paaiškėjusiai informacijai patikrinti bus atliekamas auditas, inventorizacija ar veiklos patikrinimas. Viena vertus, tai reiškia, kad paprastai darbdavys galės remtis ne bendruoju šešių mėnesių, bet dvejų metų, skaičiuojant nuo pažeidimo padarymo dienos, terminu. Kita vertus, atsižvelgiant, jog dvejų metų laikas nėra labai ilgas, dėl dalies korupcinių veikų, net ir joms paaiškėjus, tačiau nespėjus darbuotojo atleisti per nurodytą laikotarpį, arba veikoms paaiškėjus dvejų metų laikotarpiui jau pasibaigus, Darbo kodekso 58 straipsnis negalės būti taikomas. Atkreiptinas dėmesys, kad nurodytas dvejų metų terminas yra naikinamasis ir kodeksas galimybės jo atnaujinti nenumato (Darbo kodekso 16 straipsnio 3 dalis).

Ir galiausiai darbo sutarties nutraukimui darbdavio iniciatyva dėl darbuotojo kaltės yra keliamas proporcingumo įvykdytam pažeidimui reikalavimas. Netgi šiurkštus korupcinio pobūdžio darbo pareigų pažeidimas savaime neimplikuoja darbo sutarties nutraukimo¹³². Darbo kodekso 58 straipsnio 5 dalyje išvardintos aplinkybės, kurias turi įvertinti darbdavys, apsispręsdamas dėl darbo sutarties nutraukimo: pažeidimo ar pažeidimų sunkumas ir padariniai, padarymo aplinkybės, darbuotojo kaltė, priežastinis ryšys tarp darbuotojo veikos ir atsiradusių padarinių, darbuotojo elgesys ir darbo rezultatai iki pažeidimo ar pažeidimų padarymo. Tokią darbdavio diskreciją ribojančią praktiką teismai buvo suformavę dar iki naujojo Darbo kodekso įsigaliojimo¹³³. Šiame kontekste galima paminėti Lietuvos Aukščiausiojo Teismo bylą, kurioje

---

¹³⁰ *Ibid.*

¹³¹ *Ibid.*

¹³² *Davulis T.* Lietuvos Respublikos darbo kodekso komentaras. Vilnius: Registrų centras, 2018, p. 233.

¹³³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2004 m. balandžio 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-257/2004.

buvo sprendžiamas ginčas dėl asmens atleidimo už šiurkštų pažeidimą klausimas, kuomet tas pats asmuo, viena vertus, netinkamai vykdė pareigas kaip bendrovės darbuotojas, o kita vertus, įgyvendino savo kaip bendrovės patronuojamųjų įmonių valdybos nario ir valdybos pirmininko teises. Pirmiausia kasacinis teismas nurodė bendrovės valdymo organo nario ir bendrovės darbuotojo teisinio statuso skirtumus ir padarė išvadą, jog ieškovą ir bendrovę siejo darbo teisiniai santykiai, atsiradę darbo sutarties pagrindu, o ieškovo kaip bendrovės patronuojamosios įmonės valdymo organo nario statusas atsirado civilinių teisinių santykių pagrindu. Todėl atleidimo iš darbo už šiurkštų pažeidimą kontekste aktualus tik veiksmų, atliktų kaip bendrovės darbuotojo, vertinimas. Antra, sprenddamas paskirtos nuobaudos proporcingumo padarytam pažeidimui klausimą teismas pasisakė, jog darbuotojo nepaklusimas generalinio direktoriaus nurodymams (pasišalinimas iš kabineto, kuriame jam buvo nurodyta būti ir dalyvauti dokumentų perdavimo–priėmimo procedūroje) vertintinas kaip elgesys, turintis savavaliavimo požymių. Tačiau teismas atkreipė dėmesį į tokio darbuotojo elgesio priežastį (jis, kaip atsakovės patronuojamosios įmonės valdymo organo narys, vyko į tos įmonės valdybos posėdį), taip pat į tokio elgesio pasekmes (nenustatyta jokių neigiamų turitinių ar kitokių padarinių) ir konstatavo, jog nėra pagrindo darbuotojo padarytą pažeidimą kvalifikuoti kaip šiurkštų, ir atitinkamai atleidimas iš darbo yra neteisėtas¹³⁴.

Teismų praktika yra suformavusi įrodinėjimo taisyklių ginče dėl atleidimo iš darbo už šiurkštų darbo drausmės pažeidimą (konkrečiu atveju – už komercinės paslapties atskleidimą) taikymą: „Šiurkštus darbo drausmės pažeidimas, susijęs su komercinės paslapties atskleidimu, gali būti įrodinėjamas ir (vien tik) netiesioginiais įrodymais, tačiau netiesioginių įrodymų visuma turi nepalikti pagrįstų abejonų darbo drausmės pažeidimo fakto buvimu.“¹³⁵

Darbdavio sprendimas nutraukti darbo sutartį, taip pat ir dėl korupcinio pobūdžio veikos, turi būti įformintas raštu, nurodant nutraukimo pagrindą, įstatymo normą, kurioje nurodytas darbo sutarties nutraukimo pagrindas, darbo santykių pasibaigimo dieną (Darbo kodekso 65 straipsnio 3 dalis). Panašią praktiką senojo Darbo kodekso atžvilgiu buvo suformavęs ir Lietuvos Aukščiausiasis Teismas: darbdavys privalo konkretizuoti darbuotojo atliktą pažeidimą, įvardyti neteisėtus darbuotojo veiksmus ir konkrečius pažeistus teisės aktus¹³⁶. Darbuotojas su darbdavio sprendimu

---

¹³⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2018 m. vasario 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-55-248/2018.

¹³⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2017 m. spalio 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-368-611/2017.

¹³⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2007 m. vasario 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-69/2007.

nutraukti darbo sutartį turi būti supažindinamas raštu¹³⁷.

Siekiant taikyti griežčiausią priemonę – atleidimą iš darbo – būtina griežtai laikytis sprendimo nutraukti darbo sutartį priėmimo tvarkos. Netinkamą nutraukimo tvarką gerai iliustruoja Lietuvos teismuose išspręsta byla *V. V. v. VĮ Mykolo Romerio universitetas*¹³⁸. Šioje situacijoje darbdavys (universitetas) atleido universiteto dėstytoją remdamasis tuometinės redakcijos Mokslo ir studijų įstatymo 65 straipsnio 6 dalimi, numačiusia neeilinės atestacijos rengimo klausimus. Problema kilo dėl to, jog faktinės aplinkybės darbuotojui atleisti buvo darbo pareigų pažeidimas, t. y. leidimas studentams nelaikyti egzamino ir dalies jų žinių įvertinimas vienodu pažymiu, tuo pažeidžiant universiteto Studijų tvarkoje įtvirtintas studijų rezultatų vertinimo nuostatas. Nors skirtingų instancijų teismų vertinimai išsiskyrė, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, nagrinėdamas bylą kasacine tvarka, išaiškino, jog darbuotojo atestacija, įskaitant neeilinę atestaciją, gali būti atliekama tik darbuotojo kvalifikacijos tinkamumui patikrinti ir siejama su darbuotojo kvalifikacijos trūkumais. Tokiu netinkamu pedagoginių pareigų vykdymu galėtų būti pripažįstami atvejai, kai dėstytojas negali tinkamai atlikti konkrečių dėstymo, mokymo, žinių perteikimo studentams užduočių dėl sugebėjimų, asmeninių savybių, profesinių įgūdžių trūkumų, t. y. aplinkybių, lemiančių asmens kvalifikaciją tinkamai atlikti jam pavestą darbą. O esamoje situacijoje darbo sutartis su darbuotoju buvo nutraukta ne dėl to, kad nustatyta esminių jo kvalifikacijos trūkumų, bet konstatavus, jog darbuotojas pažeidė atsakovo Studijų tvarkoje įtvirtintas studijų rezultatų vertinimo nuostatas, t. y. darbo tvarkos taisykles. Kasacinis teismas akcentavo, kad darbo tvarkos taisyklių pažeidimas gali būti prielaida svarstyti drausminės atsakomybės, bet ne atestacijos procedūros taikymo klausimą. Be to, LAT nurodė, kad darbo drausmės pažeidimas visada siejamas su darbuotojo kalte, o kai asmuo neatestuojamas (ir tai nesusiję su paties asmens tyčiaisiais veiksmais, pvz., nepagrįstu atsisakymu laikyti egzaminą, dalyvauti mokymuose ir pan.), konstatuojama, jog jo kvalifikacija netinkama, bet dėl to nėra jo kaltės. Taigi šioje byloje darbdavys dėl vienokių ar kitokių aplinkybių bandė atleisti darbuotoją iš esmės dėl darbo drausmės pažeidimo nesilaikydamas drausminės atsakomybės skyrimo procedūros, o taikydamas neeilinės atestacijos procedūrą (nors pagrindo pastarajai nebuvo). Kasacinis teismas, atsižvelgdamas į pateiktus atestacijos procedūros ir drausminės atsakomybės taikymo skirtumus, darbo sutarties nutraukimą pripažino neteisėtu.

4.4. Darbo sutarties nutraukimo dėl darbuotojo kaltės pasekmės

---

¹³⁷ *Davulis T.* Lietuvos Respublikos darbo kodekso komentaras. Vilnius: Registrų centras, 2018, p. 233.

¹³⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. gruodžio 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-566/2014.

Atleidimas iš darbo yra *ultima ratio* priemonė, kurią gali naudoti darbdavys, siekdamas apginti savo interesus, kuomet darbuotojas netinkamai vykdo pareigas. Atitinkamai tokio atleidimo pasekmės skiriasi nuo kitų darbo sutarties nutraukimo pagrindų (pavyzdžiui, nutraukimo darbdavio valia, kuomet nėra darbuotojo kaltės) pasekmių. Nutraukiant darbo sutartį dėl (korupcinio pobūdžio) darbo pareigų pažeidimų darbuotojas netenka pagrindinių garantijų: įspėjimo laikotarpio, kuris padėtų pasiruošti pragyvenimo šaltinio netekimui užsitikrinant kitas pajamas, bei išėtinės išmokos, kuri taip pat palengvintų materialinį darbo netekimo aspektą (Darbo kodekso 58 straipsnio 1 dalis). Negana to, darbuotojas privalo atlyginti savo darbo pareigų pažeidimu dėl jo kaltės darbdaviui padarytą žalą (Darbo kodekso 151 straipsnis). Korupcinio pobūdžio darbo pareigų pažeidimas patenka į Darbo kodekso 154 straipsnio veikimo sritį, – tai yra darbuotojas privalo atlyginti visą žalą, kai ji yra padaryta tyčia, arba veika, turinčia nusikaltimo požymių, arba padaryta pažeidus pareigą saugoti konfidencialią informaciją, susitarimą dėl nekonkuravimo arba yra neturtinė žala. Kitais atvejais darbuotojo atlyginama žala apribojama jo trijų vidutinių darbo užmokesčių dydžiu, o jeigu turtinė žala padaryta dėl darbuotojo didelio neatsargumo, – ne daugiau kaip jo šešių vidutinių darbo užmokesčių dydžiu (Darbo kodekso 153 straipsnio 1 dalis).

5. Darbo sutarties nutraukimas su juridinio asmens vadovu

Išskirtinis juridinio asmens vadovo statusas reikalauja atskiro darbo santykių pasibaišimo jo korupcinės veikos atveju aptarimo. Primintina, jog juridinio asmens vadovo padėties specifiškumą lemia, viena vertus, tarp darbdavio (juridinio asmens) ir vadovo sudaroma darbo sutartis¹³⁹. Kita vertus, juridinio asmens vadovas atstovauja darbdaviui tiek kolektyviniuose, tiek individualiuose darbo santykiuose. Taigi, juridinio asmens vadovas kartu yra ir darbuotojas, ir darbdavio atstovas. Tokia dvilypė vadovo padėtis suponuoja išskirtines jo galias, interesų konflikto riziką ir atitinkamai būtinybę darbdaviui turėti galimybę nutraukti darbo sutartį su vadovu nevaržomam Darbo kodekso įtvirtintų apribojimų, jei pastarasis pradeda piktnaudžiauti jam suteiktomis galiomis ir veikti priešingai darbdavio interesams. Ilgą laiką darbo įstatymai šio klausimo nesprenė ir nenustatė specialių taisyklių, kuriomis operatyviai galėtų pasinaudoti darbdavys. Spragą užpildė teismų praktika, kurioje buvo konstatuota¹⁴⁰, jog administracijos vadovo

---

¹³⁹ Kai kurie įstatymai numato atvejus, kai su juridinio asmens vadovu gali būti sudaroma ne darbo, bet civilinė sutartis – pvz., Mažųjų bendrijų įstatymo 22 straipsnio 2 dalis (Lietuvos Respublikos mažųjų bendrijų įstatymas // Valstybės žinios, 2012, Nr. 83-4333), kuri nustato, kad su mažosios bendrijos vadovu sudaroma civilinė (paslaugų) sutartis. Tokie atvejai išėina už darbo teisės ribų ir į atliekamą tyrimą nepatenka.

¹⁴⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2001 m. spalio 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-760/2001. Pažymėtina, kad įmonės vadovo teisinio statuso dvilypumas ir darbo įstatymų

ir bendrovės santykiai atitinka ne darbo, o civilinius, konkrečiai – pavedimo, teisinius santykius. Tai savo ruožtu suponuoja išskirtinę darbo sutarties nutraukimo tvarką, – atšaukimą bei atleidimą iš pareigų, kuri reglamentuojama specialiajame bendrovių veiklą reglamentuojančiame Akcinių bendrovių įstatyme¹⁴¹. Analogišką darbo sutarties su vadovu pasibaigimo pagrindą numatė ir kitų juridinių asmenų formų įstatymai, pvz., Individualių įmonių įstatymo 7 straipsnio 4 dalis¹⁴².

Ši tendencija atsispindi ir naujajame Darbo kodekse. Skirtingai nuo anksčiau galiojusio Darbo kodekso, naujajame Darbo kodekse yra įtvirtintas atskiras skirsnis, skirtas reglamentuoti vadovaujančių darbuotojų darbo santykių ypatumus (Darbo kodekso 101–106 straipsniai). Greta kitų naujovių, naujajame Darbo kodekse pateikiama darbdavio juridinio asmens vadovų klasifikacija: pirma, vienasmenio valdymo organas; antra, kolegialaus (valdymo ar priežiūros) organo nariai; trečia, juridinio asmens padalinio (filialo ir atstovybės) vadovas; ketvirta, kiti vadovai. Atkreiptinas dėmesys, kad juridinio asmens padalinių (filialų ir atstovybių) vadovų atžvilgiu taikomi tie patys darbo santykių ypatumai kaip ir juridinio asmens vadovui.

Teisinė prielaida juridinio asmens vadovui taikyti specialų darbo sutarties nutraukimo režimą yra Darbo kodekso 104 straipsnio 1 dalis, įgalinanti darbo sutartį su juridinio asmens vadovu pabaigti ne tik Darbo kodekse bei kituose įstatymuose numatytais darbo sutarties pasibaigimo pagrindais, bet ir atšaukus juridinio asmens vadovą įstatymuose arba steigimo dokumentuose nustatyta tvarka.

Teismų praktikoje yra suformuluota ir daugiau darbo sutarties su juridinio asmens vadovu nutraukimo taisyklių: juridinio asmens organo teisė atšaukti jo išrinktą bendrovės vadovą yra absoliuti (svarbu tik kad nebūtų pažeisti procedūriniai reikalavimai)¹⁴³, juridinio asmens vadovą galima atšaukti nepriklausomai nuo jo kaltės buvimo¹⁴⁴, taip pat neprivaloma atšaukiamam vadovui motyvuoti ir įrodyti atšaukimo motyvų pagrįstumo¹⁴⁵.

Nurodytos nuostatos gali būti panaudotos tuo atveju, jei korupcinę veiką atlieka

---

taikymas vadovo atžvilgiu ribota apimtimi dar anksčiau buvo pabrėžtas profesoriaus V. Mikelėno. Žr. *Abramavičius A., Mikelėnas V. Įmonių vadovų teisinė atsakomybė*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 1999, p. 264–269.

¹⁴¹ Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas // *Žin.*, 2000, Nr. 64-1914.

¹⁴² Lietuvos Respublikos individualių įmonių įstatymas // *Žin.*, 2003, Nr. 112-4991.

¹⁴³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2005 m. kovo 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-191/2005.

¹⁴⁴ *Ibid.*

¹⁴⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2005 m. spalio 5 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-457/2005.

juridinio asmens vadovas. Kadangi atšaukiant vadovą darbdavys neprivalo įrodinėti kaltės ir netgi motyvuoti, sunku ir netgi neįmanoma būtų tiksliai pasakyti, kokią dalį vadovų atšaukimų sudaro atvejai, kuriuose atšaukimo priežastis yra vadovo korupcinis elgesys. Tačiau faktą, kad vadovai dažnai atlieka tokias korupcines veikas, liudija gausus bylų, kuriose iš vadovų reikalaujama atlyginti įmonei padarytą žalą dėl pažeistos lojalumo pareigos ir supainiotų interesų, skaičius. Tai yra paaiškinama tuo, kad vadovas turi daugiau informacijos ir galimybių paveikti kasdienę įmonės veiklą, taigi daryti didesnę įtaką bendrovei nei bet kuris kitas darbuotojas. Todėl ir piktnaudžiavimo pavojus yra didesnis, o mastai – daug žalingesni darbdaviui. Dėl šios priežasties vadovo atšaukimas išlieka kaip svarbi galima sankcija, taikoma vadovui korupcinių veikų atveju.

6. Įmonių vidiniuose dokumentuose numatomi su korupcijos prevencija susiję įpareigojimai

Nors, minėta, korupcinio pobūdžio veikų draudimas ir atsakomybė už pastarąsias išplaukia iš Darbo kodekso ir kitų darbuotojų pareigas nustatančių įstatymų, svarbų vaidmenį vaidina vidiniai įmonių, įstaigų ir organizacijų priimami teisės aktai. Šie aktai praktikoje įvardijami įvairiai: elgesio ar etikos kodeksai, antikorupcijos politika ir pan. Vidinių dokumentų ir juose esančių korupcijos prevencijai skirtų nuostatų reikšmė yra pripažįstama tiek tarptautiniuose teisės aktuose (pavyzdžiui, Jungtinių Tautų konvencijoje prieš korupciją), tiek Specialiųjų tyrimų tarnybos rekomendacijose¹⁴⁶. Teisės doktrinoje taip pat atkreipiamas dėmesys į tendenciją perkelti korupcijos prevencijos funkciją iš valstybės privačiam darbdaviui¹⁴⁷. Todėl yra tikslinga tokius dokumentus išanalizuoti plačiau. Atliekant tyrimą, buvo pasiremta „Transparency International“ Lietuvos skyriaus 2018 metais surinktais duomenimis apie 49 didžiausias Lietuvos įmones¹⁴⁸. Apibendrinus minėtų 49 įmonių vidinius dokumentus, galima daryti žemiau pateikiamas išvadas.

6.1. Korupcinių veikų sąvoka ir turinys

Iš 49 tirtų įmonių specialius korupciją darbo santykiuose draudžiančius dokumentus

---

¹⁴⁶ *Specialiųjų tyrimų tarnyba*. Antikorupcijos vadovas verslui, 2016. Prieiga per internetą: <http://www.stt.lt/documents/korupcijos_prevencija_2016/Antikorupcijos_vadovas_verslui_2016_12_06_viesinimui.pdf>.

¹⁴⁷ *Centonze F*. Public–Private Partnerships and Agency Problems: The Use of Incentives in Strategies to Combat Corruption // *Manacorda S., Centonze F., Forti G.* (eds.) Preventing Corporate Corruption. Switzerland: Springer International Publishing, 2014.

¹⁴⁸ *Transparency International Lietuvos skyrius*. Kiek skaidrus verslas Lietuvoje? Didžiausių įmonių įvertinimas, 2018. Prieiga per internetą: <<http://www.skaidrumas.lt/imones>>.

viešai yra paskelbusios 22 įmonės (t. y. mažiau nei pusė). Tačiau šie dokumentai labai skiriasi savo išsamumu ir detalumu. Prieš korupciją nukreiptos dokumentų nuostatos svyruoja nuo itin abstrakčių ir labiau deklaratyvaus pobūdžio bei nenumatančių jokių įgyvendinimo mechanizmų iki itin detalių normų. Kalbant apie įmones, išsamiai reglamentuojančias korupcijos draudimą, pirmiausia atkreiptinas dėmesys į kelias įmones, kurių dokumentuose pateikiamas korupcijos sąvokos apibrėžimas (pavyzdžiui, AB Energijos skirstymo operatorius, kurio reglamentavimas yra šiuo požiūriu išsamiausias, nurodo: „Korupcija – piktnaudžiavimas patikėta galia siekiant asmeninės naudos sau ar kitam asmeniui. Korupcija taip pat apima visas korupcinio pobūdžio nusikalstamas veikas, kaip jos apibrėžiamos galiojančiuose Lietuvos Respublikos teisės aktuose“¹⁴⁹).

Taip pat dalyje dokumentų yra detalizuojamos veikos, kurios yra korupcinio pobūdžio ar kelia grėsmę tokioms būti. Galima išskirti imperatyvius reikalavimus, vidiniuose darbuotojų dokumentuose numatytus kaip tipinės darbuotojų pareigos, skirtos užkirsti kelią korupcinėms veikoms:

- Interesų konflikto vengimas, lojalumo pareigos laikymasis (pavyzdžiui, dėl darbo pas kitą darbdavį, vertimosi profesine veikla ar dalyvavimu kitokioje veikloje). Paprastai yra numatyta darbuotojo pareiga apie interesų konfliktą informuoti savo vadovą ar specialų vidinį organą. Ypač išplėtotą interesų konflikto mechanizmą turi UAB „Bitė“, kurios dokumente numatytos konkrečios priemonės:

Bendrovėje gali būti taikomos tokios potencialaus ar esamo interesų konflikto sprendimo formos:

1. Atlikusi tyrimą Etikos komisija prieina prie išvados, kad situacijos, kurias darbuotojas deklaravo esant interesų konfliktu, nėra interesų konfliktas.

2. Darbuotojas nušalinamas nuo sprendimų priėmimo tais klausimais, kurie sukelia ar gali sukelti interesų konfliktą.

3. Apribojamas darbuotojo priėjimas prie informacijos, kuri gali būti susijusi su darbuotojo asmeniniais interesais.

4. Peržiūrimos ir (arba) pakeičiamos darbuotojo pareigos darbe.

5. Darbuotojas perkeliamas į kitą pareigybę, kurioje dirbant interesų konflikto nekyla.

6. Darbuotojas savanoriškai atsisako asmeninio intereso, kuris sukėlė interesų konfliktą¹⁵⁰;

- Draudimas naudoti darbdavio nuosavybę ar informaciją savo tikslams ar

---

¹⁴⁹ Lietuvos energija. Įmonių grupės nulinės tolerancijos korupcijai politika, 2015. Prieiga per internetą: <http://www.le.lt/files/74/3/9_0/Nulin%C4%97s%20tolerancijos%20korupcijai%20politika.pdf>.

¹⁵⁰ BITĖ Lietuva. BITĖS Skaidrumo politika, 2017. Prieiga per internetą: <<https://bite.whistleblower-network.net/About/TermsAndConditions.aspx>>.

- naudotis savo padėtimi bendrovėje siekiant asmeninės naudos ar pasipelnymo;
- Sukčiavimo draudimas;
  - Nepiktinaudžiavimas tarnyba;
  - Konfidencialumo užtikrinimas;
  - Nepotizmo vengimas (tai yra vengti situacijos, kuomet darbuotoją ir jo šeimos narius, giminaičius ar kitus jam asmeniškai artimus asmenis sietų tiesioginis pavaldumas);
  - Protekcionizmo draudimas;
  - Kyšių vengimas. Paprastai antikorupcinio pobūdžio vidiniuose įmonės dokumentuose nurodoma, kad dovanos, pramogos ar kvietimai yra laikomi neleistino poveikio priemonėmis. Išimtis taikoma tik simbolinėms mažos vertės verslo dovanoms. Kartais detalizuojama, kad leistinomis dovanomis negali būti laikomas pinigų, paskolų, paramos, kelionių, darbo pasiūlymų, kompensacijų, nuolaidų prekių, paslaugų ar bet kokio kito vertingo atlygio teikimas ar gavimas;
  - Prekybos poveikiu draudimas (suprantama, kaip neteisėti bendrovės darbuotojo veiksmai, pasinaudojant savo pareigomis, suteiktais įgaliojimais, giminystės ryšiais ir (ar) pažintimis darbo aplinkoje, ar kita tikėtina įtaka, siekiant paveikti kitus darbuotojus, kitas įmones, įstaigas ar organizacijas, kad pastarieji teisėtai ar neteisėtai veiktų (arba atvirksčiai – neveiktų), vykdydami savo įgaliojimus);
  - Įtakos naudojimo draudimas atsiranda tuomet, kai kam nors suteikiama nepriderama nauda siekiant daryti įtaką trečiosios šalies pareigų vykdymui. Tokia nepriderama nauda gali būti gryniesi pinigai, daiktai, kreditai, nuolaidos, kelionė, apgyvendinimas ar paslaugos ir kt.;
  - Skatinančių mokėjimų (tai yra pinigų sumų, mokamų siekiant paspartinti arba užtikrinti produktų ar paslaugų, į kurias yra teisėtas reikalavimas, tiekimą) draudimas;
  - Pareiga užtikrinti etišką išorės tiekėjų elgesį. Kai kurios įmonės (tiesa, jų nėra daug) įsipareigoja sutartinius santykius turėti tik su tais tiekėjais, kurie atitinka etiško elgesio reikalavimus, taip pat kartais pridedama, kad tiekėjai turi pateikti deklaracijas, kuriomis garantuoja nedavę ir neketiną duoti atlygio už sudarytas ar nesudarytas sąlygas, susijusias su palankiais veiksmais laimėti pirkimus arba savo rašytinę vidinę politiką prieš korupciją;
  - Įpareigojimas rinktis tiekėjus, remiantis jų darbo rezultatais ir objektyviais kriterijais. Šis mechanizmas užtikrina, kad bus išvengta subjektyvumo;
  - Neetiško bendradarbių elgesio ar neteisėtų veiksmų netoleravimas – susidūrus su kitų vykdomais pažeidimais, taip pat visais atvejais, kurie gali būti susiję su interesų konfliktu, sukčiavimu, turto pasisavinimu ar mėginimu daryti neteisėtą poveikį darbuotojui, informuoti kompetentingą asmenį ar padalinį;

- Įpareigojimas nevengti mokesčių.

Kai kurios įmonės numato nuolatinius darbuotojų mokymus, kad jie galėtų atpažinti korupcijos riziką ir jos išvengti. Pastebėta tendencija, kad gerokai detalesni ir konkretesni yra įmonių, priklausančių tarptautinėms įmonių grupėms ir atitinkamai taikančių antikorporacinę politiką tarptautiniu mastu, dokumentai.

6.2. Darbdavio informavimo pareiga

Dalyje išanalizuotų įmonių dokumentų, greta korupcinio pobūdžio veikų aprašymų ir jų draudimų, yra įtvirtinta darbdavio informavimo procedūra, kuri labai svarbi praktiniam atsakomybės už korupcines veikas įgyvendinimui. Tokių pranešimų mechanizmą daugiau ar mažiau detalai yra aprašę 14 iš 49 tirtų įmonių. Pagal turinį, darbdavio informavimą galima skirti į dvi skirtingų atvejų grupes. Pirma, informavimas gali būti suformuluotas kaip darbuotojo pareiga apie jam kilusį ar galintį kilti interesų konfliktą (pavyzdžiui, darbą ar narystę kitoje įmonėje) arba kilus klausimams dėl gaunamų ar teikiamų dovanų pranešti vadovybei. Šiuo atveju darbdavys informuojamas apie su pačiu darbuotoju susijusias aplinkybes, taip siekiant pašalinti interesų konflikto ar kyšininkavimo keliamas grėsmes. Kai kuriuose dokumentuose patikslinama, kad susiklosčius galimai interesų konflikto ar kyšininkavimo situacijai turi būti gautas darbdavio (įmonės) rašytinis sutikimas. Šio atvejo ypatybė yra ta, kad informavus darbdavį ir gavus jo pritarimą tam tikram veiksmui atlikti, interesų konflikto neteisėtumas yra pašalinamas, atitinkamai pašalinama ir darbuotojo atsakomybės rizika. Tiesa, išimtinis atvejis būtų tuomet, jei darbuotojas, informuodamas darbdavį apie interesų konfliktą, nepateikia pastarajam išsamios informacijos arba pateikia neteisingą informaciją – tokiais aplinkybėmis suteiktas darbdavio pritarimas neapsaugos darbuotojo nuo galinčios kilti atsakomybės ir žalos atlyginimo.

Antra, informacija gali būti susijusi ne su pačiu darbuotoju, o su kitų įmonės darbuotojų ar vadovų atliekamomis korupcinėmis veikomis, apie kurias darbuotojas sužino dėl savo užimamų pareigų. Būtent šiai grupei priskiriami informavimo veiksmai atitinka Lietuvos Respublikos pranešėjų apsaugos įstatyme reglamentuojamus pranešimus (atitinkamai, įsigaliojus Pranešėjų apsaugos įstatymui, jo normos bus taikomos tokioms situacijoms). Pastaruoju atveju darbdavio informavimo procedūra įmonių dokumentuose būna aprašyta pakankamai detalai. Paprastai ši procedūra turi tokius tipinius elementus:

- Numatomi komunikacijos kanalai, koku būdu ir kam įmonėje darbuotojas turi pranešti apie korupcinio pobūdžio veikas. Paprastai pirmiausia turėtų būti informuotas tiesioginis darbuotojo vadovas. Tačiau kadangi įmanomi atvejai, jog pats vadovas yra susijęs su korupcine veika arba gavęs darbuotojo pranešimą nesiima jokių veiksmų, dalis įmonių numato ir kompetentingą asmenį ar vidinį organą, kuriam turi būti pateikta tokio pobūdžio informacija.

Kai kuriais atvejais yra numatomi pasitikėjimo telefono linijos ir elektroninio pašto adresai. Dažnai numatoma galimybė pateikti pranešimus anonimiškai.

- Įmonė įsipareigoja užtikrinti informacijos apie pranešusį darbuotoją konfidencialumą;
- Įmonė įsipareigoja, kad pranešęs apie korupcines veikas darbuotojas nepatirs dėl to jokių neigiamų pasekmių.

6.3. Atsakomybė už korupcines veikas

Be aukščiau aptartų nuostatų, kai kurių įmonių dokumentuose reglamentuojami atsakomybės už korupcines veikas klausimai. Tiesa, toks reglamentavimas yra daugiau išimtis nei taisyklė. Atsižvelgiant į tai, kad teisinė atsakomybė, įskaitant darbo atsakomybę, yra detaliai reglamentuojama teisės aktuose, šios nuostatos turi daugiau informacinę funkciją. Tai taip pat paaiškina, kodėl didesnėje dalyje dokumentų atsakomybės klausimai neminimi.

Tokio atsakomybės reglamentavimo pavyzdys gali būti UAB „Bitė“ Skaidrumo politikos aprašas, kuris nustato, kad aprašo nuostatų dėl privačių interesų derinimo ir atskleidimo nesilaikymas yra laikomas šiurkščiu darbo pareigų pažeidimu ir bendrovė turi teisę nutraukti darbo sutartį su nuostatų nesilaikančiu darbuotoju, jo iš anksto neįspėjusi. Labai panaši nuostata yra UAB „Lietuvos energija“ įmonių grupei priklausančių įmonių antikorpucijos politikos dokumente. Taip pat SEB banko Verslo etikos kodekse detalizuota, kad šio kodekso reikalavimų pažeidimai gali lemti, pavyzdžiui, papeikimą ar išpėjimą, ar pažeminimą pareigose, o ypatingais atvejais – atleidimą iš pareigų¹⁵¹. Keleto kitų įmonių dokumentuose apsiribojama nurodymu, kad už atitinkamas įmonėje neteisėtomis laikomas, įskaitant korupcines, veikas darbuotojui gali būti taikoma drausminė atsakomybė ir atleidimas iš darbo¹⁵².

---

¹⁵¹ SEB. Verslo etikos kodeksas, 2017. Prieiga per internetą: <https://www.seb.lt/sites/default/files/web/pdf/Verslo_etikos_kodeksas.pdf>.

¹⁵² Lietuvos energija. Įmonių grupės nulinės tolerancijos korupcijai politika, 2015. Prieiga per internetą: <http://www.le.lt/files/74/3/9_0/Nulin%C4%97s%20tolerancijos%20korupcijai%20politika.pdf>; Circle K. Etikos kodeksas, 2015. Prieiga per internetą: <https://www.circlek.lt/lt_LT/pg1334079874254/Apie.html>; Swedbank. Kovos su korupcija politika, 2013. Prieiga per internetą: <<https://ib.swedbank.lt/about/swedbank/about/contributionToSociety?language=LIT>>; Telia Lietuva įmonių grupė. Antikorpucijos politika. Prieiga per internetą: <https://www.telia.lt/documents/20184/34947/Antikorpucijos_politika.pdf/4f8aaba-e95e7-414b-bcdd-3d1711953489>.

7. Pranešėjų apsauga¹⁵³

Neatskiriama su atsakomybe už korupciją darbo santykiuose yra susijęs pranešėjų apsaugos klausimas. Pranešėjų apsaugos svarba matyti ir iš tarptautinio teisinio reguliavimo – minėta, kad tokius įpareigojimus pranešėjų atžvilgiu numato Baudžiamosios teisės konvencijos dėl korupcijos 22 straipsnis bei Civilinės teisės konvencijos dėl korupcijos 9 straipsnis.

Nurodytus pranešėjų apsaugos įpareigojimus atitinka naujojo Darbo kodekso 31 straipsnio 3 dalis, kuri numato, jog darbuotojo veiksmai negali būti laikomi pažeidžiančiais darbdavio turtinius ar neturtinius interesus, kai jis informuoja valstybės ar savivaldybės institucijas ar įstaigas apie darbdavio daromus darbo ar kitų teisės normų pažeidimus ar kreipiasi į darbo ginčus nagrinėjančią instituciją dėl pažeistų teisių ar interesų gynybos. Darbuotojas negali būti dėl to persekiojamas ir jam negali būti taikomos jo interesus pažeidžiančios priemonės. Kadangi nurodyta norma yra taikoma pranešus apie bet kokią teisės normų pažeidimą, ji suteikia teisinę apsaugą pranešėjams, informavusiems valstybės ar savivaldybės institucijas apie darbovietėje vykdomas korupcines veikas.

Greta aptartos Darbo kodekso nuostatos, nacionaliniu lygiu siekiant reglamentuoti pranešėjų apsaugą, 2017 metais buvo priimtas Lietuvos Respublikos pranešėjų apsaugos įstatymas¹⁵⁴, tačiau šio įstatymo įsigaliojimas buvo atidėtas iki 2019 metų sausio 1 d. Kaip nurodoma Pranešėjų apsaugos įstatymo 2 straipsnio 2 ir 5 dalyse, šis įstatymas yra taikomas pranešant apie pažeidimus viešuosiuose ar privačiuosiuose juridiniuose asmenyse, kitose organizacijose, užsienio juridinio asmens ar organizacijos padaliniuose, taigi apima ir pranešimus apie korupcines veikas privačiame sektoriuje. Tiesa, gali būti pastebėta spraga, jog įstatymo taikymo sritis yra apribota juridiniais asmenimis. Privačiame sektoriuje darbo teisiniai santykiai gali atsirasti nebūtinai tik tarp darbuotojo ir juridinio asmens: kaip nurodoma Darbo kodekso 21 straipsnio 2 dalyje, darbdavys taip pat gali būti fizinis asmuo, taip pat užsienio jurisdikcijai priklausantis fizinis asmuo. Lingvistiškai aiškinant Pranešėjų apsaugos įstatymo nuostatas, pranešimai apie darbdavio – fizinio asmens atliekamą pažeidimą nepatektų į šio įstatymo taikymo sritį. Manytina, kad tai spraga, kurią reikėtų pašalinti.

Vertinant Pranešėjų apsaugos įstatyme numatytą galimų pranešėjų subjektyvų ratą, reikia pažymėti, jog pranešėjais gali būti tiek esami ar buvę pažeidimą rengiančio,

---

¹⁵³ Apie korupcines veikas informaciją suteikiančių asmenų (liudytojų, nukentėjusiųjų ir kitų asmenų) apsauga vykdoma ir vadovaujantis baudžiamojo proceso teisės normomis, tačiau tokie atvejai nėra analizuojami šioje tyrimo dalyje.

¹⁵⁴ Lietuvos Respublikos pranešėjų apsaugos įstatymas // TAR, 2017, Nr. 19743.

darančio ar padariusio asmens darbuotojai, tiek ir asmenys, kurie informaciją apie pažeidimą sužino iš kitų su pažeidėju turėtų sutartinių santykių – tai galėtų būti praktikos ar savanorystės atlikimo ar bet kurių kitų civilinės sutarties pagrindu atsirandančių santykių (pirkimo–pardavimo, paslaugų teikimo, jungtinės veiklos, distribucijos ar pan.). Be to, Pranešėjų apsaugos įstatymas numato platesnę informacijos apie pažeidimus pateikimo būdų sąrašą: gali pateikti, pirma, įstaigoje per vidinį informacijos apie pažeidimus teikimo kanalą, antra, kompetentingai institucijai tiesiogiai, trečia, viešai.

Pažeidimas Pranešėjų apsaugos įstatyme yra apibrėžtas kaip įstaigoje galbūt rengiama, daroma ar padaryta nusikalstama veika, administracinis nusižengimas, tarnybinis nusižengimas ar darbo pareigų pažeidimas, taip pat šurkštus privalomų profesinės etikos normų pažeidimas ar kitas grėsmę viešajam interesui keliantis arba jį pažeidžiantis teisės pažeidimas, apie kuriuos pranešėjas sužino iš savo turimų ar turėtų tarnybos, darbo santykių arba sutartinių santykių su šia įstaiga (Pranešėjų apsaugos įstatymo 2 straipsnio 5 dalis). Neabejotinai, korupcinės veikos patenka į nurodyto apibrėžimo apimtį.

Pranešėjų apsaugos įstatyme yra numatytas ir pranešėjų atsakomybės ribojimas (įstatymo 3 straipsnio 3 dalis): asmens nustatyta tvarka pateikta informacija apie pažeidimą, susijusį su komercine (gamybine) paslaptimi, profesine paslaptimi, banko paslaptimi, įstaigos konfidencialia informacija ar informacija apie privatų asmens gyvenimą, nelaiikoma komercinės (gamybinės) paslapties, banko paslapties, konfidencialios informacijos ar informacijos apie privatų asmens gyvenimą atskleidimu (išskyrus Pranešėjų apsaugos įstatymo 4 straipsnio 8 dalyje nurodytą išimtį, taip pat atvejus, kai profesinę paslaptį sudarančios informacijos pateikimas kompetentingai institucijai prieštarautų atskiras profesines veiklas reglamentuojantiems įstatymams). Nesant šio apribojimo, komercinės paslapties ar pan. atskleidimas galėtų būti darbdavio kvalifikuojamas kaip šurkštus darbo drausmės pažeidimas, dėl ko darbuotojui galėtų būti taikomas darbo sutarties nutraukimas dėl darbuotojo kaltės, taip pat reiškiami reikalavimai dėl žalos atlyginimo. Tokiu būdu Pranešėjų apsaugos įstatymas garantuoja darbuotojams, kad, pranešus apie korupcinio pobūdžio veikas, darbdavys nesiims prieš juos nukreiptų veiksmų. Be to, Vyriausybės nutarime „Dėl Lietuvos Respublikos pranešėjų apsaugos įstatymo įgyvendinimo“¹⁵⁵ numatytos finansinio pobūdžio garantijos pranešėjams – pirmiausia atlyginimo už suteiktą vertingą informaciją skyrimo tvarka, taip pat ir pranešėjų teisė į kompensaciją už patiriamą neigiamą poveikį ar galimus padarinius dėl pateikto pranešimo (prarastos pajamos atleidus iš darbo, prarasta darbo užmokesčio dalis perkėlus į kitas pareigas

---

¹⁵⁵ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2018 m. lapkričio 14 d. nutarimas Nr. 1133 „Dėl Lietuvos Respublikos pranešėjų apsaugos įstatymo įgyvendinimo“// TAR, 2018, Nr. 18760.

arba sumažinus darbo užmokestį, dalyvavimo teismų procesuose išlaidos ir kt.). Taigi apibendrinant galima daryti išvadą, jog teisės aktuose suformuluotos svarbios garantijos, suteikiančios teisinę apsaugą darbuotojams, pranešantiems apie jų darbovietėje vykdomas korupcines veikas.

IŠVADOS

Teisinių įpareigojimų, susijusių su baudžiamąja atsakomybe už korupciją privačiame sektoriuje, turi vos keli tarptautiniai ir supranacionaliniai teisės aktai, tai: (a) Tarybos pamatinis sprendimas 2003/568/TVR dėl kovos su korupcija privačiame sektoriuje, priimtas 2003 m. liepos 22 d.; (b) Jungtinių Tautų konvencija prieš korupciją, priimta 2005 m. spalio 31 d.; (c) Europos Tarybos baudžiamosios teisės konvencija dėl korupcijos, priimta 1999 m. sausio 27 d.; (d) Europos Tarybos baudžiamosios teisės konvencijos dėl korupcijos Papildomas protokolai, priimtas 2003 m. gegužės 15 d.; (e) Europos Tarybos konvencija dėl manipuliacijų sporto varžybose, priimta 2014 m. rugsėjo 18 d. (ši konvencija kol kas dar neįsigaliojusi).

Deja, ir taip negausūs tarptautiniai instrumentai dar ir gana riboti: antai griežčiausius įpareigojimus formuluojantis ir solidžiausią kontrolės mechanizmą turintis Pamatinis sprendimas reikalauja kriminalizuoti tik aktyvųjų ir pasyvųjų kyšininkavimą privačiame sektoriuje ir į jo veikimo sritį nepatenka ne tik jokie vienašaliai korupciniai aktai, bet ir korupcinės veikos, kuriomis siekiama kitokios naudos nei atlygis; o vienintelis universalus tarptautinės teisės instrumentas – Jungtinių Tautų konvencija prieš korupciją – reikalauja ne kriminalizuoti korupciją privačiame sektoriuje, o tik apsvarstyti galimybę tai padaryti. Visi trys aktyvųjų ir pasyvųjų kyšininkavimą privačiame sektoriuje minintys dokumentai (be dviejų įvardintų – dar ir Europos Tarybos baudžiamosios teisės konvencija dėl korupcijos) ribotai taikomi tik atvejams, kai kyšis duodamas „už pažeidžiant savo pareigas atliekamą veiksmą arba neveikimą“ (t. y. baudžiamosios atsakomybės nesieja už tai, kad kyšis imamas ar netgi prievartaujamas už deramą savo pareigos atlikimą).

Vis dėlto Lietuva nesugeba tinkamai įgyvendinti netgi tų ribotų dokumentų formuluojamų pareigų. Esminė (sisteminė) problema susijusi su kyšininkavimo ir papirkimo subjekto apibūdinimu: nors pagal visus tris minėtus dokumentus korupcijos privačiame sektoriuje subjektu laikomas kiekvienas privataus sektoriaus subjekto darbuotojas, mūsų BK 230 straipsnio 3 dalis nustato, kad baudžiamoji atsakomybė už kyšininkavimą ir papirkimą galima tik tuomet, kai darbuotojas turi administracinius įgaliojimus arba teisę veikti juridinio asmens ar kitos organizacijos vardu, arba teikia viešąsias paslaugas. Prieštaravimą Pamatiniam sprendimui ir abiem minėtoms konvencijoms dar labiau pabrėžia tai, kad netgi šiuos kriterijus atitinkantys asmenys baudžiamojon atsakomybėn dažniau netraukiami nei traukiami. Nes remiantis teis-

mų praktikoje suformuluotomis taisyklėmis, jų atstovaujamos darbovietės neatitinka ypatingos svarbos viešųjų interesų požiūriu testo.

Nors Lietuva dar neprivalo įgyvendinti Europos Tarybos konvencijos dėl manipuliacijų sporto varžybomis, kyla sunkumų netgi dėl visiškai naujo BK 181¹ straipsnio, kuris nuo 2017 m. sausio 1 d. kriminalizavo naują veiką – manipuliavimą sporto varžybomis ir, atrodytų, turėjo padėti išspręsti su Konvencijos įgyvendinimu susijusias problemas. BK 181¹ straipsnio formuluotėje esančio manipuliavimo objekto apribojimas „profesionaliomis sporto varžybomis“ neatlaiko kritikos. Turint omenyje tai, jog netgi olimpinės žaidynės nelaikomos „profesionaliomis sporto varžybomis“, pasirinktas reguliavimas daugiau nei gluminantis.

Tiesa, galima pasidžiaugti bent tuo, kad Lietuva yra tinkamai įvykdžiusi Europos Tarybos baudžiamosios teisės konvencijos dėl korupcijos Papildomame protokole suformuluotus reikalavimus.

Įmonių lygmeniu korupcinės veikos gali būti įvairios prigimties ir sukelti žalą skirtingiems subjektams. Egzistuoja įvairūs mechanizmai, kai įmonės savininkams žalą gali daryti įmonės valdytojų veiksmai, įmonės savininkai gali daryti žalą kitiems, įtakos įmonės valdymui neturintiems savininkams, įmonės darbuotojai gali daryti žalą visai įmonei, darbuotojų atstovai gali daryti žalą darbuotojams, įmonės savininkai ar valdytojai gali papirkinėti darbuotojus, kad šie atliktų neteisėtus veiksmus. Čia tokie veiksmai, kaip sukčiavimas, komercinės paslapties atskleidimas ar komercinis šnipinėjimas, baudžiami pagal atitinkamus BK straipsnius, tačiau daugeliu atvejų patys įmonės savininkai turi rūpintis, kad įmonėje būtų taikomos korupcines veikas užkardančios priemonės.

Tais atvejais, kai nusikalstamos veikos atliekamos pačioje įmonėje, tačiau žalą patiria visa visuomenė arba tie subjektai, kurie patys savo interesų apginti negali (darbuotojai, įmonės savininkai, savarankiškai negalintys daryti įtakos), atsakomybę turi nustatyti ir jos taikymą užtikrinti valstybė. Tais atvejais, kai žala daroma viešiesiems finansams (pvz., dėl įmonės veiklos siekiant pasipelnyti, jos atgavinimui prireikia valstybės finansų paramos), valstybė turi užtikrinti, kad egzistuočių atsakomybė už neteisėtus įmonių veiksmus, kurie nulėmė poreikį valstybei įsikišti finansiškai į įmonės gelbėjimą.

Pagal galiojantį BK dauguma įmonės darbuotojų nelaikomi asmenimis, prilygintais valstybės tarnautojams, todėl baudžiamąją tvarka gali atsakyti tik už ribotą veikų ratą – sukčiavimą, komercinį šnipinėjimą ar komercinės paslapties atskleidimą. Netgi esant akivaizdžiai pavojingoms veikoms, nei už kyšininkavimą, nei už papirkimą, nei už piktnaudžiavimą jie negali būti baudžiami. Dėl susiformavusios teismų praktikos, kuri valstybės tarnautojui prilyginto asmens statusą sieja su įmone, kurioje jis dirba, ypatinga svarba viešųjų interesų požiūriu, netgi daugelis įmonių vadovų ir kitų jų vardu veikiančių asmenų taip pat negali būti traukiami baudžiamojon atsakomybėn

už minėtas veikas.

Įmonės santykių su klientais, vartotojais ir partneriais srityje dalis korupcinių veikų yra standartinės, o dalis – specifinės pagal įmonių veiklos sritį. Daugeliui įmonių būdingų korupcinių veikų įvyksta arba tiekimo grandinės (gamyba, platinimas, prekyba) veiklose, arba pirkimų srityje. Tai daugiausia papirkimo, kyšininkavimo, sukčiavimo, nesąžiningos komercinės veiklos, klaidinančios reklamos ir panašios veiklos, už kurias numatytos baudžiamosios ar ekonominės sankcijos. O teisiųjų paslaugų teikimo, farmacijos, medicinos, švietimo srityse galimos korupcinės veikos yra specifinės, jų užkardymą reguliuoja specialūs įstatymai ir elgesio kodeksai.

Konkurencijos srityje ir santykiuose su rinkos dalyviais atsakomybę reguliuoja konkurencijos teisės (iš esmės administracinio pobūdžio) normos, numatančios atgrasančias baudas už nesąžiningus susitarimus, piktnaudžiavimą dominavimu rinkoje.

Nei tarptautiniuose, nei Europos Sąjungos teisės aktuose atsakomybė už korupciją darbo santykiuose nėra reglamentuojama, šis klausimas reguliuojamas tik nacionaliniu lygiu.

Pagrindinės darbo teisinės sankcijos, kurias darbuotojui dėl korupcinės veikos gali taikyti darbdavys, yra darbo sutarties vykdymo sustabdymas (laikino pobūdžio priemonė) ir darbo sutarties nutraukimas darbdavio iniciatyva dėl darbuotojo kaltės (Darbo kodekso 58 straipsnis). Be to, vadovų pareigas einančių darbuotojų atžvilgiu papildomai gali būti taikomas atšaukimas, tai praktikoje yra svarbi apsaugos nuo korumpuoto vadovo priemonė. Taip pat tam tikros sankcijos už darbinių pareigų nevykdymą arba blogą jų atlikimą gali būti nustatytos vidiniuose darbovietės dokumentuose, pavyzdžiui, laisvos formos įspėjimas, papildomų išmokų ar premijų mokėjimo nutraukimas ir pan.

Dėl nebaigtinio darbo teisės normose pateikiamo darbuotojo pareigų sąrašo, galimybės šias pareigas numatyti ir detalizuoti vidiniuose norminiuose teisės aktuose ir plataus šių pareigų formulavimo, atsakomybė už korupciją darbo santykiuose yra savo apimtimi platesnė nei baudžiamoji atsakomybė. Kita vertus, gana trumpi darbo sutarties nutraukimo darbdavio iniciatyva dėl darbuotojo kaltės taikymo terminai ir silpnas atgrasantis pobūdis menkina šios sankcijos veiksmingumą. Problema dėl trumpų taikymo terminų neiškyla taikant darbuotojo atšaukimą, tačiau pastaroji priemonė įmanoma tik juridinio asmens vadovų atžvilgiu.

Darbo kodekse ir Pranešėjų apsaugos įstatyme yra suformuluotos svarbios garantijos, kuriomis galės pasinaudoti darbuotojai, pranešantys apie jų darbovietėje vykdomas korupcines veikas.

REFERUOJAMŲ ŠALTINIŲ SĄRAŠAS

I. Tarptautinės teisės ir Europos Sąjungos teisės aktai

1. 1995 m. liepos 26 d. Konvencija dėl Europos Bendrijų finansinių interesų apsaugos, parengta vadovaujantis Europos Sąjungos sutarties K.3 straipsniu // Valstybės žinios, 2004, Nr. 112-4178.
2. 1997 m. lapkričio 21 d. Konvencija dėl kovos su užsienio pareigūnų papirkimu sudarant tarptautinius verslo sandorius // Teisės aktų registras, 2017, Nr. 11183.
3. 1999 m. sausio 27 d. Europos Tarybos baudžiamosios teisės konvencija dėl korupcijos // Valstybės žinios, 2002, Nr. 23-853.
4. 1999 m. lapkričio 4 d. Europos Tarybos civilinės teisės konvencija dėl korupcijos // Valstybės žinios, 2002, Nr. 126-5733.
5. 2003 m. gegužės 15 d. Europos Tarybos baudžiamosios teisės konvencijos dėl korupcijos Papildomas protokolas // Valstybės žinios, 2012, Nr. 85-4453.
6. 2003 m. liepos 22 d. Tarybos pamatinis sprendimas 2003/568/TVR dėl kovos su korupcija privačiame sektoriuje // Europos Sąjungos oficialiojo leidinio 2004 m. specialusis leidimas, 19 skyrius, 6 tomas, p. 182.
7. 2003 m. spalio 31 d. Jungtinių Tautų konvencija prieš korupciją // Valstybės žinios, 2006, Nr. 136-5145.
8. 2014 m. rugsėjo 18 d. Europos Tarybos konvencija dėl manipuliacijų sporto varžybomis (Council of Europe Convention on the Manipulation of Sports Competitions). Prieiga per internetą: <<https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016801cdd7e>>.

II. Lietuvos Respublikos nacionaliniai teisės aktai

9. Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas // Valstybės žinios, 2000, Nr. 64-1914.
10. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas // Valstybės žinios, 2000, Nr. 89-2741.
11. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas // Valstybės žinios, 2000, Nr. 74-2262.
12. Lietuvos Respublikos darbo kodeksas // Valstybės žinios, 2002, Nr. 64-2569.
13. Lietuvos Respublikos darbo kodeksas // Teisės aktų registras, 2016, Nr. 23709.
14. Lietuvos Respublikos finansinių priemonių rinkų įstatymas // Valstybės žinios, 2007, Nr. 17-627; 2011, Nr. 145-6818; Teisės aktų registras, 2018, Nr. 2018-09854.

15. Lietuvos Respublikos įmonių grupių konsoliduotosios finansinės atskaitomybės įstatymas // Teisės aktų registras, 2015, Nr. 2015-08119.
16. Lietuvos Respublikos individualių įmonių įstatymas // Valstybės žinios, 2003, Nr. 112-4991.
17. Lietuvos Respublikos komercinių paslapčių teisinės apsaugos įstatymas // Teisės aktų registras, 2018, Nr. 7477.
18. Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymas // Valstybės žinios, 1999, Nr. 30-856; 2012, Nr. 42-2041; Teisės aktų registras, 2017, Nr.2017-01075.
19. Lietuvos Respublikos mažmeninės prekybos įmonių nesąžiningų veiksmų draudimo įstatymas // Valstybės žinios, 2010, Nr. 1-31; Teisės aktų registras, 2015, Nr. 2015-21007.
20. Lietuvos Respublikos mažųjų bendrijų įstatymas // Valstybės žinios, 2012, Nr. 83-4333.
21. Lietuvos Respublikos nesąžiningos komercinės veiklos vartotojams draudimo įstatymo 13 ir 16 straipsnių pakeitimo įstatymo projektas Nr. XIIIIP-2580. Prieiga per internetą: <<https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAP/7c6d45c0bffc11e883c7a8f929bfc500?positionInSearchResults=0&searchModelUUID=aa6f8a88-90a4-47e2-919a-ca4646ba4e36>>.
22. Lietuvos Respublikos pranešėjų apsaugos įstatymas // Teisės aktų registras, 2017, Nr. 19743.
23. Lietuvos Respublikos profesionaliesiems investuotojams skirtų kolektyvinio investavimo subjektų valdymo įmonių įstatymas // Teisės aktų registras, 2014, Nr. 2014-21092.
24. Lietuvos Respublikos reklamos įstatymo 24 straipsnio pakeitimo įstatymo projektas Nr. VIIIIP-2581. Prieiga per internetą: <<https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAP/b80306b0bffc11e883c7a8f929bfc500>>.
25. Lietuvos Respublikos teismų įstatymas // Valstybės žinios, 1994, Nr. 46-851; 2002, Nr. 17-649.
26. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2018 m. lapkričio 14 d. nutarimas Nr. 1133 „Dėl Lietuvos Respublikos pranešėjų apsaugos įstatymo įgyvendinimo“ // Teisės aktų registras, 2018, Nr. 18760.

III. Mokslinė literatūra

27. *Abramavičius A., Mikelėnas V.* Įmonių vadovų teisinė atsakomybė. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 1999.
28. *Aldrighi D. M.* Corruption inside the enterprise: corporate fraud and conflicts of interest // Global Corruption Report 2009: Corruption and the Private sector. Prieiga per internetą: <http://files.transparency.org/content/download/107/431/file/2009_GCR_EN.pdf>.
29. *Aubert C., Rey P., Kovacic W.* The Impact of Leniency and Whistle-blowing Programs on Cartels // International Journal of Industrial Organization, 2006, vol. 24, No. 6.

30. *Beck T., Demirgüç-Kunt A., Levine R.* Bank Supervision and Corruption in Lending // Working Paper No. 11498. Cambridge, MA: National Bureau of Economic Research, 2005.
31. *Berenbeim R. E., Arvis J.-F.* Implementing Anticorruption Programs in the Private Sector. PREM Notes; 2002, No. 66. World Bank, Washington, DC. © World Bank. Prieiga per internetą: <<https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/11353>>.
32. *Bužinskas G. et al.* Lietuvos Respublikos darbo kodekso komentaras. II tomas. Vilnius: Justitia, 2004.
33. *Centonze F.* Public–Private Partnerships and Agency Problems: The Use of Incentives in Strategies to Combat Corruption // *Manacorda S., Centonze F., Forti G.* (eds.) Preventing Corporate Corruption. Switzerland: Springer International Publishing, 2014.
34. *Chowdhury J.* Private International Cartels: An Overview, Briefing Paper No. 5. Jaipur: CUTS Centre for Competition, Investment & Regulation, 2006.
35. *Connor J. M., Bolotova Y.* Cartel Overcharges: Survey and Meta-Analysis // International Journal of Industrial Organization, 2006, Vol. 24, No. 6.
36. *Connor J. M., Helmers C. G.* Statistics on Modern Private International Cartels, 1990–2005, Working Paper no. 06-11. West Lafayette, IN: Department of Agricultural Economics, Purdue University, 2006.
37. *Davulis T.* Lietuvos Respublikos darbo kodekso komentaras. Vilnius: Registrų centras, 2018.
38. *Dyck A., Zingales L.* Private Benefits of Control: An International Comparison // Journal of Finance, 2004, vol. 59, no. 2.
39. *Edwards C. D.* Economic and Political Aspects of International Cartels. New York: Arno Press, 1976.
40. *Gordon B.* The State of Responsible Business: Global Corporate Response to Environmental, Social and Governance (ESG) Challenges. London: Ethical Investment Research Services, 2007. Prieiga per internetą: <<http://www.eiris.org/files/research%20publications/stateofespbusinessexecsumsep07.pdf>>.
41. *Kavoliūnaitė-Ragauskienė E., Ragauskas P., Vitkutė E. A.* Korupcija privačiame sektoriuje. Lietuvos teisės institutas, 2014. Prieiga per internetą: <https://www.stt.lt/documents/soc_tyrimai/Korupcija_privaciame_sektoriuje_LTI.pdf>.
42. *Mehta P. S.* Corruption in market competition: collusion and cartels // Global Corruption Report 2009: Corruption and the Private sector. Prieiga per internetą: <http://files.transparency.org/content/download/107/431/file/2009_GCR_EN.pdf>.
43. *Stiglitz J.* Credit Markets and the Control of Capital // Journal of Money, Credit, and Banking, 1985, vol. 17, no. 2.

44. Transparency International. The scale and challenge of private sector corruption // Global Corruption Report 2009: Corruption and the Private sector. Prieiga per internetą: <http://files.transparency.org/content/download/107/431/file/2009_GCR_EN.pdf>.
45. Vaišvila A. Teisės teorija. Vilnius: Justitia, 2000.
46. Vansevičius S. Valstybės ir teisės teorija. Vilnius: Justitia, 2000.
47. Varapnickas T. Absoliutaus imuniteto taikymo arbitrams prielaidos ir perspektyvos // Teisė, 2016, Nr. 101. Prieiga per internetą: <<http://www.zurnalai.vu.lt/teise/article/viewFile/10450/8531>>.
48. Webb P. The United Nations Convention against Corruption: Global Achievement or Missed Opportunity? // Journal of International Economic Law, 2005, Vol. 8.
49. Weston M. Reexamining Arbitral Immunity in an Age of Mandatory and Professional Arbitration // Minnesota Law Review, 2004, Vol. 88, No. 3. Prieiga per internetą: <<https://ssrn.com/abstract=1019659>>.
50. Wouters J., Ryngaert C., Cloots A. S. The International Legal Framework against Corruption // Melbourne Journal of International Law, 2013, Vol 14. Prieiga per internetą: <https://law.unimelb.edu.au/__data/assets/pdf_file/0008/1687445/08Wouters,-Ryngaert-and-Cloots1.pdf>.

IV. Teismų praktika

51. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2007 m. vasario 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-243/2007.
52. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2007 m. spalio 30 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-660/2007.
53. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2012 m. sausio 24 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-5/2012.
54. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2013 m. spalio 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-251/2013.
55. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2014 m. kovo 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-P-89/2014.
56. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2014 m. liepos 1 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-328/2014.
57. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2015 m. vasario 24 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-50-648/2015.
58. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2015 m. gruodžio 29 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-548-699/2015.

59. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2016 m. gruodžio 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-424-696/2016.
60. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2001 m. spalio 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-760/2001.
61. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2004 m. balandžio 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-257/2004.
62. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2005 m. kovo 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-191/2005.
63. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2005 m. spalio 5 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-457/2005.
64. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2005 m. lapkričio 2 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-532/2005.
65. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2006 m. sausio 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-10/2006.
66. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2006 m. gegužės 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-351/2006.
67. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2007 m. vasario 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-69/2007.
68. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2007 m. gruodžio 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-565/2007.
69. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2007 m. gruodžio 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-615/2007.
70. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. spalio 14 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-472/2008.
71. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. lapkričio 17 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-568/2008.
72. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2010 m. birželio 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-248/2010.
73. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2010 m. liepos 2 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-305/2010.
74. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. gruodžio 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-566/2014.
75. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2016 m. kovo 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-137-701/2016.

76. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2017 m. spalio 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-368-611/2017.
77. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2018 m. vasario 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-55-248/2018.
78. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2004 m. birželio 18 d. nutarimas Nr. 45 „Dėl Darbo kodekso normų, reglamentuojančių darbo sutarties nutraukimą pagal darbo kodekso 136 straipsnio 3 dalies 1 ir 2 punktus, taikymo teismų praktikoje“.
79. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2003 m. birželio 10 d. nutarimas „Dėl baudžiamosios atsakomybės už kontrabandą“.
80. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2017 m. birželio 26 d. nutarimas „Dėl baudžiamosios bylos nagrinėjimo apeliacine tvarka paaiškėjus iš esmės skirtingoms faktinėms aplinkybėms“.
81. Panevėžio apygardos teismo 2018 m. rugsėjo 21 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. e2A-570-252/2018.
82. Šiaulių apygardos teismo 2017 m. rugpjūčio 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-721-883/2017.
83. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2018 m. kovo 8 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. e2-522-727/2018.

V. Kiti šaltiniai

84. 2002 m. rugsėjo 26 d. Europos Centrinio Banko gairės dėl minimalių standartų Europos Centriniam Bankui ir nacionaliniams centriniams bankams, naudojamų vykdant pinigų politikos operacijas, valiutos keitimo operacijas su Europos Centrinio Banko užsienio atsargomis ir valdant Europos Centrinio Banko užsienio atsargas (ECB/2002/6). Prieiga per internetą: <<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/ALL/?uri=CELEX%3A32002O0006>>.
85. *BITĖ Lietuva*. BITĖS Skaidrumo politika, 2017. Prieiga per internetą: <<https://bite.whistleblownetwork.net/About/TermsAndConditions.aspx>>.
86. Chart of signatures and ratifications of Treaty 215 Council of Europe Convention on the Manipulation of Sports Competitions. Status as of 01/10/2018. Prieiga per internetą: <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/215/signatures?p_auth=KIMM5tXx>.
87. *Circle K*. Etikos kodeksas, 2015. Prieiga per internetą: <https://www.circlek.lt/lt_LT/pg1334079874254/Apie.html>.
88. Conference of the States Parties to the United Nations Convention against Corruption Implementation Review Group. Review of implementation of the United Nations Convention against Corruption. Executive summary (on Lithuania) CAC/COSP/IRG/I/1/1/

- Add.9, Resumed third session, Vienna, 14-16 November 2012. Prieiga per internetą: <<https://www.unodc.org/documents/treaties/UNCAC/WorkingGroups/Implementation-ReviewGroup/ExecutiveSummaries/V1255483e.pdf>>.
89. Council of Europe. Explanatory Report to the Criminal Law Convention on Corruption. European Treaty Series - No. 173. Strasbourg, 27.I.1999. 54 punktas. Prieiga per internetą: <<https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016800c44>>.
90. Council of Europe. Group of States Against Corruption (GRECO). Strasbourg, 2 July 2009 Public Greco Eval III Rep (2008) 10E. Theme I. Third Evaluation Round. Evaluation Report on Lithuania (on Incriminations (ETS 173 and 191, GPC 2) (Theme I)). Adopted by GRECO at its 43rd Plenary Meeting (Strasbourg, 29 June – 2 July 2009). 72 punktas. Prieiga per internetą: <http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/greco/evaluations/round3/GrecoEval3%282008%2910_Lithuania_One_EN.pdf>.
91. Council of Europe. Explanatory Report to the Criminal Law Convention on Corruption. European Treaty Series - No. 173. Strasbourg, 27.I.1999. Prieiga per internetą: <<https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016800c44>>.
92. Country Review Report of Lithuania: Review by the Russian Federation and Egypt of the implementation by Lithuania of articles 15 – 42 of Chapter III. “Criminalization and law enforcement” and articles 44 – 50 of Chapter IV. “International cooperation” of the United Nations Convention against Corruption for the review cycle 2010–2015. Prieiga per internetą: <http://www.unodc.org/documents/treaties/UNCAC/CountryVisitFinalReports/2013_10_29_Lithuania_Final_Country_Report/2013_10_29_Lithuania_Final_Country_Review_Report.pdf>.
93. Europos Taryba. Valstybių prieš korupciją grupė (GRECO). Strasbūras, 2013 m. gegužės 10 d. Greco RC-III (2013) 6E. Trečiasis vertinimo etapas. Rekomendacijų Lietuvai įgyvendinimo ataskaita („Inkriminavimas (ETS 173 ir 191, GPC 2)“ ir „Politinių partijų finansavimo skaidrumas“). Priimta 60-ajame GRECO plenariniame posėdyje (Strasbūras, 2012 m. birželio 17–21 d.). 5, 11, 15 ir 19 punktai. Prieiga per internetą: <[https://www.coe.int/t/dghl/monitoring/greco/evaluations/round3/GrecoRC3\(2013\)6_Second_Lithuania_LT.pdf](https://www.coe.int/t/dghl/monitoring/greco/evaluations/round3/GrecoRC3(2013)6_Second_Lithuania_LT.pdf)>.
94. Explanatory Report to the Council of Europe Convention on the Manipulation of Sports Competitions. Prieiga per internetą: <<https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016800d383f>>.
95. G20/OECD Principles of Corporate Governance. Prieiga per internetą: <<https://www.oecd.org/daf/ca/principles-corporate-governance.htm>>.
96. International Chamber of Commerce. Memorandum to the OECD Working Group on Bribery in International Business Transactions. Paris: International Chamber of Commerce, 2006.
-

97. International Competition Network, Setting of Fines for Cartels in ICN Jurisdictions, Report to the 7th ICN Annual Conference, Kyoto, April 2008. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, 2008.
98. *Lietuvos energija*. Įmonių grupės nulinės tolerancijos korupcijai politika, 2015. Prieiga per internetą: <http://www.le.lt/files/74/3/9_0/Nulin%C4%97s%20tolerancijos%20korupcijai%20politika.pdf>.
99. Legislative Guide for the Implementation of the United Nations Convention against Corruption, p. 86 (par. 304). Prieiga per internetą: <http://www.unodc.org/documents/treaties/UNCAC/Publications/LegislativeGuide/UNCAC_Legislative_Guide_E.pdf>.
100. Lietuvos Respublikos nesąžiningos komercinės veiklos vartotojams draudimo įstatymo Nr. X-1409 13 ir 16 straipsnių pakeitimo įstatymo projekto, Lietuvos Respublikos reklamos įstatymo Nr. VIII-1871 24 straipsnio pakeitimo įstatymo projekto, Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymo Nr. VIII-1099 33 ir 39 straipsnių pakeitimo įstatymo projekto ir Lietuvos Respublikos teisėkūros pagrindų įstatymo Nr. xi-2220 papildymo 161 straipsniu įstatymo projekto aiškinamasis raštas. Prieiga per internetą: <<https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/362ce370bffe11e883c7a8f929bfc500?jfwid=-rwipzcm38>>.
101. My Accounting Course. What is Corporate Fraud? Prieiga per internetą: <<https://www.myaccountingcourse.com/accounting-dictionary/corporate-fraud>>.
102. OECD Due Diligence Guidance for Responsible Supply Chains of Minerals from Conflict-Affected and High-Risk Areas. Prieiga per internetą: <<https://www.oecd.org/daf/inv/mne/mining.htm>>.
103. OECD Good Practice Guidance on Internal Controls, Ethics, and Compliance. Prieiga per internetą: <<https://www.oecd.org/daf/anti-bribery/44884389.pdf>>.
104. OECD, White Paper on Corporate Governance in Latin America. Paris: OECD, 2003.
105. PricewaterhouseCoopers, Economic Crime: People, Culture and Controls: The 4th Biennial Global Economic Crime Survey (London: PricewaterhouseCoopers, 2007). Prieiga per internetą: <<https://www.pwc.com/gx/en/forensics/global-economic-crime-and-fraud-survey-2018.pdf>>.
106. Report from the Commission to the European Parliament and the Council, Based on Article 9 of Council Framework Decision 2003/568/JHA of 22 July 2003 on Combating Corruption in the Private Sector. COM(2011) 309 final. Brussels, 6.6.2011. Prieiga per internetą: <<https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2011:0309:FIN:EN:PDF>>.
107. *SEB*. Verslo etikos kodeksas, 2017. Prieiga per internetą: <https://www.seb.lt/sites/default/files/web/pdf/Verslo_etikos_kodekas.pdf>.
108. *Specialiųjų tyrimų tarnyba*. Antikorupcijos vadovas verslui, 2016. Prieiga per internetą: <<https://www.stt.lt/portal/antikorupcijos-vadovas-verslui>>.

- ta: <http://www.stt.lt/documents/korupcijos_prevencija_2016/Antikorupcijos_vadovas_verslui_2016_12_06_viesinimui.pdf>.
109. Swedbank. Kovos su korupcija politika, 2013. Prieiga per internetą: <<https://ib.swedbank.lt/about/swedbank/about/contributionToSociety?language=LIT>>.
110. Technical Guide to the United Nations Convention Against Corruption. Prieiga per internetą: <http://www.unodc.org/documents/treaties/UNCAC/Publications/Technical-Guide/09-84395_Ebook.pdf>.
111. *Telia Lietuva įmonių grupė*. Antikorupcijos politika. Prieiga per internetą: <https://www.telia.lt/documents/20184/34947/Antikorupcijos_politika.pdf/4f8aabae-95e7-414b-bcdd-3d1711953489>.
112. „Transparency International“ Lietuvos skyrius (TILS). Jungtinių Tautų konvencijos prieš korupciją įgyvendinimo peržiūros paralelinė ataskaita: Lietuva, 2011. Prieiga per internetą: <https://www.transparency.lt/wp-content/uploads/2015/10/jt_konvencija_pries_korupcija_paraleline_ataskaita_final-1.pdf>.
113. „Transparency International“ Lietuvos skyrius. Kiek skaidrus verslas Lietuvoje? Didžiausių įmonių įvertinimas, 2018. Prieiga per internetą: <<http://www.skaidrumas.lt/imonos>>.
114. Transparency International Turkey Chapter. Private Sector Anti-Corruption Guide. Prieiga per internetą: <<http://en.seffaflik.org/wp-content/uploads/2015/05/Private-Sector-Anti-Corruption-Guide.pdf>>.
115. Transparency International. The Business Principles for Countering Bribery. Prieiga per internetą: <http://files.transparency.org/content/download/707/3036/file/2013_Business%20Principles_EN.pdf>.
116. Travaux Préparatoires of the negotiations for the elaboration of the United Nations Convention against Corruption. Prieiga per internetą: <http://www.unodc.org/documents/treaties/UNCAC/Publications/Travaux/Travaux_Preparatoires_-_UNCAC_E.pdf>.
117. United Nations. Legislative guide for the implementation of the United Nations Convention against Corruption, 2006. Prieiga per internetą: <https://www.unodc.org/pdf/corruption/CoC_LegislativeGuide.pdf>.
118. *Vilniaus universitetas, Mykolo Romerio universitetas, Socialinių tyrimų centras*. Darbo santykių ir valstybinio socialinio draudimo teisinio-administracinio modelis. Sukurto teisinio-administracinio modelio ataskaita, 2015. Prieiga per internetą: <<http://www.socmodelis.lt/wp-content/uploads/Modelio-ataskaita.pdf>>.
119. Weak Governance Zones - Risk Awareness Tool for Multinational Enterprises – OECD. Prieiga per internetą: <<https://www.oecd.org/daf/inv/investmentfordevelopment/weakgovernancezones-riskawarenesstoolformultinationalenterprises-oecd.htm>>.

Dr. Kristina AMBRAZEVIČIŪTĖ
Dr. Eglė KAVOLIŪNAITĖ-RAGAUSKIENĖ
Dr. Petras RAGAUSKAS
Lithuanian Law Institute

LEGAL REGULATION OF RESPONSIBILITY FOR PRIVATE SECTOR CORRUPTION

Summary

In 2003, the Constitutional Court of the Republic of Lithuania in its case-law formulated a thesis telling that the rule of law requires the state to provide the legislator with both a right and an obligation to prohibit acts which result in injuring or endangering the interests of persons, society or the state. The international agreements ratified by the Seimas, the membership in the European Union and the Organisation for Economic Co-operation and Development as well create legal obligations relating liability for corruption in private sector for our country.

Thus, appropriate legal liability (including liability for corruption in private sector) might be only conditionally regarded as the issue of discretion of the Seimas. In case the acts in question are sufficiently harmful and (or) the criminalisation thereof is connected with the implementation of the obligations of Lithuania, their inclusion into the Criminal Code of the Republic in Lithuania and active prosecution in respect of them is the duty of the Republic of Lithuania.

The research paper aims to evaluate the regulation of liability for corruption in private sector in Lithuanian legal system. It must be noted that it examines not only the issues of criminal liability for corruption in private sector. Taking into account the fact that the standards for the application of criminal liability are particularly high (including *inter alia* the presumption of innocence), the research question was set on whether the existing legal regulation (labour law) provides possibilities to protect from employees displaying unacceptable standards of behaviour.

Legal requirements relating the legal liability for corruption in private sector are provided for in a few international and supranational legal acts, i.e. (a) Council Framework Decision 2003/568/JHA of 22 July 2003 on combating corruption in the private sector; (b) United Nations Convention against Corruption of 31 October 2005 (c) Council of Europe Criminal Law Convention on Corruption of 27 January 1999; (d) Additional Protocol to the Council of Europe Criminal Law Convention on Corruption of 15 May 2003; (e) Council of Europe Convention on the Manipulation of Sports Competitions of 18 September 2014 (this Convention has not entered into force yet).

Regrettably, these few international instruments are as well rather limited: for example, the Framework Decision requires criminalisation of only active and passive bribery in private sector, and the scope of application thereof fails to include not only any unilateral acts of corruption, but as well the corruption acts related to the aspiration to receive other benefit rather than remuneration, whereas the only one universal instrument of international law, the

United Nations Convention against Corruption, requires the contracting states only to consider the criminalisation of corruption in private sector rather than the criminalisation itself.

All three documents mentioning active and passive bribery in private sector (including Council of Europe Criminal Law Convention on Corruption besides the two already referred) are applied in restricted scope, i.e. only in cases when a bribe is given for acts or refraining from acting, in breach of the duties. This means that criminal liability is not applied in case the bribe is taken or even forced to give for proper performance of duties.

However, Lithuania fails to properly implement even the limited duties formulated in the mentioned documents. Although in accordance with these three mentioned documents the subject of corruption in private sector is considered to be any employee in the private sector, Article 230(3) of the Criminal Code of the Republic of Lithuania provides that criminal liability for active and passive bribery may arise only in cases when an employee holds administrative powers or is entitled to act on behalf of the legal person or other organisation, or provides public services.

As according to the Criminal Code of the Republic of Lithuania most of employees in private companies are not held “persons to be treated as public servants”, therefore, they might be held liable only for a restricted number of criminal activities – fraud, commercial espionage or disclosure of a commercial secret. Even upon the evidence of existence of dangerous acts, they may not be held liable for active and passive bribery or embezzlement. Due to the settled case-law which links the status of the “persons to be treated as public servants” with the exceptional importance of the company where they work for the public interest, even the majority of directors of companies and other persons acting on behalf of them may not be prosecuted for the mentioned acts.

A part of corruption activities of the companies connected to their relations with clients, users and partners are standard ones, another part of corruption activities differ according to the field of activities of companies. Most of corruption activities of private companies occur either in the field of supply chain (production, distribution, marketing), or the purchasing field. These usually include active and private bribery, fraud, unfair commercial activities, misleading advertising or similar activities, subject to criminal or economic sanctions. Meanwhile, in the field of provision of legal services, pharmacy, healthcare, education, etc. possible corruption activities are of specific nature, and the prevention is provided for in special laws and codes of behaviour.

Neither international, nor European Union legal acts regulate liability for corruption in labour relations, therefore, this issue is regulated only in national legislation.

The main sanctions in labour law applicable in respect of an employee for corruption activities are the suspension of the performance of the labour agreement (a provisional measure) and termination of labour contract on the initiative of the employer upon the fault of the employee (Article 58 of the Labour Code). Besides, in respect of employees who act as directors a measure of revocation may be applied, and indeed, this measure is an important one for the protection of the company from a corrupted director. As well, particular sanctions for failure to execute the duties or improper execution thereof might be established in the internal documents of a company. These may include a warning, termination of additional payments or bonuses, etc.

Due to the open list of measures applicable in labour relations, the liability for corruption activities in labour relations is broader in scope than criminal liability. On the other hand, rather short time-limits for the termination of the labour agreement on the initiative of the employer in case of fault of an employee and its weak deterrence weakens the effectiveness of this sanction. The problem of application of short time limits is not acute when the revocation of an employee is applied; however, the latter instrument is possible only in respect of heads of a legal person.